

DIE
KERKLIKE WERKSAAMHEDE
VAN
ABRAHAM FAURE.

Verhandeling ter verkryging van die

M.A. - graad

aan die

Universiteit van Stellenbosch.

deur

H. A. HEYNS.

Aan my Vader en my Moeder.

VOORWOORD.

Met hierdie verhandeling oor Abraham Faure moes ek my waag op 'n terrein, waaroor daar nog betreklik min navorsing gedoen is. Hoewel 'n aantal algemene werke oor die kerkgeskiedenis reeds verskyn het, is daar oor kleiner, afgebakende onderwerpe baie min gelewer. Die neëntiende eeu was die belangrikste in die ontwikkeling van die N.G. Kerk in Suid-Afrika, en die geskiedenis daarvan is besonder interessant.

Daarby was Faure die sentrale figuur in die Kerk gedurende die eerste helfde van die eeu, en daar bestaan seker 'n behoefte aan 'n biografie oor hom. Weens die uitgebreidheid en veelsydigheid van Faure se werk, moes ek my dan ook bepaal net by die belangrikste aspek daarvan, en my dit ten doel stel om alleen die suiwer kerklike aangeleenthede te behandel, en dit te stel teen die kerklike en godsdienstige lewe van daardie tyd.

Die navorsing in verband met hierdie studie is gedoen in die Kaapse Kerk- en Staatsargiewe, in die Kaapse openbare biblioteek, in die biblioteek van die Teologiese Kweekskool en die Carnegie-biblioteek op Stellenbosch.

Ek wil aan Dr. P.J. van der Merwe, my promotor, my hartlike dank betuig vir die deeglike leiding wat ek van hom ontvang het in die metodes van navorsing en aanbieding van die stof; aan Prof. Dr. H.B. Thom vir sy aanmoediging, lewendige belangstelling en waardevolle wenke, en aan Prof. Dr. J.A. Wiid vir sy leiding en aanmoediging tot hierdie studie. Dan wil ek ook my hartlike dank uitspreek teenoor Prof. Dr. G.B.A. Gerdener van die Teologiese Kweekskool, wat my die eerste op die belangrikheid van die kerkhistoriese navorsing gewys, en self hierdie onderwerp aan die hand gedoen het. Eindelik is ek ook veel dank verskuldig aan Ds. J.A.S. Oberholster die Kerkargivaris vir sy raad en hulp by die navorsing, asook aan die personeel van die Staatsargief en die drie biblioteke, waarin ek gewerk het, vir hulle bereidwillige dienste.

H. A. HEYNS.

Wilgenhof,
STELLENBOSCH.
Nov. 1946.

INHOUD.

	<u>Bla.</u>
<u>HOOFSTUK 1.</u> Opleiding en Eeerste Jare in die Bediening . -----	1
Afkoms - Kinderjare - Bediening op Graaff-Reinet - Die Persoon Faure.	
<u>HOOFSTUK 2.</u> Gemeentewerk.	19
Kerkbestuur - Eredienste - Bediening van die Sakramente - Pastorale Arbeid Liefdadigheid en Armsorg - Stadsaangeleenthede.	
<u>HOOFSTUK 3.</u> Die „ Nieuwe Kerk“ - stryd. -----	54
<u>HOOFSTUK 4.</u> Faure se Werk met betrekking tot die Boere in die Binneland. -----	77
<u>HOOFSTUK 5.</u> Faure in sy Sinodale Ampte. -----	101
Actuaribus - Argivaris - Quaestor Predikante -Weduweefonds. ---	
<u>HOOFSTUK 6.</u> Kerklike Joernalistiek en Letterkundige Werk. -----	122
<u>HOOFSTUK 7.</u> Die Opvoeding. -----	139
Die Kerklike dagskole - Die Sondagskool - Die Biblioteek - Bybelverspreiding. -----	
<u>HOOFSTUK 8.</u> Die Teologiese Kweekskool. ----	152
Slot. -----	173
Literatuur en Bronnelys. -----	175.

H O O F S T U K I.

OPLEIDING EN EERSTE JARE IN DIE BEDIENING.

I. AFKOMS.

Abraham Faure stam uit 'n Hugenote-familie. Hy behoort tot die nageslag van Antonie Faure (gebore 1685), kleinseun van ou Antonie Alexander, die stamvader van al die Faure's in Suid-Afrika, wat D. P. Faure genoem het die „regsinnige“ tak van die familie Faure.¹⁾ Abraham Faure het self nog die ou familiebybel wat aan Antonie Alexander behoort het en dateer uit die jaar 1669, in Amsterdam ontdek, net 'n paar maande voordat hy aan die einde van sy studies na Suid-Afrika teruggekeer het. Kort voor sy demissie het hy dit geskenk aan die Kweekskool-biblioteek op Stellenbosch „waar myn overgrootvader en grootvader hebben gewoond -alwaar zÿ zÿn begraven - alwaar myn vader is geboren, geleefd en zÿne dagen op aarde heeft geëindigd, en alwaar het daglicht het eerst werd aanschouwd door zÿne oudste zoon, den nu oudsten Leeraar der Gereformeerde Kerk in de Kaapstad.“²⁾

Antonie Alexander het met sy seuns Jean en Pierre na die herroeping van die Edik van Nantes met duisende van sy

1) D. P. Faure : My Life and Times, p. 2.

2) Faure-papiere (ongeordeerd) : Abraham Faure - Antoine Faure, 30 Mei 1864.

geesverwante uit die prinsdom Orange in Frankryk gevlug
voor die vuur van die vervolging³⁾, Pierre het in Borkulo
(Nederland) gaan woon tot die Vrede van Ryswyk, toe hy na
die prinsdom teruggekeer het. Antonie seun van Pierre
Faure, het met die familie Pasques de Charonnes in 1714 na
Suid-Afrika gekom, en is hier getroud met Rachel de Villiers.
Eers was hy 'n paar jaar lid van die Kaapse gemeente, voordat
die familie hulle op Stellenbosch gevestig het.⁴⁾

Sy seun Abraham was die grootvader van Faure, na wie
hy genoem is. Hy het sy lewe lank op Stellenbosch gewoon,
maar sy seuns het later in verskillende dele van die kolonie
belangrike poste bekleed. Sy oudste seun het landdros geword
van Swellendam, en was altyd 'n vurige ondersteuner van die
Kompanjie-regering wat hy 21 jaar gedien het. Hy het die
koloniste ywerig opgeroep om onder die onpopulêre Maynier
op Kommando te gaan, en is in die opstand wat in 1795 gevolg
het uit die drosdy verjaag. Dit is egter seker dat hy as
persoon nie onbemin was nie, en het voor dié tyd tevredenheid
gegee deur die eerlikheid van sy administrasie.⁵⁾ Die ander
seuns het ook poste onder die Kompanjie bekleed, en was sterk
regeringsgesind. Een van hulle was die eerste ingeswore
klerk van die Weeskamer. 'n Ander was op die regbank in

3) Faure-papiere : M. Pauw - Eerw. A. Dreyer, 11 Jan. 1938.

4) D. P. Faure : My Life and Times, p. 2.

5) Cory : The Rise of South Africa II, p. 55.

Batavia en later voorsitter van die Burgerraad aan die Kaap. ⁶⁾

Van Jacobus Christiaan, vader van Abraham Faure, weet ons dat hy baie jare ouderling van die gemeente Stellenbosch was, en ook eenmaal as landdros op die dorp waargeneem het. Hy was altyd 'n getroue dienaar van die kerk en 'n ondersteuner van die Britse bestuur - In 1793 is hy getroud met Aletta Hendrina Blackenberg, wat hom sewe seuns en vier dogters geskenk het. ⁷⁾ Sy oudste seun, Abraham, is gebore op 29 Augustus 1795.

2. KINDERJARE :

Sy eerste jare het Faure op Stellenbosch deurgebring in die dae tot die dorp maar dertien strate gehad het, en die enigste openbare geboue die drosdy, die Kerk en die kruithuis ⁸⁾ was. Toe hy sy kleuter-opleiding ontvang het, was daar reeds twee skooltjies op die dorp. Die bekendste een was die in Dorpstraat, waar meester George Knoop tot aan sy dood in 1800 gewerk het. Aan die hand van die Hellenbroeck is die leerlinge aan die sorg van die voorleser-onderwyser toevertrou, streng opgevoed in die belydenisse van die Kerk, omdat dit 'n oogmerk was om goeie belydende lidmate te ⁹⁾ kweek.

Dit was egter ds. Meent Borchers wat sy jong lewe

6) Faure-papiere : Geslagsregister.

7) Faure-papiere : Geslagsregister.

8) P.B. Borchers : Memoirs, p. 142.

9) P.B. Borchers : Memoirs, p. 19.

die meeste gevorm het die eerste jare nadat hy besluit het om sy lewe aan die evangeliebediening te wy. Faure het self later in die openbaar getuig dat die teerheid en voorligting van Borchers , 'n man wat toe al byna dertig jaar in die bediening was, hom gelei het na sy sestiende jaar in die oplos van soveel van sy ernstige probleme. By die graf van hierdie ervare kerkman het Faure hom genoem die welwillende vriend en wegwyser van sy jeug.¹⁰⁾

Faure was nog nie sestien jaar oud nie, toe hy die belangrike besluit geneem, het om in die bediening te gaan. By 'n geleentheid is hy diep getref deur 'n preek wat hy gehoor het, en van dié tyd af was dit sy begeerte om self ook aan sy medemens die evangelie te bring.¹¹⁾ Faure het in dié besluit nog veral die nie-blanke heidendom op die oog gehad. Borchers het hom onderrig in self-discipline, en dit gedurig vir die jong man afgeskilder wat ware pligsgetrouheid en gestrengheid van godsdiens vir die evangeliedienaar beteken het. Hy het 'n besonder wye algemene kennis gehad en byna al sy spaartyd bestee aan algemene studie, wat ook in later jare die reël by Faure gebly het. Die skoonheid van die natuur het hy hartstogtelik liefgehad, en die misterie van die sterreheem was 'n geliefkoosde voor

10) N.Z.A. Tijdschrift IX : Lewensberig oor ds. M. Borchers (anoniem), Maart 1832, p. 138.

11) Kerkbode XXVII : Rede deur dr. Robertson by die graf van A. Faure, 3 April 1875, p. 101.

12)

werp van sy gesprekke. Na die somerhuisie by sy woning „La Gratitude” het hy altyd sy vertroude vriende geneem. Daar is belangrike onderwys oor soveel dinge ontvang deur Abraham Faure, van wie Borchersds graag minsaam gepraat het as sy „jonge Timotheus.”¹³⁾

3. VOORBEREIDING IN EUROPA.

Faure het gestudeer aan die Latynse skole in Kaapstad as voorbereiding vir sy teologiese opleiding, waarvoor hy na Europa gegaan het. Sy leermeesters in Kaapstad was die rektor Kleyn en dr. Halloran, wat die hoofde van die twee Latynse skole was.

„Dat wat Abraham Faure geweest is voor de Kerk in dit land,” het iemand geskryf, „heeft hy waarskynlik in groote mate te danken aan zyne opleiding gedurende eenige jaren te Gosport in Engeland, onder dr. Bogue.”¹⁴⁾ Toe Faure aan die Kaapse skole gestudeer het, het hy veel gehoor van die groot oplewing van die Christelike godsdienstbewustheid in dele van Wes-Europa, wat gevolg het op die liberale en anti-godsdienstige geestes wat die Revolusie geadem het.

Uiterlik het Engeland die voortou geneem, onder hulle wat in die nuwe kraginspanning hulle vir die uitbreiding van die Christendom beywer het. In nie-Anglikaanse kringe

12) P.B. Borchersds : Memoirs, p. 7.

13) P. B. Borchersds : Memoirs, p. 3.

14) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure deur „Juvenis,” 3 April 1875, p. 118.

het 'n groot geesdrif opgeleef vir die Buitelandse sending, veral die in Indië en in China. Besiel met 'n jeugdige begeerte om na die heidendom met sy miljoene met die evangelieboodskap te gaan, het Faure in die Kaap soveel gehoor van die ywer en opoffering van die Londense sendelinge. Faure het gevoel dat hy nie so 'n geleentheid mag laat verbygaan om met die geesdrif van die nuwe herlewing vervul te word nie, en in Februarie 1814 het hy na Europa vertrek vir twee jaar studie in Gosport.¹⁵⁾

Die opleidingskool in Gosport, geleë teenoor Portsmouth op die kus van die inham, het in 1780 tot stand gekom onder die leiding van dr. David Bogue, en het aanvanklik opleiding gebied in die lettere en die teologie vir jongmanne wat in die diens van enige non-Konformistiese denominasie in die bediening vou gaan. Uit hierdie skema het gegroei die bepaalde stelsel van buitelandse sendingverk wat die Londense Sendinggenootskap gebruik het.¹⁶⁾ Bogue was die stigter van die genootskap self, en dit het Faure al tot spoorslag gedien vir sy ywer om 'n kweekskool in sy eie land.

Bogue het groot waarde geheg aan godsdienslike traktate, en self 'n massa van hulle geskryf, elk met sy duidelik

15) Kerkbode XXVII : Rede van dr. Robertson, 3 April 1875, p. 101.

16) The National Biography (uitgegee deur L. Stephen en S. Lee, 1908) I : „David Bogue " deur Rev. A. B. Grossart.

Puriteinse stempel. Hy was verantwoordelik vir die stigting van twee verwante genootskappe, waarvoor Faure hom in Suid-Afrika sterk beywer het - die Britse en Buitelandse Bybelgenootskap en die Godsdienstige Traktaatgenootskap. Veel van sy organisasievernuf het Faure aan Bogue te danke gehad : hy het van hom die algemene organisasie geleer van bybelverspreiding, 'n teologiese opleidingskool en van die godsdiensonderwys. In Engeland het hy ook kennis gemaak met die vroegste sondegskoolbestuur, 'n instelling wat toe nog groot teenstand ondervind het.

Teologies is Faure ingelei in die Calvinisme van die Puriteine, wat aan 'n strenge behoudende opleiding geglo het. Faure het diep gestudeer in die werke van Jonathan Edwards,¹⁷⁾ wat met sy kragtige prediking 'n verandering probeer teweeg bring het na die stadige agteruitgang van die Calvinisme, en veral die Puritenisme, vroeg in die agtiende eeu. Edwards het op 'n paar punte ernstig afgewyk van die streng gereformeerde opvattinge, waarmee Faure later in Utrecht in aanraking gekom het. Eindelik het Bogue Faure ook die groot belangrikheid van die studie van die vaderlandse kerkgeskiedenis geleer, wat 'n besondere plek beklee het in die kursus te Gosport.

Die invloed van die Hollandse akademie kan egter nie maklik oorskat word nie. Hy is in 1816 na die beroemde

17) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure, 3 April 1875, p. 118.

„Hogeschool" in Utrecht. Die een jaar daar het Faure gevorm tot wetenskaplike teoloog. Onder die leiding van proff. J. F. van Oordt, Heringa en Rooyaards, van wie hy ook veel raad en aanmoediging ontvang het vir sy kweekskoolplanne, het hy sy studies voltooi en op 20 Augustus 1817 is Faure deur die Provinsiale Bestuur van Utrecht tot die bediening toegelaat en georden.

4. BEDIENING OP GRAAFF-REINET.

Op 20 Julie 1818 was Faure terug in Suid-Afrika en is reeds enkele weke later aangestel as predikant van die gemeente, wat in die dae die meeste van 'n predikant geverg¹⁸⁾ het - Graaff-Reinet. Sy gemeentedele het byna oor die hele oostelike deel van die kolonie versprei. Daarby het die gemeente van sy stigting af 'n sukkelende bestaan gevoer weens gebrek aan leiding. Na die politieke beroeringe van 1795 was Graaff-Reinet vier jaar vakant, en die verblyf van die vorige predikante was almal so kort dat hulle niks blywends kon lewer nie. In dié tyd het die kerkgebou tot op die grond afgebrand, en die nuwe is pas na sy voltooiing gruwelik verniel deur 'n afdeling pandoers wat ten spyte van die proteste van die gemeente daar ingekwartier was. Ds. van Lier het wonders verrig, maar sy opvolger is in 1813 geskors weens onbehoorlike gedrag, en toe hy 'n jaar later

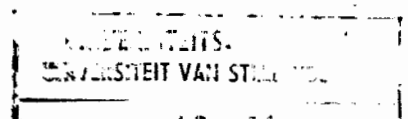
18) Kerkbode XXVII : Rede van dr. Robertson, 3 April, 1875, p. 101.

deur Somerset maar weer gestuur is, omdat daar nie genoeg predikante was nie, het toestande so versleg dat hy in Julie 1818 weer moes ontslaan word.¹⁹⁾ Te midde van hierdie jare van anargie het die gemeente op die grens ook die skokke ondervind van die Vierde Kafferoorlog, die wrywing met die sendelinge en die Slagtersnek-opstand. Faure het 'n reuse-werk tegemoet gegaan, omdat soveel van hom sou afhang.

Die vooroordeel wat hy moontlik teen die grensboere kon gehad het, het Faure baie gou verloor, toe hy met sy uitgebreide reise op huisbesoek begin het. Volgens die patroon van Bogue het Faure daarvoor gewerk om 'n wakkere lees-lus onder sy gemeentelede te kweek. Veral moes hulle die ledige aande gebruik om ook stigtelike boeke, behalwe die Bybel, te lees. Hy het van die goeie drukpers op die dorp gebruik gemaak om artikels uit te gee, en godsdienstige geskrifte wat hy uit Europa gebring het te versprei.²⁰⁾ Dit was seker vir die grensboere wat in afgeleë distrikte gewoon het iets besonders om die gepubliseerde preke wat Faure gehou het te lees, en op die manier nader aan die erediens te voel. Al hierdie dinge getuig van 'n besondere ywer vir die werk, en die deursetting, waarmee Faure sy bediening begin het.

19) A. Morrees : Die N. G. Kerk in Suid-Afrika, p. 497.

20) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure,
3 April 1875, p. 118.

Al die tyd wat hy in Graaff-Reinet gearbei het was die grensdistrikte gedurig aan Kafferstrooptogte onderhewig. Gedurende die bitter lyding van die Vyfde Kafferoorlog het hy deur sy organisasie vir fondse en die sirkuleer van intekenlyste, daarin geslaag om 'n klompie families te help. Faure het die swartste dae van die gemeente tot dusver meegemaak; hierdie maande van onrus en inspanning het hom gebrei om later in die Kaap leiding te gee in die kollekteer van geld vir die geteisterde streke.

Faure wat altyd 'n groot respek vir die wêreldse gesag gehad het, het met Andries Stockenström op vertroulike voet probeer leef. Dis seker nie te betwyfel dat Faure die grootste welwillend aan die dag gelê het nie, maar dat dit nie altyd heeltemal glad geloop het nie, blyk uit 'n verontwaardigde brief van Faure aan die goewerneur, waarin hy sekere aanklagte van Stockenström teen hom beslis ontken. Hy sou met 'n ander „zÿn geweesd in zamenspanning en zelfs middelen hebben beraamd by het geëerd Gouvernement te bewerken dat zÿn Ed. (Stockenström) zÿn ontslag bekwame.”²¹⁾ Faure het so 'n aantyging bestempel as vals, en verklaar dat hy gereeld vir die landsowerheid in die eredienste voorbidding doen. As hy hom aan so 'n daad van huigelary skuldig maak,

21) C. O. 163 Letters and Papers Recieved from Churches;
Faure - Goewerneur, 2 Feb. 1822.

sou dit wees om „ alware met het Opperwezen te spotten."

Toe die Britse Setlaars op die oosgrens geplaas was, het die Kaapse Regering aan Faure die aanbod gedoen om die leiding van die Engelse gemeente in Grahamstad op hom te neem.²²⁾ Hoewel hy as die geskikste persoon vir die werk beskou is (hy moes die Hollandse families in die omliggende gebied ook bearbei), kon die goewerneur hom daartoe nie verplig nie, omdat hy 'n geordende predikant van die Gereformeerde Kerk was. Faure het daarvoor bedank omdat hy toe net pas met sy opvoedingsplanne in Graaff-Reinet begin het.

Soos ons kon verwag het hy in die vier jaar op Graaff-Reinet soveel aandag as moontlik bestee aan sendingwerk onder die Hottentotte. Onder leiding van ds. Kicherer is in 1814 in medewerking met die Londense sendelinge 'n sendinggenootskap op die dorp gestig. Groot verwagtings is aanvanklik hiervoor gekoester, maar met die vertrek van ds. Kitcherer het die sendingywer ook verdwyn. Binne enkele maande het Faure, bygestaan deur Adam Lingen, die sendingwerk weer aan die gesit, en op 1 Augustus 1819 is die genootskap onder sy voorsitterskap weer amptelik in die lewe geroep.²³⁾ Voor sy vertrek het Faure vir die genootskap 'n oefenhuis laat

22) A. Faure : Redevoering by de Tweede Eeuw-Feest, p. 77, noot 57.

23) SASG 1/13 Notule van die Direksie van die S.A. Sendinggenootskap (Graaff-Reinet), 1 Aug. 1819.

bou, waarin die dienste vir die Hottentotte gehou is, en binne drie maande na die stigting is 'n katkisseermeester aangestel. Hy is twee honderd riksdalers per jaar aangebied, en het die katkisasie waargeneem tussen die twee dienste op Sondag.²⁴⁾

Faure sou egter nie die geleentheid kry om meer as net die eerste stene in Graaff-Reinet te lê nie. Sy lewenstaak het toe al meer as 'n jaar vir hom gewag. In Oktober 1820 is ds. Fleck oorlede, nadat hy veertig jaar die kansel in die Groot Kerk betree het. Van die ander twee predikante in die stad het ds. J. H. von Manger 'n diens-tyd van twintig jaar gehad, en weens sy afnemende kragte, kon hy nie veel meer as net die geëelde preekbeurt waarneem nie. Die grootste deel van die werk het derhalwe neergekom op die skouers van die veel jonger ds. J.C. Berrangé, wat op aandrang van ds. Fleck in Kaapstad aangestel is anderhalf jaar na voltooiing van sy studies.²⁵⁾ Dit het gebeur in 1817 nadat die Groot Kerk meer as twaalf jaar met twee leraars moes klaarkom, as gevolg van die snelle uitbreiding van die gemeentes in die binneland, en die belangrike vakatures in Swellendam en Graaff-Reinet eers moes gevul word.

Vir Faure het sy aanstelling in Kaapstad heeltemal as 'n verrassing gekom. Hy is nooit vooraf geraadpleeg of

25) SASG 1/13 Notule van die Direksie van die S.A. Sendinggenootskap (Graaff-Reinet), 1 Aug. 1819.

25) A. Faure : Redevoering, p. 85, noot 75.

skriftelik daarvan in kennis gestel nie. Hy het later vertel dat dit bloot by toeval was dat hy die kennisgewing in die regeringskoerant opgemerk het. Dit blyk dat hy deur 'n gemeentelid by Somerset aanbeveel is, en die goewerneur het toe ook geen verdere navraag gedoen nie, maar dadelik 'n kennisgewing van die aanstelling aan Faure gestuur.²⁶⁾

Met 'n swaar hart het Faure van sy gemeente afskeid geneem, veral omdat hy toe juis net 'n mooi begin gemaak het met 'n uitgebreide plan om vir die grensgebiede 'n stigterlike maandblad uit te gee. In sy vierjarige bediening het hy baie bewyse van erkentlikheid in Graaff-Reinet ontvang, 'n gemeente²⁷⁾ die mý alle mogelyke genoegen poogde te verskaffen."

5. DIE PERSOON FAURE.

Faure was een van die leidende figure in die stadslewe van Kaapstad teen die middel van die neëntiende eeu, en is ook deur almal daarvoor erken. Soos vele van sy kollegas het Faure 'n byna indrukwekkende waardigheid gehad. Baie van die jong geslag het vertel dat hulle nooit by hom op hulle gemak gevoel het nie. 'n Besondere skildery van hom hang in die Konsistorie-kamer van die Nieuwe Kerk in Breestraat. Dit is die enigste wat bestaan van hom voor sy vyftigste jaar. Hy was nie groot van gestalte nie en seker

26) CO 163 Letters and Papers Received from Churches:
Faure - Goewerneur, 19 Julie 1822.

27) CO 163 Letters and Papers Recieved from Churches:
Faure - Goewerneur, 19 Julie 1822.

nie mooi nie, maar die breë voorkop, die ronde gesig met lewendige, donker oë onder die dik, swart wenkbroue het seker veel bygedra tot sy sterk persoonlikheid.²⁸⁾ Faure is beter bekend met die mooi wit baard van oor tot oor wat hy eers teen die einde van sy dae gedra het.

Sy woning Leeuwenrust, skuins oorkant die gebou van die Suid-Afrikaanse Kollege: aan die bo-einde van 'n klein straatjie wat vandag nog die naam van Faure dra, het 'n pragtige ligging gehad. Van die stoep af het Faure 'n uitsig gehad oor die hele stad en Tafelbaai. Die meeste huise was voor in die deel vanaf die hoofstraat tot by Buitengrachtstraat. Links was die mooi wingerde wat toe nog teen die hang van die berg gegroei het, agter die huis was die digte dennebosse waar Oranjezicht vandag is, en regs, 'n half-myl agter die Kollege-gebou die kaal veld. In die jare van sy emeritatus²⁹⁾ was dr. Andrew Murray sy buurman. Uit die voorportaal van die huis het 'n deur na regs geopen in die ruim eetkamer en 'n ander na links in die huiskamer, wat bekend was vir die tamaai ou klok wat die Schaffhausen-waterval voorgestel het, teen die muur.³⁰⁾ Die slaapvertrekke was in die agterste helfde van die gebou en Faure se studeerkamer op die

28) Faure-papiere : Beskrywing van Faure deur sy Kleindogter, Mej. Alewyn.

29) Faure-papiere : Persoonlike herinnering van F. C. Kolbe.

30) Faure-papiere : Beskrywing van Faure deur sy Kleindogter.

boonste verdieping. Die brokstuk van Leeuwenrust wat oorgebly het, staan vandag weggesteek agter 'n woonstelgebou wat sy naam oorgeneem het.

'n Groot deel van sy lewenssukses het hy aan sy gesonde gesinslewe te danke gehad. Net voor sy vertrek na Graaff-Reinet is hy getroud met Isabella Caldwell, uit 'n Skotse familie. 'n Sprekende voorbeeld van die kragtige invloed van sy persoon is die feit dat sy 'n tipiese Afrikaanse „tante" geword het, terwyl al haar susters sterk Brits gebly het. Faure se huwelikslewe van byna sestig jaar was 'n baie gelukkige. Sy groot huisgesin met sewe seuns en vyf dogters het hom seker nie kommer verskaf nie. Die grootste gesinsdroefheid wat hom te beurt geval het was die dood van twee van sy seuns in die fleur van hulle lewens. Een van hulle is in Indië deur rowers doodgeskiet, toe hy maar 22 jaar oud was.³¹⁾ 'n Ander gebeurtenis wat Faure baie diep gevoel het, was die skielike dood van sy jonger broer Hendrik Emanuel in Utrecht, terwyl hy aan dieselfde universiteit as Faure in die teologie gestudeer het. Kort voor sy dood, het Hendrik Emanuel voorspel dat God 'n ander in sy plek sou roep, om die evangelie te verkondig. Twee maande na hierdie voorspelling is Faure se vierde seun gebore, wat na Hendrik Emanuel vernoem is, en later

31) Faure-papiere : Geslagsregister.

die gemeentes van Pietermaritzburg en St. Stepheus bedien het. Faure het hierdie gebeurtenis nooit vergeet nie, en daaroor 'n ernstige artikel in die „Tydschrift“ geskryf. Hy was baie lief om gediggies te maak, waarvan dié waarvan die paar reëls op die dood van Hendrik Emanuel Faure 'n voorbeeld is -

'k Kan byna my geen woord ontvringen,
Myn hart houdt my te zeer beklemd,
Natuur moog blyde my omringen,
Maar't schynt dat zy my droever stemd.
Ik zie de schoonste bloemen groejen,
En zie ze welken op haar steel . . .
En zoo mag ook de Jongling bloeyen,
En zoo is ook de dood zyn deel! " 32)

Sy amptelike korrespondensie-werk was besonder afmattend, en tog het hy tyd gevind vir soveel aangename briewe aan vriende, en veral aan jongmense. Prettig is die groot aantal lugtige gediggies en berymde goeie wense wat hy vir sy jong vriende gestuur het. Sy hart het sy hele lewe lank jonk gebly, ook toe hy aan die einde van sy lewe permanent bedlêend geword het, as gevolg van 'n verlamming, was hy nog altyd opgeruimd. Dit is verbasend om die sorgsuldigheid en getrouheid te sien, waarmee hy die duisende briewe beantwoord het, wat hy van mense uit alle dele van die samelewing ontvang het.³³⁾ Aan sy preke en voordragte

32) Faure-papiere : „Op de Dood van myn Vriend“, gedig van Faure.

33) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure, 3 April 1875, p. 121.

het hy baie tyd gegee. Dis vertel dat hy een Saterdag-
aand nog nie die slot van sy preek gehad het nie. Hy het
egter die nag oor die preek gedroom en die volgende môre
'n uitstekende slot, deur homself geskryf, op sy studeertafel
gevind.

Die grootste wonder van sy lewe was seker dat hy soveel
bereik het, hoewel hy van jongsaf baie sieklik was. Van
die vroegste jare van sy bediening af kon hy sy aktiewe
pligte dikwels nie nakom nie, weens langdurige siekte. Op
'n paar geleenthede moes hy drie of vier maande verlof van
die Kerkraad vra, selfs toe hy nog betreklik jonk was. Dan
het hy graag na Kalkbaai sy toevlug geneem. So swak was
sy gesondheid, dat hy in die veertiger jare byna sy amp
heeltemal moes neerlê. Die geheim³⁴⁾ het gelê in die gereelde
leefwyse en die manier waarop hy sy tyd ingedeel het. In
die ure voor oggendete het hy die meeste van sy studiewerk
gedoen, sodat hy die dag self gehad vir die tal van besoeke,
wat hy Leeuwenrust afgelê is.

In 1862 het Rutgers' College in Amerika hom die ere-
graad D.D. toegeken wat hy aanvaar het, hoewel daar geleent-
hede was waar hy teensin geopenbaar het aan openbare eer-
bewyse. Rutgers College was die teologiese skool waarheen

34) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure, 3 April 1875,
p. 120.

die meeste Suid-Afrikaanse studente gegaan het wat in Amerika verder wou studeer. Hoewel Taure self nooit in Amerika was nie, het die Kollege-raad groot respek vir sy werk gehad.³⁵⁾

--oo0oo--

H O O F S T U K II.GEMEENTEWERK.

Faure het meer as vyftig jaar in Kaapstad gewoon. Die stad het toe 'n ietsie minder as twintig duisend inwoners gehad ¹⁾, waaronder 8,246 blankes. Daar was toe nog meer as sewe duisend slawe. Die uitbreiding van die stad was snel. Die blanke-bevolking het binne sestien jaar met meer as 'n kwart vermeerder. Die totale bevolking was 29,000 toe Faure sy emeritaat aanvaar het. Die belangrikste woonbuurt was die middestad, hoewel daar toe al baie openbare geboue asook vele handelshuise aan die Heerengracht was, en almeer handelshuise in St. George - en Strandstraat hul verskyning begin maak het. In Langstraat, Breestraat en Loopstraat het baie mense gewoon, hoewel dit as 'n minder gegoede buurt geskou was.

Die Kaapse predikante het ook die sorg van die hele skiereiland in daardie dae gehad. Lidmate van die gemeente het tot aan die Simonsbaai gewoon. Groenpunt was nog die strandplek van die amptenare, hoewel Seepunt ook begin uitbrei het. Naby Groenpunt het toe die ou Heerenhuis gestaan, wat die westelike punt van die gemeente se drie stadswyke ²⁾ uitgemaak het. Naby Duiwelskop was daar die klein

1) S.A.- Commercial Advertiser : Amptelike opgawe van regeringsstatistieke, 3 Maart 1824.

2) K¹/17 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 18 Maart 1836, p. 514.

dorpie Roodebloem, Altona en Leliebloem, en langs die stapad na die binneland twee rye huise, wat voor die einde van Faure se bediening, die digbewoonde Papendorp geword het. Na die suide was die tuindorpie Rondebosch met sy twee honderd inwoners en die digter bewoonde Wynberg, wat in 1829 afgestig het. Verder na die suide was Kalkbaai, genoem na die ou Kalkoond wat nog daar te sien was, en waar Faure graag sy somervakansie deurgebring het, en Simonsbaai waar meer as duisend blankes gewoon het. Al hierdie buiteplekkies was deel van die Kaapse gemeente.

Tog was die gemeente nie te vergelyk by die ander dertien in die binneland, wat uitgestrektheid betref nie, hoewel sy lede- en sieletal verreweg die grootste in die land was. Die Kaapse gemeente het in 1826 meer as 4,500 lidmate gehad (ons grootste gemeente vandag het 4,600). Jaarliks is gemiddeld tagtig nuwe lidmate aangeneem en twee honderd kinders gedoopt.³⁾ Die kerkraad het bestaan uit die drie predikante, twee onderlinge en vier diakens. Vergaderings is maandeliks gehou, sover dit moontlik was, behalwe die groot getal buitengewone vergaderings, wat die kerkraad in daardie dae ook moes hou. In die regeringskoerant het kennisgewing van vergaderings geskied, maar lede het in later jare van die scriba skriftelike kennisgewings ontvang, wat op

3) R 1/1 Notules van die Eerste Ring; Rapport van die gemeente Kaapstad, 5 April 1826, p. 13.

Faure se voorstel besluit is, omdat kerkraadslede dikwels⁴⁾ die koerant nie goed genoeg dopgehou nie. Die eredienste is Sondag gehou om tien-uur in die oggend en vier-uur in die namiddag. Vir die oggenddiens het die predikant 'n vry tekskeuse gehad, maar in die middag is daar altyd uit die kategismus gepreek. Die nagmaal is in Julie, Oktober en met Kerstyd en Paastyd gevier met bykomstige voorbereidingsdienste die vorige Vrydag, terwyl daar elke jaar minstens een „belydenis predicatie“ gehou is.

Wat stoflike middele betref, was die predikant maar swak bedeel. Faure het gedurende die eerste jare van sy bediening twee honderd pond per jaar ontvang van die Regering. Die status van eerste, tweede en derde leraar in die gemeente is deur die Regering streng gehandhaaf, en Faure se aansoek in 1824 om die salaris van 'n tweede leraar het nie geluk⁵⁾ nie. Dit was eers na die dood van die tweede leraar dat⁶⁾ Faure 'n verhoging gekry het van vyftig pond. Hy het in die stad aanvanklik 'n geriger salaris ontvang as in sy eerste gemeente, Graaff-Reinet. Dan het die predikante van die dae ook geen vry pastorie gekry nie. In meer as een aansoek om verhoging van salaris noem Faure die groot finansiële

4) K 1/21 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 26 Okt. 1840, p. 240.

5) CO. 208. Letters and Papers Recieved from Churches:
Faure - Goewerneur, 20 Aug. 1824, CO 574 Letters and
Papers Recieved from Ecclesiastical and Educational,
15 Nov. 1848. (Faure - Goewerneur).

6) K⁴/1 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad. Goewerneur-
Kerkraad, 28 Feb. 1828.

las wat hy tot in 1858 gedra het vanweë sy duur woonhuis Leeuwenrust. Die moeilikheid was dat die gemeentelike fondse, tot die middel van die neëntiende eeu, swak opgeweeg het teen die eise van die godsdiensonderwys en die armsorg. Die gemeente kon nooit op die hulp van Regering staatmaak nie. Die toestand van die gemeentelike fondse is gedurig onder die aandag van goewerneur gebring, wat graag kennis geneem het daarvan, maar baie min gedoen het om sake te verbeter.

1. KERKBESTUUR.

Dit was 'n vaste oortuiging by Faure dat 'n lidmaat wat benoem word om op een of ander kerklike kommissie te dien, dit nie behoort te weier nie. Dit was 'n ou beginsel in die gereformeerde kerke, en in die opsig was Faure seker 'n getroue kind van sy tyd. Die kerkwet het gestipuleer dat geen benoemde lidmaat „kunnen worden ontslagen dan om gewigtige redenen voor de Vergadering te beoordelen". Faure het self dan sy kerkraadslede 'n pragtige voorbeeld van toegewyde diens gestel, al het dit somtyds byna bo-menslike inspanning geverg om al sy kerklike verpligtings gewetensgetrou na te kom.

Om op die kerkraad te dien, en daarmee deel uit te maak van die hoogste bestuursliggaam in die gemeente, het hy as 'n groot eer aangesien. Daarom het hy besware, wat teen diens op die kerkraad, ingebring was, altyd in 'n ernstige

lig beskou. Veelvuldige werksaamhede is glad te gou genoem by wyse van verskoning. Vir hom was dit die maklikste ding om onwilligheid agter weg te steek, en geen rede om vir die diens van die kerk te bedank nie. Net onder buitengewone omstandighede van residensie ver buite die stad of liggaamlike swakheid, kon Faure vir so 'n weiering regverdiging vind. Elke geval waar iemand sy weg nie oopgosisen het nie is deur die kerkraad ondersoek, en hy het dikwels daarvoor gepleit om die ou gewoonte van toepassing te maak, dat onwillige persone met 'n boete gestraf word, waar die ondersoek ongunstig afgeloop het.

In 1841 het 'n interessante voorval plaasgevind toe die goewerneur geweier het om die benoeming goed te keur van ouderling P. van Breda en diakens A. T. de Smidt en H. le Sueur, op grond daarvan dat hulle staatsamptenare was.⁷⁾ Faure het gevoel dat die gevaar van 'n presedent te skep nie te lig oor moet gehandel word nie. Onwillige staatsamptenare kon maklik dinge by die regeringskantoor so plooi dat toestemming tot hulle benoeming geweier word. Dit was juis wat hier gebeur het met een van die diakens. Faure is toe aangestel as hoof van 'n kommissie van ondersoek. In sy korrespondensie met die goewerneur het hy die bewering aangeval, as sou staatsamptenare nie die tyd hê om hulle

7) K1/22 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 27 nov. 1841, p. 486.

pligte teenoor die kerk ook na te kom nie. Twee van genoemde drie persone, was juis in die diens, en vroeër jare, toe die kerkraad soveel kleiner was, en die werksaamhede soveel meer van afsonderlike lede geëis het, het die goewerneur nooit beswaar gemaak nie. As die kerkraad op hierdie punt aan die regering sou toegee, dan sal die gemeente 'n ⁸⁾ „ onaangename nasmaak " daarvan oorhou, want dit het nog nooit vroeër voorgekom nie. Faure het gevoel dat die staatsamptenare baie geskikte manne vir die kerkraad was, omdat party van hulle groot bekwaamheid besit het en aansien in die stadsgemeenskap gehad het.

Sy vermoedens het geblyk regverdig te wees. Die goewerneur het toegegee dat net een van die drie veeleisende werk gedoen het, en kon onder die omstandighede nie anders as sy toestemming te gee nie. ⁹⁾ Die erns wat gemaak is met so 'n saak was dikwels 'n goeie teenwig teen blote onwilligheid met gebrek aan die nodige ywer vir die diens, of waar opgesien is teen 'n bietjie verantwoordelikheid. Daarom het Faure so geskerm teen 'n onnodige kompromie wat die ou beginsel sou afgewater het.

8) K⁴/7 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad? Faure-Kerkraad, Nov. 1841.

9) K¹/22 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 Des. 1841, p. 596,
K⁴/7 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Goewerneur-Kerkraad, 3 Des. 1841.

Op die Vyfde Sinode het Faure 'n ongelyke stryd aangebind om sy oortuiging deur te voer, dat diens aan die kerk nie beperk moes word deur ouderdom of reeds gelewerde dienste nie. Die man wat dit goed bedoel het met sy gemeente sou nie skuil agter die aantal jare wat hy reeds gedien het nie. Sulke mense moes op die kerkraad behou word as hulle nog enigsins tot die werk in staat was, omdat die gemeente veel uit hul ervaring kon baat. Daarom kon hy hom nie vereenselvig met die besluit van 1829 nie, dat 'n man sy deel gedoen het as hy driemaal as ouderling en driemaal as diaken gedien het nie,¹⁰⁾ en dat 'n lid wat 60 jaar oud was, vir 'n benoeming kon weier.¹¹⁾ Hierdie besluite moet vernietig word, het hy op die kerkraad uitgeroep, maar die sinode het later sy voorstel in die verband met 'n groot meerderheid verwerp.¹²⁾ Selfs die verskoning van die heer F. J. de Kock wat in 1855 bedank het vir diaken weens swak gesondheid, moes volgens Faure nie sonder verdere ondersoek aanvaar gewees het nie.¹³⁾

Persone wat gewetensbesware gehad het, moes egter verontskuldig word. In 1828 het hy daarvoor gevoel dat 'n

10) S¹/77 Acta Synodi : Notules van die Sesde Sinode, 9 nov. 1842, p. 92.

11) S¹/73 Acta Synodi : Notules van die Derde Sinode, 5 Nov. 1829, p. 217.

12) S¹/75 Acta Synodi : Notules van die Vyfde Sinode, 25 Okt. 1837, p. 106.

13) K¹/26 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 26 Okt. 1855, p. 426.

diaken wat nie vir die armfonds wou kollekteer nie, omdat hy beswaar gehad het teen die manier waarop die fondse ingesamel was, van die werk verontskuldig word.¹⁴⁾ 'n Laaste voorbeeld van die erns wat hy gemaak het met die kiesing van kerkraadslede, is die belistheid waarmee hy die kerkwet verdedig het, dat elke lid van die kieskolle'ge verplig was om te stem. Hy kon hom nooit vereenselwig met die sinodale besluit van 1857 om lede wat dit verkies het, toe te laat om nie te stem nie.¹⁵⁾ Hy het as voorsitter geweier om sy belissende stem te gebruik by 'n kerkraadsverkieping as daar 'n staking van stemme was.

Dit is baie interessant om te let hoe min wedersydse teenkanting en vooroordeel in daardie dae by kerkraadslede voorgekom het, teenoor ander demonimassies en nie - Protestantse rigtings. Dit was wel omdat die aanvalle van die sektes in daardie dae nog nie begin het nie. Die N.G. Kerk was deur almal erken as die 'één belangrike kerk in die kolonie. By Faure sien 'n mens hierdie groothartigheid nog veel meer as by die ander twee predikante. So was dit op sy aandrang dat die kerkgebou in 1829 afgestaan is aan die vrymesselaars van die Goede Hoop Loge om hulle diens daar te hou voor die in-

14) K¹/12 Kerkraadnotules, Kaapstad, 14 Jan. 1828, p. 46.

15) K¹/27 Kerkraadnotules, Kaapstad, 27 Sept. 1858, p. 291.

wyding van hul nuwe losie. Al voorwaarde wat hy gestel het was dat hulle tog nie allerhande on-Christelike sere- monies daar moes uitvoer of die stoele van die vrouens voor die kansel verskuive nie.¹⁶⁾ Faure was dit wat 'n jaar later die gebou oopgestel het vir die biskop van Calcutta, om sy lidmate en predikante daar te bevestig vir die Church of India, en voorbidding vir die saak ge- vra het.¹⁷⁾ Sy voorstel is in dié tyd op die Ring al- gemeen aangeneem dat Lutherane tot die nagmaal in die Gereformeerde gemeentes toegelaat word as hulle dit wou hê, afgesien van die feit dat hulle heeltemal 'n ander leerbegrip gehad het van die nagmaal.¹⁸⁾ Hy was baie sterk ten gunste van gereelde Engelse dienste vir die Engels- sprekende lede van sy gemeente en ander wat Engelse dienste verkies het: Ongelukkig het die versoekskrif hiervoor van nie meer as 67 lidmate uit die sesduisend gekom nie, sodat Faure toegegee het, dat dit seker nie die opoffering en die waagstuk van so 'n nuwigheid in te voer die moeite werd gemaak het nie.¹⁹⁾

2. EREDIENSTE.

Van die pragtige ou kerkgebou in Kaapstad, waarin

-
- 16) K¹/₁₂ Kerkraadsnotules, Kaapstad, 5 Jan. 1829, p. 227.
 17) K¹/₁₃ Kerkraadsnotules, Kaapstad, 1 Sept. 1830.
 18) R¹/₁ Notules van die Eerste Ring, 25 April 1827, p. 135.
 19) K¹/₂₇ Kerkraadsnotules, Kaapstad, 24 Okt. 1857, p. 148.

Faure sy intreerede gehou het, het vandag niks meer as die toring en die twee symure oorgebly nie. Meer as die helfde van sy bediening, egter, het hy in die gebou gepreek wat vandag die Groot Kerk heet, en op die plek van die oue verrys het. Die ou Kerkgebou was seker veel aantrekliker. Die ou kerk was agkantig met hoë glasrame. In die gebou het vier ronde wit pilare met marmer kapitele gestaan. Die twee portale was van rooi en wit marmer. Aan weerskante van die preekstoel het die mans gesit, terwyl die vrouens voor die kansel hul eie stoele van ebbe- of ander kosbare hout gehad het.²⁰⁾ Toe het die toring aan die noord-oostelike hoek van die gebou gestaan, en die preekstoel self, dié van Anthony Anreith, was toe nog maar dertig jaar in gebruik.²¹⁾

Toe Faure sy werk in die stad begin het, kon hy seker nie kla oor die alte moeilike preekwerk van die dae nie. Omdat net die één kerkgebou in die gemeente was, het die drie predikante saam maar twee dienste elke Sondag waargeneem. Die Kaapse predikante het nooit gereelde dienste gehou in die buitewyke Wynberg, Pampoenkraal (Durbanville) en Simonsbaai nie, en eersgenoemde twee was in 1829 al on-

20) Moorrees, N. G. Kerk in S.A., p. 117.

21) Moorrees, N. G. Kerk in S.A., p. 270.

22)
afhanklike gemeentes. Van oordrewe preeklustigheid was die Kaapse predikante nooit beskuldig nie.

Abraham Faure was een tyd die indrukwekkendste prediker in die kerk, as gevolg van sy imponerende preekstyl en voordrag. In die aanvangsjare van sy bediening het hy deur sy ernstige en vermanende prediking by sy toehoorders 'n groot vrees en ontsag vir die regmatige oordeel oor die sonde ingeboesem. Dit was so tipies van die Puriteinse skrywers en predikers wat hy in Engeland bestudeer het. Gedurende sy eerste jare in Kaapstad was Faure bekend vir die vuur waarmee hy die rampsalige lot van die goddelose in die hiernamaals afgeskilder het. Sy jong nefie, D.P. Faure, wat hemelsbreed van hom in lewensopvatting en teologiese beskouinge verskil en hom soms in 'n baie ongunstige lig probeer stel het, het sy preke gereeld bygewoon. Hy het die erns van die prediker verkeerd vertolk deur hom te noem die „verkondiger van die „blood and hell theology“. Hy skryf : „The sermon ended with terrible threats of hell and eternal damnation, the sufferings of the damned and the various chambers of hell were described in the fullest detail. I often felt sick with terror. Nor were these endless agonies to be the portion only of wicked and godless sinners, even the best were in imminent peril, for they might not belong

22) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure, 3 April 1875, p. 118.

to the elect, and only the elect could escape the clutches of the Devil."²³⁾ Tog was hy 'n populêre redenaar, waarvan die bywoning van sy dienste in die Gestig getuig het / maar hierdie eienskap het hy nooit heeltemal verloor nie.

In die jare voor sy uittrede uit die diens, vanaf die vyftiger jare, het Faure beredeneerde leerredes gelewer, wat miskien meer vrug opgelewer het as die ander. Deur al sy preke het gestraal sy getrouheid aan die suiwere Calvinistiese beskouing, wat hom tot aan sy dood bygebly het.²⁴⁾ Deurgaans het hy daarna gesoek om die gedagte van die Skrifwoord by die toehoorder te laat diep inslaan. Vandaar sy voorliefde vir 'n lang reeks van retoriese vrae in sy toepassing, wat hy altyd met groot erns voorgedra het. Rypere insigte van die gevorderde ouderdom het hom van doelbewuste pogings om te imponeer, laat afsien.²⁵⁾

Iets waarvoor Faure hard gewerk het was reëlmatigheid en stigtelikheid by die eredienste, wat nog veel te wense oorgelaat het. Sy aanvalle op soveel ou instellings en gewoontes het getuig van die erns wat hy met hierdie saak gemaak het, en die moed waarmee hy sy oortuigings deurgesit het. Daar was bv. in die dae geen vaste tye vir die eredienste wat jaar na jaar gehandhaaf was nie. So is daar van die goewerneur verlof gevra om die tye van die eredienste

23) D.P. Faure: My Life and Times, p. 22, voetnoot.

24) Kerkbode XXVII: Rede van dr. Robertson, 3 April 1875, p.102.

25) Kerkbode XXVII: Lewensbeskrywing van Faure, 3 April 1875, p. 118.

26)
telkemale te verander. Liewers as om die versoek van die gemeente vir 'n middagdiens in die wintermaande in die plek van die aanddiens toe te staan, is op sy aandrang besluit om vanaf 1833 die aanddiens dwarsdeur die jaar om ses-uur te laat begin, om alle misverstand te vermy. 27)

Dan was daar die jaarlikse verplasing van stoele vir die vroulike lidmate volgens die rang van hulle eggenote, wat selfs in die tyd nog 'n gedurige bron van moeilikheid vir die kerkraad was, en onaangenaamhede meegebring het wat die openbare erediens ontwy het. 'n Vasgestelde rangskikking het daar bestaan, maar gedurig het daar nog twyfelagtige gevalle voorgekom, en dit was nie iets van die verlede, dat daar 'n woordewisseling plaasgevind het voor die kansel, terwyl die diens al aan die gang was nie. 28) Faure het dit sy strewe gemaak om hierdie eeuwel wat toe al byna twee eeue oud was, uit die erediens te verwyder. Dit het gelei tot 'n verkeerde onderlinge verhouding van die kerk-gangers in die kerk. Hy het geëis dat die kerkraad dadelik 29) stappe doen, en die ontering van sy eredienste stopsit.

Hy sou egter aanvanklik bitter teleurgestel word. Die kerk-

26) C O 184 Letters and Papers Recieved from Churches: Goewerneur-Kerkraad, 8 Julie 1843.

27) K¹/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 7 Okt. 1833, p. 6.

28) Moorrees: N.G. Kerk in S.A., p. 306.

29) K/12 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 8 Aug. 1828.

raad kon nie haastige veranderings maak nie, en by 'n vriendelike versoek aan die gemeente vanaf die kansel het dit gebly.

Die sitplekmoelikhede is baie gekompliseer deur persone wat uit die stad vertrek het, en nie hulle plekke voor die kansel wou opgee nie. Toe het die vaste komitee van die kerkraad, wat sitplekmoelikhede behandel het, besluit dat 'n lidmaat wat dertien maande uit die stad was, haar³⁰⁾ plek verbeur het. Faure het in opdrag van die kerkraad sitting gehad op die komitee, om die bestaande reëls te wysig.³¹⁾ In hierdie verband het hy ook die eerste man geword om vir studente en skoliere vaste plekke in die kerkgebou te kry. Hy het gevoel dat daar ses banke bespreek moes bly vir leerlinge van die Suid-Afrikaanse Kollege, wie se belange na aan sy hart gelê het.³²⁾ Dit sou op hulle 'n indruk maak van hul pligte teenoor die openbare godsdiens, en vir hulle wys dat die kerk in hul belangstel.

Hoewel Faure nooit openlik die verkoop van grafkelders onder die vloer van die kerk aangeval het nie, het hy dit nooit goedgekeur nie. Daar was destyds onder die vloer van die ou kerk 'n groot aantal leë grafkelders, wat jare tevore deur die hooggeplaasdes in die stad teen 'n aansienlike

30- K 1/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 April 1835, p. 80.

31) K 1/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 April 1835, p. 80.

32) K 4/2 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad:

John Pears - Faure, 10 Feb. 1832.

geldsom bespreek was. Daar is nog dikwels onder die vloer begrawe, en teen die mure van die kerk het die wapenborde gehang van mense wat daar begrawe is. Faure was gekant teen die grawe van nog meer kelders. Die moeilikheid was dat die leë kelders nooit gereeld ondersoek was nie en later in 'n baie treurige toestand geraak het. Dit het meermale gebeur dat die ou balke van die grafkelders onder die diens gekraak en losgeraak en stoornis onder die dienste veroorsaak het. In 1835 het Faure gevra dat daar nie meer onder die vloer begrawe word nie, en dat die leë kelders opgevol word. Die Kerkraad moes 'n kennisgewing in die koerant plaas, dat leë grafkelders wat nie binne ses weke nagesien is nie, opgevol sou word.³³⁾

Die voorleser, so 'n bekende ou figuur in die gereformeerde liturgie, het ook in die dae baie in die kenl gekom. Die Kaapse Kerk het twee voorlesers gehad. Die een, L. Marquard, het toe meer as vyftien jaar die buitendienste van die gemeente gelei deur daar preke voor te lees. In Kaapstad het die voorleser ook dienste gehou in die agterbuurt, by Roggebaai, in die gevangenis en by die Amsterdam-battery. In die amptelike erediens het die voorleser net na die tweede gelui sy plek ingeneem aan die lessenaar voor die kansel, en dan was dit sy plig om een of meer hoofstukke uit

33) K 1/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 16 Maart 1834, p. 70.

die Bybel voor te lees totdat die klok vir die aanvang
 van die diens gelui het.³⁴⁾ Dan het hy ook die afkon-
 digings gedoen, huweliksgebooie en somtyds ook die gewone
 môregebed voorgelees. Hy het 'n psalm opgegee en- in Kaapstad
 sy plek ingeneem in die Kustersbank.³⁵⁾ In 1845 is al die
 toelae wat die kerk van die Regering ontvang het om die
 voorlesers te betaal, opgehef, en toe het die gemeente op-
 nuut begin redeneer oor die noodsaaklikheid van die voor-
 leser.

Faure het self nie gedink dat dit die regte ding sou
 wees om op die kerkraad vir die afskaffing van die voorleser
 te agiteer nie. Hy het wel gevoel dat die Skriflesing, wat
 so 'n belangrike deel van die erediens uitgemaak het, groter
 plegtigheid toekom, omdat die toestand onder die voorleser
 seker ontierend vir die Skriflesing was. In 'n versoekskrif
 om afskaffing wat deur die kerkraad ontvang is, het gemeente-
 lede gekla, dat die grootste gedeelte van die kerkgangers
 eers onder die Skriflesing die gebou binnekom, wat gepaard
 gegaan het met 'n onstigtelike geflinster en gewoel. Die
 toedrag van sake het seker nie vir die jong geslag enige
 eerbied vir die Skrifwoord by die erediens ingeboesem nie.³⁶⁾
 Daarom het hy die redelikheid van die versoek ingesien en dit

34) Moorreës: N. G. Kerk in S.A., p. 69.

35) K 1/21 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 5 April 1841, p. 411.

36) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 2 Junie 1845, p. 289.

voor die kerkraad verdedig, ten spyte van vernynige teenkan-
ting van die ortodokse ds. J. Spÿker. Die sinode, wat
reeds drie jaar vroeër met die saak te doen gekry het, het
besluit dat die voorleser behou moet word. Die standpunt
Faure was nou dat die Kaapse gemeente nie die voorleser
moes afskaf nie. Een gemeente moes nie op eie houtjie
so 'n drastiese verandering teweegbring nie - dit sou nie
in die belang van die kerk as geheel wees, tensy die
inisiatief uitgegaan het van die algemene kerkvergadering
nie. Faure het probeer op^{voorlopig} die finansiële las op die
gemeente te verlig deur daarvoor te pleit dat die voor-
lesers, wat moes aanbly vir die eredienste,³⁷⁾ verplig word
om as voltydse onderwysers in die Sondagskool te dien. Om-
dat hulle dan godsdiensonderwysers was, kon die kerkraad
van die Regering drie-vyfdes van hulle traktement vra,
volgens die ooreenkoms.³⁸⁾

Hy het ook die voorlesers weggehelp, wat maar skamel
bedeel was met stoflike goedere, deur die kerkraad te be-
weeg om aan hulle af te staan die spesiale fooi wat gehef
is vir huwelikesgebooe deur die ordonansie van 1845.³⁹⁾ Die
kerkwet het die bevoegdheid van die kerkraad nêrens genoem

37) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 9 Junie 1845, p. 314.

38) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 26 Junie 1845, p. 331.

39) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 Julie 1846, p. 70.

nie, en dit was seker 'n gewaagde stap van Faure, wat ook levendige teenstand uitgelok het.⁴⁰⁾

In nou verband met die hedendaagse erediens staan die gemeentelike biduur, wat in die dae van Faure vrywel onbekend was. Wat wel gebeur het was dat van regeringsweë die kerk opdrag gekry het om vir een of ander geleentheid 'n algemene biddag te hou. Faure het altyd met sulke geleenthede te doen gekry in sy hoedanigheid as actuaris van die kerk en biddae uitgeskryf in 1851 en weer in 1854 om die seën te vra op Britse wapens in die Agste Kafferoorlog en die Krimoorlog.⁴¹⁾ Bid- en dankure is sedert 1802 in Nederland gehou, tydens die stryd teen Napoleon, maar voor die einde van die neëntiende eeu kry ons daar geen gereelde gemeentelike bidure nie. Die Kaapse Sinode het 'n onbekende iets in hierdie land ingevoer met sy besluit in 1847 dat die gemeentes elke maand 'n biduur hou „ter uitbreiding van het Ryk van onzen Heer Jezus Christus.“ Maandelikse sendingbidure het in die kerk bly voortlewe tot vandag toe. Faure se aandeel in die ontstaan van maandelikse sendingbidure het gelê in die manier waarop hy die sinodale besluit opgevat het. Spÿker, wat in beginsel

40) Onder aanvoering van ds. Spÿker en diaken Kotzè.

41) Co 637 Letters and Papers Recieved, Ecclesiastical and Educational : Actuaris Synodi - Goewerneur, 15 Julie 1854.

teen hierdie nuwigheid was, het die Kerkraad probeer beweeg om af te sien van so 'n voorneme, deur uit lê dat die sinode gedink het aan die sendinggenootskappe van die gemcentes, en nie aan die gemeentes self nie.⁴²⁾ Faure het daarop aangedring dat die kerkraad leiding moes gee en sterk gevoel vir gemeentelike bidure. Op sy voorstel het Kaapstad in dié jaar 'n begin gemaak met maandelikse sendingbidure wat om die beurt gelei is deur die drie predikante.⁴³⁾

Die langdurige stryd binne gereformeerde kringe oor die invoer van musiek by die eredienste het ook in die Kaap sy weerklanke gehad. Teen hierdie tyd was die ergste lankel verby, maar 'n groot deel van Faure se ouer gemeentelêde kon nooit die orrel in die kerkgebou verdra het nie. Met die orrel is die kuns aan die erediens diensbaas gemaak, en die ou vraag ter sprake gebring of die geestelike karakter van die Godsadverering nie die gebruik van alle kunsvorme uitgesluit het nie.⁴⁴⁾ Faure het hom nooit oor die kwessie uitgelaat nie, hoewel hy die belangrikheid van 'n orrel vir die gemeentesang ingesien het, en dikwels deur die kerkraad benoem is om ondersoek in te stel

42) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 Maart 1848, p. 455.
 43) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 13 Maart 1848, p. 460.
 44) A Kuÿper : Onze Eeredienst, p. 69.

na die bestand van die kerkorrel. In die verband het hy geglo aan versigtigheid by die koorsang, waaroor daar veral groot onenigheid was. Daarom het hy bv. gevoel dat die kerkraad nie 'n versoek van Sir John Wilde om 'n uitvoering van gewyde musiek in die kerkgebou tehou moes toestaan nie, omdat daar soveel mense was wat dit heeltemal as 'n ver-⁴⁵⁾keerde ding sou opgevat het. Byna die helfde van die kerkraad, o.a. dr. Heyns, het op die punt van hom verskil.

'n Grootmoedige daad van Faure ken ons uit die dae toe die kerkgebou met gas verlig en daar na aanddienste oorgeskakel is. Hy het altyd ernstig gewerk vir gasverligting, wat die kerkgebou baie nodig gehad het. Eindelik is toegestem om oor te gaan tot die installeer van so 'n toestel, toe die middele voldoende geblyk het. Op 5 Julie 1849 is die gastoestel ingewy, en die volgende Sondag is die eerste aandsiens in Kaapstad gehou.⁴⁶⁾ Tog het hy gevoel dat die inwyding liefers op daardie Sondag self moes gewees het, omdat daar nog soveel getroue kerkgangers was, wat teen 'n inwyding op 'n weeksdag was. Daar was ook soveel gemeentelede wat buite die stad gewoon het, en altyd na die middag-⁴⁷⁾dienste opgekom het. Pas 'n week na die inwyding van die gastoestel het die kerkraad dan ook 'n versoekskrif

45) K 1 /25 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 26 April 1847, p. 220.

46) K 1/25 Kerkraadsnotules, Kaapstad 2 Julie 1849, p. 94.

47) K 1/25 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 31 Mei 1849, p. 67.

ontvang om die instandhouding van middagdienste. Die versoekskrif het net te laat gekom, en daarom het die kerkraad besluit dat dit aan die predikante sou oorgelaat word, omdat dit hulle werk vermeerder het. Toe was dit Faure wat aangebied het om in die Nieuwe Kerk na die Sondagskool elke week 'n diens te hou sover as sy swak gesondheid dit toegelaat het. Die aanddienste sou eers om sewe-uur begin, en daarom het hy beloof om die diens om half-vier gestand te hou.⁴⁸⁾ Wanneer hy dit self nie kon doen nie sou hy sorg dat die voorleser „ volgens kerklyke bepalingen deze dienst verrigt door het leze van een gedrukte en van formulier gebeden.”⁴⁹⁾

3. BEDIENING VAN DIE SAKRAMENTE.

Die sakramentele gebruike van die kerk het in daardie tyd nie veel verskil van vandag nie. Wel was daar 'n baie groter geesdrif by die gemeentelide, omdat 'n besondere waarde aan die bediening van die twee sakramente geheg was. Dit was ook die gewoonte om voor die nagmaal die gemeente deur te gaan met huisbesoek, maar omdat die Kaapse gemeente so groot was, het die predikante alleen voor die Paasfees hulle wyke deurgegaan. Die ou gewoonte het baie na aan Faure se hart gelê, omdat hy streng gelet het op die voorbereiding wat die lidmate vir die nagmaal ont-

⁴⁸⁾ K 1/25 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 4 Okt. 1852, p. 566.

⁴⁹⁾ K 1/25 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 14 Aug. 1849, p. 113.

vang het. Daarom het hy ook soveel waarde geheg aan die voorbereidingspreke. By die nagmaal is die reël gehandhaaf dat alleen sulke persone uit ander gemeentes afkomstig, wat hul attestate voorgelê het, in die Kaap aan die sakramente mag deelneem. Faure het ook voor die nagmaal gevra dat die kerkraad goed ag moes gee op die lys van gesensureerdes, sodat die formulier onder geen omstandighede sou oneer aangedoen word nie. In 1854 het Spyker beswaar gemaak teen die gewoonte wat in die jare in swang gekom het om die bakers in die konsistoriekamers in te skink.⁵⁰⁾ Faure het hom teengestaan, omdat hy nie van mening was dat die Skrif-getuigenis en die kerkgeskiedenis dit vereis het dat die wyn voor die oë van die nagmaalgangers en aan die tafel ingeskink word nie. Dit sou in 'n groot gemeente groot ongerief kon meebring.

Soos die gebruik in Nederland was, het die doopsbediening in die Kaap plaasgevind in die middagbeurt (eers in later jare is na die môrediens oorgeslaan) en wel net voor die slotgebed. Die doop het in die stad gewoonlik binne 'n maand na geboorte plaasgevind.⁵¹⁾ Om dit vir die moeders geriefliker te maak is later besluit om die kinders eers na die lees van die formulier te oorhandig, soos

50) K 1/25 Kerkraadnotules, Kaapstad, 4 Okt. 1852, p. 566.

51) Moorrees : N. G. Kerk in S.A., p. 71.

die gebruik nog vandag is. Op voorstel van Faure het die kerkraad besluit om hieroor geen reël neer te lê nie. Daar was nog baie mense wat gevoel het dat daar so tekort gedoen word aan die plegtigheid van die doop en van die formulier.⁵²⁾ Baie jare het dit dan ook die gewoonte gebly dat ouers wat dit verkies het na vooraf reëling met die koster dadelik hulle kindertjies voor die kansel ontvang het.

'n Ernstige saak was nog maar altyd die kwessie van die huisdoop. Die ou gereformeerde beginsel is by die gemeentes in ere gehou, nl. dat Woord en Sakrament van mekaar nie mag geskei word nie, en dat die doop alleen mag bedien word in die volle vergadering van die gemeente. Selfs wanneer 'n spesiale weekdag vir die doop afgesonder was, kon die plegtigheid nie voltooi wees sonder 'n doop-preek van die kansel nie.⁵³⁾ Omdat aan die sakrament geen saligmakende krag toegeskryf is nie, het die kerk alleen by hoë uitsondering siek kinders buite die vergadering gedoop. Met 'n gereelde veroordeling van die praktyke in die Roomse kerk het die Sinode hom meermale uitgespreek teen die huisdoop. Dit was dus heeltemal skokkend vir sy kollegas toe Faure in 1838 voor die aanvang van die môre-

52) K 1/26 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 7 Maart 1853, pp. 27-28.

53) Moorrees : N. G. Kerk in S.A., p. 199.

diens, die kerkraad vra om 'n ouderling en 'n diaken na Leeuwenrust te stuur, om die doop van sy eie seun deur ⁵⁴⁾ dr. P. E. Faure van Wynberg by te woon. Dit was bekend dat Faure hom nooit teen die huismoop uitgespreek het nie, en met verlof van die kerkraad dit by sekere geleenthede ook bedien het, maar hierdie versoek het beslis onverwags gekom. Met 'n strenge teregwysing deur Von Manger, dat dit onbetaamlik was vir 'n leraar om soiets te verwag, met die oog op die toestand van die gemeente wat geen aanmoediging van die huismoop kon toelaat nie, het die kerkraad die versoek geweier.

4. PASTORALE ARBEID.

Die algemene sielsorg van die gemeente het baie gelyk as gevolg van Faure se swak gesondheid, maar afgesien daarvan ly dit ook maar geen twyfel dat die Kaapse predikante hierdie deel van hulle werk baie swak nagekom het nie. Die gemeente is verdeel in wyke, wat seker groot was - Faure het sy wyk in 1842 gestel op 579 lede, ⁵⁵⁾ 1054 siele - maar darem nie heeltemal bokant die vermoë as elkeen sy wyk net eenmaal per jaar moes deurgaang nie. Daar was lankal afgesien van die gebruik om al die gemeente-

54) K 1/20 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 2 April 1838, p. 382.

55) K 4/8 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Rapport van Faure - Kerkraad.

lede voor elke nagmaalsviering te besoek, en die enigste tyd van ernstige huisbesoek was die eerste drie maande van die jaar. Die predikant het ook verslag moes doen van die algemene geestelike toestand in sy wyk en by die kommissie oor sensuursake gevalle aanmeld, wat besondere aandag vereis het.

In die jare na 1850 het Kaapstad 'n tydperk van doodsheid beleef. Die bywoning van die eredienste was skokkend, die maandelikse bidure niks beter nie, en die aantal lidmate het gedaal tot nie veel meer as drieduisend nie.⁵⁶⁾

Finansieël was die gemeente op laagwatermerk en al sukkellende byna tien jaar lank, as gevolg van die onkoste wat die herbou en gasverligting van die Groot Kerk, die voltooiing van die Nieuwe Kerk, en die aankoop van die kapel in Papendorp meegebring het. Eenmaal het Faure vir die goewerneur gevra of hulle nie 'n deeltjie kon verkoop, van die grond van die hoofweg by Groenpunt, wat die kerk ontvang het vir 'n begraafplaas nie.⁵⁷⁾ Jaarliks moes die kerk byna twee honderd pond betaal net aan rente op sy groot skulde, en daar was klagte van groot skade toe die gemeente se lyk- en rouwaens in 1857 in 'n vreeslike suidoostewind omgeslaan het.⁵⁸⁾

56) K 1/27 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 12 April 1858, p. 206.

57) CO 622 Letters and Papers Recieved, Ecclesiastical and Educational : Kerkraad - Goewerneur, 8 Aug. 1853.

58) K 1/27 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 2 Maart 1857, p. 18.

Die laksheid met die huisbesoek het veel met die toestand van verval te doen gehad. Faure het op huisbesoek nog altyd groot erns daarmee gemaak om lidmate „ te bestraffen over het verzuim van de openbare en bȳzondere genademiddelen”.⁵⁹⁾ In 1855, egter, het die huisbesoek feitlik opgehou, en Faure het begin glo dat die toestand alleen gered kon word as nog 'n predikant vir die gemeente gegee word. Hy het verklaar dat huisbesoek weens sy swak⁶⁰⁾ gesondheid vir hom „ volstrek ondoenlyk” was, Spyker was ook sieklik en Heyns kon alleen baie min uitvoer, so het dit voortgesloer tot 1859 sonder dat die gemeente enige huisbesoek ontvang het.

Toe het Faure 'n nuwe plan gehad. Hy het voorgestel dat daar aan die ouderlinge elkeen 'n aparte wyk gegee word om die werk van die predikante ligter te maak. Daar is toe besluit dat die ouderlinge onder leiding van dr. Heyns die huisbesoek sou oorneem, en gereeld aan die kerkraad⁶¹⁾ verslag doen. Aanvanklik was die oes teleurstellend. By die eerste vergadering het twee ouderlinge nie eers 'n verslag kon aanbied nie, drie ander moes erken dat hulle by al hul werksaamhede nie die tyd daarvoor kon vind nie; net ouderling Piet van Breda het daarin geslaag om 'n aan-

59) K 1/27 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 Sept. 1858, p. 281.

60) R 1/8 Notules van die Eerste Ring: Kaapse Kerkraadsverslag aan die Ring, 15 Okt. 1856, p. 388.

61) R 1/9 Notules van die Eerste Ring: Kaapse Kerkraadsverslag aan die Ring, 12 Des. 1859, p. 135.

62)
 tal huise te besoek. A. N. E. Changuion was baie ywerig, maar ongelukkig besig om eksamen af te neem in sy skool. Tog was dit 'n belangrike verandering, wat Faure teweeggebring het. Dit het die ouderlinge opnuut onder die aandag van die gemeente gebring as vaste opsieners i.v.m. die sielsorg, en hulle self weer gewys op die besondere pligte van die amp. Die ouderlinge moes meer noulettend op hulself ag gee, omdat gereelde verslag voor die kerkraad gelewer moes word. Na mate die stelsel aan die gang gekom het, het daar dan ook 'n geringe verbetering ingetree, maar oor die geestelike verslapping, wat hom in die jare soveel onrus gegee het, moes Faure erken: „Wý ondervinden nogtans dien noodwendigen en zoo zeer afgebeden zegen niet, waarover zoo velen gemeenten in andere worden der wereld zich mogen verblyden.” 63)

Onder sulke omstandighede was die kommissie van sensuur, wat beurtelings deur die predikante gelei was, dan ook baie bedrywig. By elke vergadering is verslag voor die kerkraad gedoen, en dan is gewoonlik 'n hele lys van sedelike misgrype voorgelê, byna altyd van die kleurlinge, wat destyds ook deel van die gemeente uitgemaak het. Teenoor alle gevalle van onsedelikheid het Faure onverbiddelik

62) K 1/27 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 7 Maart 1859, p. 354.

63) R 1/9 Notules van die Eerste Ring, Kaapse Kerkraad - Ring, 12 Des. 1859, p. 138.

opgetree, in besonderhede gerapporteer, en gevra dat
 64) die tug toegepas word.

5. LIEFDADIGHEID EN ARMSORG.

In teenstelling met die slapheid van die vyftiger jare was daar aan die begin van Faure se Kaapse bediening nog veel uitinge merkbaar van die opgewekte geestelike lewe van die eerste dekades van die neëntiende eeu. Behalwe die vrugbare binnelandse sending en bearbeiding van die slawebevolking en die kleurlinge, het hierdie ywer ook openbaring gevind in die Christelike liefdadigheid. In die tyd is 'n ou dames-tehuis en 'n bietjie later die Suid-Afrikaanse Weeshuis in die stad geopen.

Die N.G. gemeente het 'n stelsel van alimentasie gehad, waarvolgens behoeftige persone wat deur die predikante aangemeld is, van middele voorsien is na verhouding met hulle nood en die sterkte van die kerkkas. In hulle maandelikse rapporte oor die geestelike toestand van die gemeente het die predikante melding gemaak van die omstandighede van die alimentante, sodat dit altyd kon gesien word hoeveel hulp die kerk gebied het, en waar die liefdadigheid gehelp het om alimentante selfstandig te maak.

Faure was gladnie tevrede met hierdie manier van alimentasie nie. Daar is te veel gekyk na die behoeftes

64) K 1/12. Kerkraadsnotules, Kaapstad, 3 Nov. 1827.

van ou mense baie van wie ook van ander inrigtings hulp ontvang het, terwyl die sorg van soveel ander wat weens siekte uit die werk gehou was, daaronder gely het. Hy het uit ondervinding geleer dat niemand onder veertig jaar van die gemeente veel kon verwag nie, al was sy toestand ook hoe treurig.⁶⁵⁾ Hy het ook ingesien dat die gewone stelsel van alimentasie, wat maar net berus het op gereelde gawes van die kerk 'n nadelige uitwerking gehad het op party van die alimentante. Hulle moes geleer word om self by te dra tot 'n armfonds, en self daarvan lede te word deur geringe maandelikse bydraes. Wat nodig was vir die gemeente, was 'n georganiseerde liefdadigheidsvereniging. Dit was vir hom 'n slegte teken dat soveel behoeftige lidmate by ander verenigings en selfs ander denominasies gaan hulp soek het, terwyl hulle hom herhaaldelik gevra het om so 'n vereniging vir die gemeente te stig. Dan was die aalmoes wat die kerk gegee het volgens die bestaande stelsel ook totaal ontoereikend, en behoeftige lidmate het nooit eers 'n deeltjie van hulle huishuur betaal het nie. Iets soos die ou damesfonds, waaruit later die Dorcastehuis tot stand gebring was, wou Faure in die lewe roep.

Op 3 Mei 1847 het hy voorgestel dat so 'n vereniging

65) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 5 Julie 1847, p. 277.

gestig word „ onder opzicht en bestuur van den kerkeraad”⁶⁶⁾
 en 'n maand daarna sy volledige plan bekend gemaak. Sy
 bedoeling was om vir krankes goeie geneeskundige dienste
 te verseker, geneesmiddels kosteloos te verskaf, en te
 sorg vir goeie behandeling. Die fonds moes sorg vir
 behoorlike begrafnisse deur die kerk se kosterse waargeneem.⁶⁷⁾
 Daar moes volstrek nie alimentasie gegee word vir mense
 wat nie siek was nie, en dan ook net waar die behoefte aan
 hulp groot was.

Die fonds moes bestaan onafhanklik van die gemeentelike
 kas, en gestig word deur intekenaars, wat nie meer as een
 sjieling per maand bygedra het nie. Elke intekenaar moes
 in die N. G. Kerk gedoop wees of katekiseer, en hoewel die
 skaal vir bydraes vasgestel is volgens ouderdom, kon geen
 persoon ouer as 65 jaar lid van die vereniging word nie.
 Geen lid kon hulp verwag voordat hy nie drie maande inge-
 skryf was nie. Faure het ook gediskrimineer in gevalle wat
 die siekte die gevolg was van onmatigheid of onkuisheid,
 en waar 'n lid onreëlmatig was met sy bydrae sou sy lid-
 maatskap verval.⁶⁸⁾ So het hy die fonds selfonderhoudend
 probeer maak, omdat hy 'n groot aantal intekenaars verwag
 het. Hy wou dit 'n hulpmiddel maak van die diakonie,

66) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 3 Mei 1847, p. 235.

67) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad 10 Junie 1847, p. 255- 7.

68) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad 10 Junie 1847, p. 260.

nie afsydig daarvan nie, maar ook nie só dat dit die gewone alimentasie bou verminder nie. Sy groot oogmerk was om hierdeur vir almal wat weens siekte onder die broodlyn geleef het te help- kinders onder vyftien kon ook lede word. Hiermee wou hy 'n vaste mediese diens vir die kerk in die lewe roep.

Na 'n gesloer en 'n lang pennestryd met Spýker, wat terselfdertyd uitgeloëp het op 'n deeglike bespreking van die saak ⁶⁹⁾ is die „Liefdadig Genootschap" opgerig. Hoewel daar reeds in Wynberg 'n dergelike poging gedoen is vyf jaar vroeër, ⁷⁰⁾ het die Kaapse vereniging baie gou die toon op hierdie gebied aangegee. Binne iets meer as 'n jaar was die inkomste uit 'n ledetal van 851 byna vier honderd pond. Tree jaar later skryf Faure : „De nuttige werking van dit liefdadig Fonds in de Kaapstad ondervonden hebbende, durven my de oprigting van eene dergelyke inrigting in de parochiën ten platten lande met de grootste ⁷¹⁾ vrymoedigheid aanbevelen."

6. STADSAANGELEENTHEDE.

Ten slotte val daar ook iets te sê oor Faure se houding teenoor sekere gebeurtenisse van die stadslewe, wat ook indirek op die gemeente invloed uitgeoefen het.

Waar Faure in hierdie gevalle opgetree het, het hy dit ge-

69) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 5 Julie 1847, p. 287.

70) Kerkbode I : „Het Armen-Wezen", nuusberig deur dr. P.E. Faure, 10 Maart 1849, p. 78.

71) Kerkbode XXVII: „Het Armen-Wezen", nuusberig deur Abraham Faure 24 Feb. 1849, p. 61.

doen as leraar van die Kaapse gemeente. Hy het dan ook baie meer as sy kollegas deelgeneem aan die stadslewes en in hoë sosiale kringe beweeg. Tereg kon van hom gesê word dat hy in die beste sin van die woord „publicspirit“ besit het.⁷²⁾ Hy het die brief van meegevoel opgestel wat aan Somerset gestuur was na die renperdskandaal,⁷³⁾ en het dit aan die kerkraad ernstig voorgehou om met die goewerneur te simpatiseer, omdat daar gepoog was om sy naam te beklad, „in a most vile and scurrilous manner by a most infamous libel.“

Die groot erns wat hy gemaak met sy proteste teen die wettig verklaring van drankhandel op Sondagmiddae, is seker merkwaardig. In 1846 het dit begin toe 'n wetsontwerp voor die Wetgewende Raad gedien het om die verkoop van sterk drank na een-uur Sondagmiddae toe te laat. Die toestande wat dertig jaar tevore geheers het, het bitter gevolge gehad. Toe is die drinkplekke elke Sondag oopgehou, behalwe onder Kerktyd, en kleurlinge wat met hulle base na die dienste van die platteland af ingekom het stad-toe, het goeie gebruik van hierdie geriewe gemaak.⁷⁴⁾ Dit sou 'n flater wees as die kerkraad nie gekeer het dat die ou toestande hulself herhaal nie. Op die eerste vergadering het hy gepleit vir onmiddellike optrede.

72) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure, 3 April 1875, p. 118.

73) CO 208 : Letters and Papers Recieved from Churches: Kerkraad - Goewerneur, 21 Junie 1824.

74) Moorrees : N. G. Kerk in S. A., p. 522.

Daar was nie tyd om te wag totdat die gemeentelêde hul versoekskrifte opstuur nie, omdat die tweede lesing van die wetsontwerp al die volgende dag plaasgevind het.⁷⁵⁾ Vir hom was dit maar die uiting van 'n lakse houding van die Regering om nie genoeg te maak oor die heiliging van die Sabbat nie. Die gevolg van hierdie wet sou wees, dat nie net drankhandelaars nie, maar ook ander handelaars op hul regte sou staan om hulle winkels Sondae oop te hou, en waarheen sou dit nie lei nie?⁷⁶⁾

Die stem van Abraham Faure was ook nie stil tydens die rep en roer van die Anti-Bandiete-betogings nie. Namens die gemeente het hy die inisiatief geneem in hulle proteste. Toe hy die kerkraad ingelig het oor die voornemens van die Britse Regering, het hy retories gevra of die raad met soiets kon akkoord gaan. Hy het self geglo dat die vooruitgang van die kolonie nou saamgehang het met die invoer van hardwerkende immigrante uit Europa. Die land was uitgestrek, die blanke bevolking was dun gesaai, en die mannekrag was daar nie om selfs 'n deeltjie van die kolonie se bronne te ontgin nie. Hy het gehoop op die invoering van godvrugtige immigrante om die rassebalans te verbeter en die heidendom te evangeliseer. Dit het hom egter baie seergemaak dat Suid-

⁷⁵⁾ K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 7 Sept. 1846, p. 104.

⁷⁶⁾ K 4/10 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad, Kerkraad-Goewerneur, 5 Sept. 1846.

Afrika die grond moes word vir so 'n gevaarlike eksperiment.

Namens die kerkraad het hy 'n versoekskrif gerig aan Harry Smith. Suid-Afrika het hy op die voorgrond gestel, en daarom durf hy nie toekyk hoe die land as 'n bandietkolonie behandel word nie, „which our parents did not contemplate when they chose this Southern extremity for their abode, and which their children do not wish to see affected”. Hy het geglo dat baie van die bandiete in Engeland self verbeter kon gewees het deur strenge tug en deeglike godsdiensonderys, en nou mag Suid-Afrika nie met hul opgeskeep word nie. Ten spyte van Spijker se besware oor die verkeerde metode van optrede, is die protes aan die goewerneur gestuur namens die „oudste Christelike gemeenskap in die land.”⁷⁷⁾ Van sy verdere pogings om 'n biddag te hou oor die saak het weens die ongelukkige sameloop van omstandighede niks gekom nie. Faure het in hierdie angste tyd omsendbriewe aan die gemeentes gestuur om 'n groot byeenkoms te hou in die Groot Kerk. As gevolg van 'n treurige gesloer en geredekawel oor besonderhede, het dit oorvleuel met die installasie van gasbeligting in die kerkgebou, sodat van die plan moes afgesien word.⁷⁸⁾

Een van die groot teleurstellings van sy lewe, was die manier waarop die tweede eeufees van die stigting van die

77) K 1/25 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 16 April 1849, p. 52.

78) K 1/25 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 2 Julie 1849, p. 86.

volksplanting amptelik gevoer was. Faure het self 'n ernstige pleidooi by die Regering gedoen om 6 April 1852 tot 'n openbare feesdag en dag van danksegging uit te roep. Daarom het hy ook die sinodale kommissie probeer beweeg om namens die Kerk as geheel ook 'n versoek te rig. Dit het hom bitter seergemaak dat daar so min belangstelling getoon is vir so 'n groot gebeurtenis. Dit was vir hom aangrypend dat Van Riebeeck gebid het „moge Uwe ware Hervormde Godsdienst onder de brutale inwoners van dit land bekend worden," en dat daar 'n besluit geneem is, byna tweehonderd jaar tevore, om die dag elke jaar as 'n dankseggingsdag te gedenk. Die ou gebruik het lank nie meer bestaan nie,⁷⁹⁾ omdat die sinode self nooit eers gehoor gegee het aan 'n aanbeveling wat in 1826 in die verband gedoen was nie.⁸⁰⁾ Behalwe die fees wat die kerk self gehou het, het die staat geen vinger verroer om die dag in ere te hou nie - dit het alte kort op die Paasvakansie gekom. Faure moes aan die sinodale kommissie meedeel dat die Regering die saak „uit geheel ander oogpunt schijnt te beschouwen."

79) Kerkbode IV : Omsendbrief van die Sinodale Kommissie, 21 Feb. 1852, p. 64.

80) S 1/2 Acta Synodi : Notules van die Tweede Sinode (bylaag), p. 48.

HOOFSTUK III.

DIE „ NIEUWE KERK-STRYD. ”

Die gemeente wat vandag in Kaapstad bestaan onder die naam „ De Nieuwe Kerk”, genoem na die kerkgebou in Breëstraat, beskou Abraham Faure as hulle eerste predikant. In die konsistoriekamer hang 'n olieverfportret van hom uit die dae toe hy geveg het vir 'n tweede kerkgebou in die Kaapse gemeente. Hy is dan ook dikwels genoem die Vader van die Nieuwe Kerk. Hierdie gemeente bestaan vandag met die gemeente. „ Groote kerk” in dieselfde stad sonder dat daar enige vaste grenslyne tussen hulle erken word, en hulle lidmate woon ook oor die hele stadsgebied versprei. Dié toestand is die erfenis van 'n heilige kerkstryd wat die Kaapse gemeente eenmaal byna in twee geskeur, en direk verantwoordelik was vir so 'n opwel van gemoedere wat tot die neëntiende eeu sy uitwerking laat voel het. Die Nieuwe-Kerkstryd was 'n aanleiding in die sameroep van die eerste besondere vergadering in die geskiedenis van die Kaapse sinode, en het in ruime mate die geestelike slapheid van die vyftiger jare in die gemeente voorafgegaan.

Binne die eerste vyf jaar van Faure se Kaapse bediening het die inwoners van die stad vinnig in getal toegeneem. Sewe nuwe gemeentes is in die binneland gestig, en daar het in Kaapstad 'n behoefte ontstaan na beter organisasie en

beheer oor sy duisende lidmate. Die moedergemeente het in die jaar 1829 gehad „ 5,500 lidmaten behalve hunne Huis-¹⁾ gezinnen." In die ou kerkgebou aan die Heerengracht was nie meer as 1,600 sitplekke beskikbaar nie, waarvan sewe honderd elke jaar bespreek was. Dit het beteken dat die kerk nie eers 'n derde van die gemeente kon bevat nie.

Die gedagte dat daar nie plek in die kerk was vir meer as drieduisend van sy gemeentelide nie, het Faure diep gegrief. Hy het soveel Sondae moes toekyk hoedat groot getalle by die kerkdeure omdraai, omdat daar nie genoeg voorsiening gemaak was om die hele gemeente by die eredienste te ontvang nie. Op huisbesoek het hy so dikwels van die griewe gehoor. Op 6 Julie 1829 het Faure die eerste stap gedoen, deur voor te stel dat die kerkraad van die Regering toestemming vra om 'n tweede kerk te bou. Die raad was self diep onder die indruk van so 'n behoefte, en sonder 'n lang bespreking is die voor-²⁾ stel dan ook eenparig aangeneem. Faure reeds 'n mooi stukkie grond tussen Breë- en Buitengrachtstraat in die gedagte gehad, wat baie sentraal geleë was vir die groot aantal lidmate aan die voet van Seinkop. (Vlaeberg). Die goewerneur het hierdie versoek gunstig oorweeg en dan ook

1) De Correspondentie tusschen den Eerwaarde Kerkraad en een aantal leden derzelve, 1835 - 1836, p. 61.

2) K 1/12 Kerkraadenotules, Kaapstad, 6 Julie 1829.

daardie stukkie grond, bekend as die „ Kuipersplein" vir die kerkraad aangebied. Die grond is deur Faure aan die hoof van 'n kommissie van die kerkraad amptelik in ontvangs geneem in die teenwoordigheid van die stadstrustees.³⁾

Het die bouery is daar nie 'n begin gemaak voor twee jaar later nie. Op die aansporing van Faure, het die kerkraad bouplanne laat instuur, en 'n keuse vir bouondernemers gedoen. Om die fondse in die hande te kry moes elke lidmaat probeer om 'n gereelde bydrae te doen⁴⁾, maar dit het gou geblyk dat dit nie veel verder gekom het as net besluite nie. Twee jaar later het Faure voorgestel dat daar 'n geringe maandelikse bydrae gevra word van elke gemeentelid, en dat die diakens dit deel van hul pligte moes maak om die geld in te vorder. Hy het 'n herderlike brief tot die gemeente gerig, maar aan die einde van die eerste maand moes hy rapporteer, dat geen derde van die gemeente hul deel gedoen het nie.⁵⁾ Hy was tog gewillig om die administrasie van die fonds te aanvaar, en dadelik met die veeleisende taak begin om die gemeente vir dié saak te organiseer. Faure se tweede poging het meer sukses gehad. Hy het die nalatiges besoek, en die Kerkraad aantekening laat hou van die wat ongereeld bygedra het.⁶⁾ Deur op die kerk se grond onder in Breestraat

3) K 1 /14 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 7 Junie 1830.

4) K 4/1 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad : C. de Lorentz - Faure, 27 Mei 1830.

5) K 1/14 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 3 Sept. 1832.

6) K 1/14 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 3 Sept. 1882.

hulle eie Klipgroef te grawe, het die boukommissie die werk en onkoste baie verminder, en twee maande later was vir byna drie duisend pond deur die gemeente ingeteken.

Op 18 April 1833 het Sir Lowry Cole die hoeksteen van die Nieuwe Kerk gelê, na 'n mooi optog, waaraan deelgeneem het die „ stadsmagistraat die trustees van die stadseïendom, regters en amptenare.“⁷⁾ By die plegtigheid het Faure 'n kort rede gehou waarin hy die wens uitgespreek het - „ Vrede, eendracht, eensgezindheid wonen, en heerschen onder u. “ Dit klink egter bitter ironies in die lig van wat op die aanvanklike geesdrif gevolg het. Minder as vyf maande na die musiek, klokgelui en die afvuur van 'n koninklike staluut by die plegtigheid, is die werk gestaak, omdat die fondamente nie volgens die oorspronklike plan gelê was nie.⁸⁾

Faure was bitter teleurgesteld, maar het aan die argitek sy bouplan teruggestuur, en gevra dat hy verantwoording doen oor die klagtes wat teen sy werk ingebring was.⁹⁾ Dit het geblyk dat die oorspronklike plan tweemaal verander is sodat die hoeksteen gelê was, sodat die argitek nou nie meer geweet het, volgens watter plan hy moes bou nie. Die kerkraad het net die oorspronklike plan goedgekeur, maar toe het die bou-

7) De Correspondentie, p. 81.

8) K 4/1 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Rapport van Grové - Kerkraad, Sept. 1833.

9) K 4/1 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Grové - Faure, 8 Okt. 1833.

kommissie ('n liggaam bestaande uit 22 lede uit die gemeentes dat ek aan die kerkraad verantwoordelik) sonder die wete van die kerkraad wysiginge aangebring. Om hierdie onsekerheid uit die weg te ruim, het Faure 'n vergadering belê van die kerkraad en die boukommissie. Die argitek, P. J. Grové, het vir die werk bedank, en Faure het daarop aangedring dat 'n ander in sy plek aangestel word, omdat die gemeente nou meer as vier jaar gewag het, na die besluit geneem is om 'n tweede kerk te bou.¹⁰⁾

Die tweede argitek, H. Schutte, het nog nie met sy werk begin nie, toe Faure besef het dat die vertraging van die bouwerk ook die middele laat wegkwyn het. Al wat die kerkraad nou kon doen, was om lenings ook te vra uit die gemeente, behalwe die gewone maandelikse bydraes. Ook hierdie plan het nie die gewensde gevolg gehad nie, en toe daar in Oktober 1834¹¹⁾ nog nie weer gebou is nie, het Faure op eie houtjie met die direkteure van die Suid-Afrikaanse Sendinggenootskap onderhandel, om hulle oefenhuis in Langstraat te huur vir die gemeente. Die direkteure het toegestem om die oefenhuis af te staan vir die twee dienste elke Sondag, maar die kerkraad het nog nie oor die saak besluit nie, toe hulle skielik voor 'n nog ernstiger probleem te

10) K 1/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 9 Des. 1833, p. 73.

11) K 1/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 19 Des. 1834, p. 356.

staan gekom het.

Gedurende die somermaande het die toestand van die ou gebou aan die Heerengracht, groot sorg gewek, veral as gevolg van die hewige suidoostewinde. Die kapstyle van die dak was gladnie meer stewig genoeg nie. Toe het die kerkraad twee Boukundiges aangestel om die gebou „ van binnen te laten onderschragen." Nadat 'n aantal stutte aangebring is, het daar nie weer iets met die gebou gebeur, waaroor die gemeente onrustig hoef te gewees het nie. Trouens, die twee boukundiges het Faure die versekering gegee dat die stutte onder normale omstandighede die gebou nog twee jaar sou kon dra. In die volgende maande, egter, het drie ander bouers die kerkraad so lewendig onder die indruk gebring van die swak bestand van die ou kerk, dat baie mense werklik geglo het, dat die uiteinde 'n treurspel sou wees. Party mense het van die eredienste begin wegbly, en op 30 Augustus 1835 het 'n kennisgewing op die kerkdeur verskyn, dat die ou kerk gesluit gaan word. Die gemeente het na die Lutherse kerkgebou in Strandstraat verhuis, waar twee dienste Sondae gehou is, na afloop van die gewone Lutherse dienste.

In hierdie nuwe stryd het Faure na vore getree as kampvegter vir die behoud van die ou kerkgebou. Die sluit van die ou kerk het ontevredenheid gewek by 'n groot deel van die gemeente. Die Nieuwe Kerk sou nie binne afsienbare tyd

beskikbaar wees nie, en die tye van die dienste in die Strand-
 straatse kerk was só ongerieflik - 12 tot 2 nm. en 6 tot
 8 nm. - dat die gemeente al dadelik daaronder sou begin
 ly het. Daarby was die Lutherse Kerk maar omtrent half
 so groot die Groot Kerk, waar die stutte voorlopig die erg-
 ste gevaar afgeweer het. Faure het die gebou deur die
 Nieuwe Kerk se argitek laat ondersoek,¹²⁾ wat eers 'n gerus-
 stellende rapport gelewer het, maar op 'n latere vergadering,
 waarop Faure nie aanwesig was nie, verklaar het dat die stutte
 nie langer as ag maande kon hou nie.¹³⁾ So het dit gebeur
 dat die kerkraad, wat aan die begin met een uitsondering -
 vir Faure ondersteun het,¹⁴⁾ oorgehaal is om sonder waar-
 skuwing die deure van die Groot Kerk te sluit.

Na 'n siekbed, wat hom drie weke lank van vergaderinge
 weggehou het, het Faure dadelik protes aangeteken teen die
 besluit om die ou Kerk te verlaat, wat in sy afwesigheid
 geneem was. Die kerkraad het die saak nie deeglik genoeg
 oorweeg nie, anders sou die rapport van argitek Schutte
 en hoofskrynwerker Anhuÿzer, wat albei in diens was van
 die kerkraad i.v.m. die Nieuwe Kerk, in aanmerking gekom het.¹⁵⁾
 Faure kon nie begryp waarom die raad so oorhaastig opgetree

12) K1/16 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 20 Julie 1835, p. 173.

13) K 1/16 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 27 Julie 1835, p. 183.

14) K 1/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 11 Maart 1835, p. 55.

15) K 1/16 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 2 Sept. 1835, p. 225.

het nie. 'n Noodvergadering is op die Saterdag byeengeroep, en die volgende môre het die gemeente hulle bevind voor 'n kerkgebou met geslote deure. Hierdie optrede van die kerkraad was in stryd met die belange van die gemeente, en Faure kon dit nooit goedkeur nie.

Wat Faure verwag het, het gebeur. Die Lutherse Kerk was heeltemal ontoereikend vir die gemeente, en die feit dat dit eredienste gehou is na afloop van die Lutherse dienste, het groot beslommering meegebring. Die behoefte aan 'n ander lokaal, het baie ernstige probleme meegebring, omdat die kerkraad beslis geweier het om die ou gebou weer in diens te neem. 'n Maand na Faure se protes het 'n lang korrespondensie begin tussen die kerkraad en 'n groot aantal van die gemeentelêde. Die gemeentelêde het self sewe ander boukundiges die kerk laat ondersoek en gevra dat al die rapporte op 'n groot vergadering bespreek word. Laat die kerkraad en die gemeente saam hierdie saak bespreek, het die versoekskrif gevra onderteken deur meer as 'n honderd „ der respec-¹⁶⁾ tabelste Mans-Ledematen der Kerk". Al die versoeke is deur die kerkraad geweier, en Faure was altyd die leier van die belangrike minderheid. Daar het die korrespondensie voorlopig ten einde geloop, omdat die saak na die Ring

16) K 4/3 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad : Versoekskrif gemeentelêde - Kerkraad, 5 Sept. 1835.

verwys was, wat ses maande later sou vergader.

Faure kon egter nie rus voordat die kerkraad die gebou
laat ondersoek het deur ^{Thomson,} die hoof van die Royal Engineers,
nie. Hy het al die rapporte deur hom laat beoordeel, en
toe vir Thomson self die gebou laat ondersoek. ¹⁷⁾ Dit was
'n baie verstandige stap, omdat dit 'n mate van finaliteit
aan die knaende gesukkel gegee het. Aan die bekwaamheid van
Thomson en die gewig van sy uitspraak, kon daar nie getwyfel
word nie, en sy rapport het dan ook tevredenheid gegee aan
'n groot deel van die agiteerders. Dit het die kerkraad in
'één opsig in die gelyk gestel. Dit het geblyk dat die dak
swak gestut was, omdat die balke nie meer sterk genoeg was
nie, en die gebou baie onveilig geword het. ¹⁸⁾ Faure het dit
hierna sy plig geag om te sorg dat daar sonder verwyf begin
word om die Groot Kerk te repareer. Daarom het hy Thomson
genader om 'n plan op te stel vir die werk, en hom uitgenooi
na 'n vergadering van die kerkraad ¹⁹⁾ op 11 November. Hy
het Thomson ook ernstig aangeraai om in sy ontwerp vir 'n
nuwe dak, rekening te hou met die aanbou van meer galerye,
omdat die gebou kort daarna tog sou moet vergroot word. ²⁰⁾ Faure
het die Thomsonplan aan die vergadering voorgelê, en nou

17) K 1/16 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 13 Okt. 1835, p. 343.

18) K 4/3 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Thomson-Kerkraad, 27 Okt. 1835.

19) K 1/16 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 9 Nov. 1835, p. 377.

20) K 1/16 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 11 Nov. 1835, p. 388.

21)
 gevra dat die werk dadelik aangepak word. Hy het in opdrag van die kerkraad met die Regering onderhandel, en daarin geslaag om van die goewerneur 'n bydrae te kry om die onkoste te help dek.²²⁾ Om die kosbare preekstoel en die orrel te beskerm, het hy van tenders vir die werk die versekering geëis, dat dié twee meubels in goeie orde agtergelaat word. In oorleg met Thomson het hy aanbeveel dat die werk opgedra word aan argitek Schutte, die bouer van die St. George-kerk in Waalstraat. Sy nuwe oproep op die gemeente het ook nie op dowe ore geval nie, en die bydraes was so be-
 moedigend, dat met die werk aan die Groot Kerk vroeg in 1836²³⁾ begin is.

As gevolg van hierdie gesukkel oor die dak van die ou kerk en die dooiepunt, wat bereik is oor die nuwe gebou, het daar 'n gebeurtenis plaasgevind, wat die eintlike oor-
 saak geword het van die groot tweestryd in die gemeente. Die Kerkraad het nie genoeg geneem met Faure se onderhandelinge met die direksie van die S.A. Sendinggenootskap nie, en nie verdere oorweging geskenk aan sy voorstelle in hierdie ver-
 band nie. Tog het Faure se poging die gemeente nie koud gelaat nie. Die ontevredenheid het tot uiting gekom toe die ou kerkgebou deur die kerkraad gesluit is. 'n Versoek-

21) K 1/16 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 7 Des. 1835, p. 380.

22) K 4/3 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Goewerneur-Kerkraad, 21 Des. 1835.

23) K 4/4 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Faure - Kerkraad, 10 Maart 1836.

skrif is aan die raad gestuur deur 'n aantal gemeentelêde wat gewoon het in die buurt van Vlaeberg, om te vra dat die predikant wat daardie Sondag die vryebeurt gehad het, 'n diens²⁴⁾ in die Sendinggestig sou waarneem. Die Kerkraad het die versoek dan die predikante gestuur en gevra of hulle, daartoe hul weg oopgesien het. Net Faure het hom bereidwillig verklaar om dit te doen. Die ander twee het eers onbeslissend geantwoord, en twee weke later verklaar dat hulle om „voldoende redenen", wat hulle nie genoem het nie, dié versoek²⁵⁾ nie kon toestaan nie.

Toevallig was dit Faure se vrye preekbeurt op die eerste Sondag daarna, en toe het hy 'n baie gewaagde ding gedoen. Daardie Sondagoggend het hy net voor die aanvang van die gewone erediens in die Lutherse Kerkgebou, sonder die toestemming van die kerkraad 'n diens gehou in die Sendinggestig - „voor een aantal van omtrent Een Duizend Leden, naar gissing." Ten spyte van geweldige teenstand, wat aangevoer is deur sy twee kollegas (di. Spyker en Von Hanger), het Faure gereeld alke derde Sondagoggend vir omtrent 'n duisend mense in die Gestig gepreek, en gesorg dat daar iemand was om die ander Sondae die dienste te lei. Hoewel die kerkraad hierdie dienste nie erken het nie, is die

24) K 4/3 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad : Lidmate van die gemeente - Kerkraad, 8 Sept. 1835.

25) De Correspondentie, p. 11.

gewone kollekte opgeneem, en was die grootste deel van die kerkgangers, mense wat al die jare getroue lidmate van die Kaapse gemeente was.²⁶⁾ Die een deel van die gemeente was verheug, dat daar tog op dié manier vir hulle voorsiening gemaak was, en die Gestig was elke Sondag stampvol.

Die vonk was ongelukkig nou in die kruitvat. Reeds op die vergaderinge wat gehou moes word as gevolg van die agitatie teen die sluit van die ou kerk, het die tweespalk tussen Spyker en Faure ernstig geword. Spyker, 'n Nederlander van geboorte, het twee jaar voor Faure tot die bediening toegetree, en is na die Kaap gestuur in die plek van ds. J. C. Berrangé, wat in 1827 oorlede is. Hy het heeltemal van Faure verskil van temperament, en het 'n heel ander agtergrond gehad. Hy was Faure se gedugste teenstander op die kerkraad, en nie minder vasberade nie. Onaangename woordewisselinge het meermale tussen hulle op vergaderinge voorgekom, maar omdat Faure weens siekte so min vergaderinge kon bywoon, het geen botsing plaasgevind oor die toesluit van die kerkgebou nie, hoewel Faure geen duimbreed van sy eie standpunt sou prysgegee het nie.

In die stryd oor Faure se dienste in die gestig het Spyker en Von Mager die steun gehad van die gemeentelede

26) R 1/3 Notules van die Eerste Ring: Adres van Kaapse gemeentelede aan die Ring, 8 April 1836.

wat veral in die middestad en in die rigting van Tafelberg gewoon het, en waartoe die meerderheid van die vooraanstaande families behoort het. Die mense wat teen Vlaeberg gewoon het, was reeds in daardie dae minder gegoed. Faure is tot verantwoording geroep. Hy het aan die kerkraad verduidelik dat hy alleen maar gehoor gegee het aan 'n dringende versoek van die gemeente. In 'n woordewisseling met Spyker het hy met groot erns verklaar, dat hy die saak beskou het as 'n private godsdiensoefening deur hom gehou, en waarvoor die goedkeuring van die kerkraad nie nodig was nie.²⁷⁾ Faure het geweet dat die dienste deur baie mense bygewoon is, wat nie lede van die gemeente was nie, maar ook dat hy die steun gehad het van 'n groot aantal rustende kerkraadslede. Met 'n paar uitsonderings het al die rustende kerkraadslede die Gestig-prediking ondersteun, asook 'n aantal dienende diakens.²⁸⁾ Daarom het hy nie enigsins apologeties opgetree nie, maar verklaar dat hy bereid was om sy handelwyse te verdedig, op die tyd en die plek waar dit nodig mag wees.²⁹⁾ Hy het gevoel dat die gemeente groot geldelike verliese gely het, omdat die kerkraad die dienste in die Gestig nie wou erken nie, en al die kollekte in die kas

27) K 1/17 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 15 Sept. 1836, p. 743.

28) K 1/17 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 15 Sept. 1836, p. 747.

29) K 1/17 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 15 Sept. 1836, p. 747.

van die Sendinggenootskap gestort was. Die gemeente was nou feitlik in twee gesplits. In die Lutherse kerk, waar die enigste amptelike dienste nog gehou is, kon nie meer as twaalf honderd mense byeenkom nie.³⁰⁾ Al die tyd het byna net soveel na die Sendinggestig gegaan, terwyl vir meer as drie duisend lidmate daar geen voorsiening was nie. Ongelukkig was ds. Von Manger nie meer in staat om 'n belangrike rol in die gemeente te speel nie, weens sy hoë ouderdom, en die verdeling van die gemeente in volgelinge van die ander twee predikante het so skerp geword, dat daar selfs gepraat was van 'n „Spykers en 'n Fauresparty."

Die volgende jaar het die ontevredenens hulle saak gestel voor die Kaapse Ring. Spyker het ook besluit om oor die saak te swyg, met die oog op die so gewensde rus en vrede in die gemeente. Hy het oorgegaan tot „lydelike defensiewe optrede",³¹⁾ en ook namens homself en Von Manger die prediking in die Gestig voor die Ring aangeval. Hy het gevoel dat die handelwyse van Faure in stryd was met die kerkwet, en gevra dat die saak opgedra word aan 'n kommissie van ondersoek.³²⁾ Faure het egter nooit van standpunt verander nie, maar herhaaldelik verklaar dat hy in alle

30) Moorrees : N. G. Kerk in S.A., p. 634.

31) R 1/3 Notules van die Eerste Ring: Von Manger en Spýker - Ring, bylaag W/1, 16 April 1836.

32) R 1/3 Notules van die Eerste Ring : Uittreksel uit Kerklike wetboek, art. 106.

opsigte „ gereed en bereid is en selfs wenscht," dat sy gedrag as leraar noukeurig ondersoek word. Met 'n eerlike gewete kon hy ter verdediging van sy handelwyse aanbring, dat hy gehandel het in antwoord op die stem van sy gemeentelede, wat van die openbare genademiddele ontstoke was.

Faure het ook gevoel dat die Kaapse gemeente op 'n groot ramp afgestuur het as die tweedrag nie dadelik uit die wêreld sou gemaak word nie. Daarom het hy die Ring gevra om die saak te ondersoek. 'n Informele „adres" aan die vergadering gerig deur sommige lede uit die gemeente, het daarop gewys dat daar groot gevaar bestaan het, van insluipende sektes. Hulle was gedurig daarop uit om bekeerlinge te maak, en daar was reeds blyke dat hulle hierdie tweespalk in die gemeente as 'n heerlike jagveld beskou het. Afgesien daarvan het die onaangenaamhede onder lidmate van die dienste vervreem.³³⁾ Omdat die „adres" nie amptelik was nie, het die kerkraad geweier om hulle te verantwoord, en verklaar dat hulle bereid was om hul saak voor die bevoegde gesag te verdedig.

Die Ring kon derhalwe aan die toestand niks verander nie. Spyker se klag teen Faure is ook net in kennis geneem, en verder is daarop nie gereageer nie. Die klagte van die

33) De Correspondentie, p. 60.

gemeente is die volgende jaar voor die Ring herhaal, met ernstige aantygings teen die kerkraad, wat geweer het om die kerk aan die nuwe gebou te hervat, en in die tussentyd dié ou gebou, wat eers net 'n nuwe dak sou kry, tot op die grond laat afbreek het. Toe die kerkraad hom weer nie oor al hierdie aanklagte verantwoord nie, het die Ring die raad tydelik onder sensuur geplaas, en die Kaapse kerktwiste na die buitengewone sinode verwys wat 'n maand later in Kaapstad gehou is.

So het dit dan gebeur dat die netelige vraagstukke i.v.m. die twee kerkgeboue en Faure se prediking in die Gestig, 'n direkte aanleiding was tot die Vyfde Sinode. In hierdie tyd het die gesondheid van Abraham Faure baie vinnig afgeneem, en hy het siekteverlof van die goewerneur ontvang voor die byeenkoms van die Sinode. Hoewel hy nie lid was van die Kaapse afvaardiging nie, omdat dr. S.P. Heyns, sy plaasvervanger in die stad, ook sitting gehad het op die Sinode, is Faure voorwaardelik toegelaat om op die vergaderinge te stem in sy hoedanigheid as Actuaris.

Die Sinode het Faure heeltemal in die gelyk gestel. Die Sinode het aangemerkt dat dit heeltemal duidelik was dat die kerkraad moes voorsien het in die groot gebrek aan ruimte vir die eredienste, waaromtrent daar nie die minste twyfel bestaan het nie. As gevolg daarvan die afbreek van die ou kerk en die gesloer om die nuwe te voltooi het die gemeente

groot ongerief uitgestaan, hoewel die Sinode hom nie verder daarmee kon inlaat nie.³⁴⁾ Met 'n groot meerderheid het die Sinode besluit dat Faure deur sy dienste in die Gestig, net maar gehoor gegee het aan die wens van die gemeente, wat gesprek het van die moeilike omstandighede waaronder hulle gely het. Die Sinode het die aanklagte van Spyker en Von Manger as ongegrond veroordeel, soos hulle dit aan die Ring in 1836 voorgelê het, en waarteen Faure hom met groot wel-aprekendheid verdedig het. Sy handelwyse is beskryf as „allesins loffelyke en overeenkomstig de uitspraken der Heiligen Schrift als een getrouw Evangeliedienaar.”³⁵⁾

Die bloedigste deel van die „Nieuwe Kerk”stryd het daarmee afgeloop, maar toe het nog tien lange jare van volharding en toewyding gevolg, voordat daar op die fundamente van 1833 voortgebou kon word. Die Sinode het besluit om maatreëls vas te stel, om te verhoed dat so 'n ongerief deur enige gemeente in die toekomst uitgestaan word. Die kerkwet het bepaal dat die kerkraad moes sorg vir alles wat dien „openbaren Godsdienst, het christelyk onderwys,³⁶⁾ en het opzicht over de leden der gemeente betreft”, en die Kaapse kerkraad gemaan om 'n tweede lokaal te vind vir die hou van godsdiens oefeninge. Die kerkraad is in hier-

34) S 1/5 Acta Synodi : Notules van die Vyfde Sinode, 17 Okt. 1837, p. 161.

35) S 1/5 Acta Synodi : Notules van die Vyfde Sinode, 18 Nov. 1837, p. 341.

36) S 1/5 Acta Synodi : Bylaag, Uittreksel uit Kerklike wetboek, art. 22.

die verband ook berispe oor sy houding van verset teen die Ring. Hoewel die Sinode miskien buite sy magte gegaan het deur van die kerkraad te verwag om 'n tweede lokaal vir sy dienste te vind (die kerkwet laat dit in die hande van die kerkraad self om te besluit hoe om in die behoeftes van die gemeente te voorsien) het dit die stryd vir Faure in groot mate verlig.

In die jare van die stryd oor die Gestig en die ou Kerk het die fondamente en die klippe, wat vir die Nieuwe Werk aangebring was, net so gelê.³⁷⁾ Aan die einde van 1835 het die kerkraad besluit om die boukommissie te ontbind. Ook hierdie besluit is geneem op 'n vergadering wat Faure nie kon bywoon nie, en het lewendige protes van sy kant uitgelok. Hy was daarvan oortuig dat dit ernstige gevolge kon hê. Die boukommissie was die enigste liggaam, wat alleen met die Nieuwe Kerk belas was. Die belangrikheid van die werk moes nooit uit die oog verloor word nie. Die steengroef in Breëstraat, byvoorbeeld, was onder die beheer van die kommissie, en die kerkraad het kort voor die besluit om die kommissie te ontbind, sonder hul toestemming die stene vir ander werk gebruik.³⁸⁾ Dit was alles waar dat die bou van die Kerk sou moet wag, totdat die ander kerkgebou aan die Heerengracht klaar was,

37) K 1/17 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 15 Sept. 1836, p. 743.

38) K 4/4 Bylae tot die kerkraadsnotules, Kaapstad; Faure - Kerkraad, 14 Sept. 1836.

maar Faure was bitter teleurgesteld oor die handelwyse van die kerkraad.

Hoewel die kerkraad nie sy versoek dat die boukommissie in eie herstel word kon toestaan nie, is tog iets bereik toe die Kerkraad weer die boukommissie onder sy beskerming geneem het, maat opgeskorte magte.³⁹⁾ Faure het hard probeer om die mense wat reeds vir die Nieuwe Kerk bygedra het nie te affronteer nie. Daarom het hy laat spesifiseer dat die werk van die kommissie sou wees om te sorg dat die bydraes nog gereeld ingevorder word.⁴⁰⁾ Die hoop om binne 'n jaar of wat weer met die bou van die Nieuwe Kerk te begin het skielik weggekwyn, toe besluit is om die ou gebou tot op die grond te sloop, en eers op die fundamente 'n ander kerk te bou wat⁴¹⁾ twaalf duisend pond sou kos.

Dit was eers in 1843 wat Faure weer sy weg oopgesien het om vir die Nieuwe Kerk te pleit. Hy het 'n volledige verslag laat opstel van die groei van die fonds, en in April 'n nuwe veldtog begin.⁴²⁾ Vaste tesouriers is deur die kerkraad benoem, en nog 'n versoekskrif deur hom aan die Wetgewende Raad gerig om 'n duisend pond. Toe dit geweier word, het hy die volgende jaar die versoek herhaal, weer sonder die gewenste gevolg. Ten spyte van hierdie teleurstellings,

39) K 1/17 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 22 Sept. 1836, p. 771.

40) K 4/4 Bylae tot die kerkraadsnotules Kaapstad : Faure-Kerkraad, 20 Sept. 1836.

41) K 4/4 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Faure-Kerkraad, 31 Okt. 1836.

42) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 15 April 1844, p. 90.

het Faure sy pogings verdubbel en die kollekte onder die gemeentelêde gereorganiseer. In die volgende jaar is die argitek wat die plan vir die kerk ontwerp het, en nog onder kontrak met die kerkraad was, oorlede, en 'n ander moes in sy plek aangestel word.

Faure het ook nie gerus voordat daar nie vir die deel van die gemeente wat in die buurt van Langstraat gewoon het, en verreweg die grootste bydraes tot die Nieuwe Kerkfonds gedoen het, sonder dat hulle tien jaar al enige vrug daarop gesien het, 'n eie lokaal kry vir hul eredienste nie. Daar is nie met die preke in die Gestig voortgegaan nie, en die behoefte was groter as ooit. Hy het die voorstel dat daar gedurende die week een diens in die kerkgebou gehou word vir daardie mense, sterk geopponeer, en daarby gestaan dat 'n kommissie navraag moes doen na 'n geskikte plek in Lang-⁴³⁾straat.

In hierdie jare het die Kaapse gemeente ook na die oostekant uitgebrei. Daar was al soveel mense woonagtig in die rigting van Papendorp, dat Faure ook aan hulle oproepe moes gehoor gee. Die mense in Papendorp was van die eredienste heeltemal ontstoke, en baie van hulle het in swak omstandighede geleef. Faure het met die regeringssekretaris Montagu

43) K 4/8 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad : Faure-Kerkraad, 6 Okt. 1844.

gepraat oor die moontlikheid van nog 'n predikant vir die gemeente te beroep, - daar was sedert die dood van ds. Von Manger net twee leraars in die stad - en 'n baie gunstige antwoord gekry. Montagu het beloof dat 'n derde leraar aangestel sou word sodra 'n tweede plek van erediens vir die gemeente gevind was.⁴⁴⁾

Op 14 Junie 1845 is die Gestig weer in diens geneem van die gemeente, maar van toe af het die ander leraar ook sy preekbeurte daar waargeneem. Faure het toe dadelik 'n lang brief aan die goewerneur gerig en die benoeming van die derde leraar verdedig.⁴⁵⁾ Dr. S. P. Heyns is juis toe amp- telik tot derde leraar benoem. Die hou van die Nieuwe Werk is in alle erns weer aangepak, en hoewel dit weer 'n tydlank moes onderbreek word, was daar alle hoop dat Faure sy drome reeds in 1846 verwesenlik sou sien. Om te verhoed dat die bouery weer gehinder sou word deur gebrek aan fondse, het Faure die kerkraad oorgehaal om 'n groot lening aan te gaan, waarvoor ag lidmate gevind kon word om as borge te teken. Die gemeente het deur die jare die totale bedrag van meer as ses duisend pond vir die kerk gegee. So ons dink dat die oorgrote meerderheid gekom het uit die sakke van mense

44) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 29 Mei 1845, p. 287.

45) K 4/9 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad:
Direkteure SASG - Kerkraad, 4 Junie 1845.

vat dit nie alte ruim gehad het nie, dan is dit seker merkwaardig. Onder die leiding van Faure se dogter, Gertruida, het 'n groepie jong dames van die „Dominical Society" al die jare genoeg geld ingesamel om 'n preekstoel vir die kerk te koop.⁴⁶⁾

Op 27 Oktober 1847 is die Nieuwe Kerk ingewy. Volgens die gewoonte in Europa wou Faure dat dit waargeneem moes word deur 'n predikant uit 'n ander gemeente. Daarom is die plegtigheid waargeneem, nie deur homself nie, maar deur di. Von der Lingen en Robertson wat altwee deelgeneem het aan die hoeksteenlegging meer as veertien jaar tevore. Die ergste moeilikhede was nou opgelos. Met die galerye saam kon die kerk 1200 mense bevat. Vier honderd sitplekke is bespreek vir kleurlinge en „Armelieden der gemeente, waarvan vele in de nabijheid den Kerk wonen."⁴⁷⁾ Twee jaar later het Faure ook voorsien in die behoeftes van die buurt Rapendorp deur 'n groot waagstuk te doen. Hy het kennis geneem van 'n klein kapel in daardie stadsdeel, en dit sonder die medewete van die kerkraad vir twee honderd pond gekoop, omdat die eienaar 'n dadelike antwoord wou hê, en Faure die plekkie as ideaal beskou het om op Sondag diens te doen as 'n kerk

46) K 4/10 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: Gertruida Faure - Kerkraad, 29 Okt. 1846.

47) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 11 Aug. 1845, p. 364.

48)

en in die week as 'n skoolgeboutjie. Die kapel was vroeër gebruik deur die Londense Sendinggenootskap om dienste vir die kleurlinge in te hou. Die kerkraad het die koop aanvaar, en voor die einde van 1849 is daar 'n begin gemaak met gereelde dienste, en 'n kerkskool geopen.⁴⁹⁾

Daar was min tye wanneer die ywer van Faure vir die openbar e godsdiens en vir die geestelike welvaart van sy gemeente so helder na vore gekom het, as in die Nieuwe Kerkstryd. Hier het hy gewys dat hy nie die guns van die gesiene mense in sy gemeente gesoek het, ten koste van die ander nie, Maar dat hy juis 'n roeping gevoel het teenoor hulle wat van soveel voorregte ontstoke was. By die grootste deel van sy gemeentede het hy hom hierdeur finaal bemind gemaak. Die stryd het vir Faure afgemat en sy wankelende gesondheid baie diep ondermyn. Die telkens wederkerende aanvalle moes hom dit gedurig onder die aandag gebring het, maar nooit het hy getwyfel of die saak waarvoor hy alles wou opoffer, dit die moeite werd gemaak het nie.

48) K 4/11 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad : Faure-Kerkraad, 18 Sept. 1849.

49) K 1/25 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 20 Des. 1849, p. 167.

H O O F S T U K I V.

FAURE SE WERK MET BETREKKING TOT DIE BOERE IN DIE BINNELAND.

In die res van hierdie verhandeling wil ons die aandag skenk aan die werksaamhede van Abraham Faure wat betrekking het op die Kerk in sy geheel, en nie net op die Kaapse gemeente nie.

Toe Faure sy bediening aanvaar het het Suid-Afrika op die drumpel gestaan van 'n nuwe tydperk. Die tweede Britse besetting was nouliks tien jaar oud. Staatskundig het die kolonie tydperk binnegegaan van woeling en omwenteling. Eers was dit die onrus veroorsaak deur die Swart Omgang en Slagtersnek - opstand, en toe het nuwe verbittering en verwoesting gevolg wat die verhewigde worsteling met die Bantoe meegebring het. Staatsregtelik is die Kaap nog behandel as 'n kroonkolonie, maar die eerste tree is ag jaar later gevorder in die rigting van selfbestuur, met die instelling van 'n Raad van Advies. Die hele vyftig jaar van Faure se bediening was hierdie ontwikkeling aan die gang, en dit het uitgeloop op Verantwoordelike Regering vir die Kaap, drie jaar voor sy dood. Teenoor al hierdie gebeurtenisse kon die kerk en sy dienaars nooit heeltemal onverskillig gestaan het nie.

Vroeg in sy Kaapse bediening het plaasgevind die Groot Trek, wat die onbekende binneland vir die blankedom oopgestel het, en daarmee ook geopen het 'n rykdom van nuwe

moontlikhede, maar ook veroorsaak het soveel vreemde omstandighede en nuwe verantwoordelikhede vir kerk en staat. Die nuwe gebiede moes bearbei word, terwyl die nie-blanke sendingveld van die N. G. Kerk dadelik baie vergroot was. Die eerste spook van afskelding en splitsing in die kerk het sy verskyning gemaak. Die kerk was nog direk onder die Britse bestuur wat sy handelinge in hoë mate perk en paal gestel het, maar hy kon hom darem ook nooit losmaak van 'n roeping teenoor duisende lidmate in die nuwe gebiede, wat almal bitter gekant was teen die Kaapse regering nie.

Terwyl hy in Graaff-Reinet werksaam was, het Abraham Faure met die koloniste op die grans die Vyfde Kafferoorlog deurgemaak. Hy het na die Kaap gegaan met groot agting vir hulle wat hy in die vier jaar met al sy vermoë probeer dien het. Tussen hierdie oorlog en die hernude strooptogte wat die Groot Trek voorafgegaan het, was Faure in die hoofstad besig met soveel sinodale aangeleenthede, dat hy baie min aandag kon gee aan wat op die oosgrens aangegaan het. Die briewe van ds. Andrew Murray het hom nie veel ingelig oor die houding van die Koloniste teenoor die Kaapse regering nie, en afgesien van enkele artikels in die „Nederduitsch Zuid-Afrikaansche Tydschrift," deur hom uitgegee, het Faure geen melding gemaak van ander moeilikhede op die grens wat tot die Trek aanleiding gegee het nie.

Toe kom in 1834 die nuwe rampe van die Kafferinvalle. Murray het op Faure persoonlik 'n beroep gedoen om die Kaapse gemeente te organiseer ter stywing van die noodlenigingsfonds. Hy het die kerkraad beweeg om ses weke lank gereelde¹⁾ kollekte te hou en kollektelyste in omloop gebring. Binne enkele weke is omtrent drie honderd pond vir die oosgrens ingesamel. In 'n omsendbrief aan ander gemeentes in die Kaapse Ring het hy die nood van die koloniste onder die aandag van die kerkrade gebring,²⁾ en op 'n buitengewone kerkraadsvergadering voorgestel dat die gemeente sy heelhartige steun gee aan die noodhulpkomitee wat die regering op Grahamstad in die lewe geroep het. Faure het op aanbeveling van di. Murray en Smith en Eerw. Hearyside ook daarvoor gepleit dat klere en voedsel gekollekteer word vir honderde families wat honger gely buite bereik van Grahamstad gewoon het.

Voor die einde van Maart is Faure benoem tot voorsitter van 'n komitee, wat namens die gemeente moes dien op die noodlenigingskomitee van die stad, wat onder J. H. Tredgold gestaan het. Hy moes ook in direkte verbinding bly met Grahamstad en is verantwoordelik gehou vir die uitdeling

1) K 1/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 2 Feb. 1835, p. 33.

2) K 4/3 Bylae tot die kerkraadsnotules, Kaapstad:
Omsendbrief Faure - gemeentes, 5 Maart 1835.

van gemeentelike bydraes.³⁾ Op aanbeveling van Andrew Murray het hy gevoel dat daar iets moes gaan vir die families van boere wat uit George na die oosgrens gekom het, om die koloniste daar te help veg, en in die oorlog gesneuwel het.⁴⁾ Dadelik hierna het Faure in oorlog getree met 'n deputasie uit Grahamstad. Hy het die uitdeel van fondse gladnie eenvoudig gevind nie, omdat hy uit soveel verskillende oorde stemme om hulp gehoor het. Briewe uit Graaff-Reinet, Glen Lynden, Uitenhage, Somerset-Oos, Grahamstad en Cradock het hy almal probeer positief te beantwoord. Sy kollektelyste het intussen 'n mooi oes opgelewer, en vroeg in April is die Kaapse bydraes op die oosgrens afgelewer.

Toe die trek na die noorde op groot skaal net 'n jaar later begin egter was daar vir Faure 'n ander beginsel as net meegevoel met die koloniste op die spel. In Europa het hy onder sy streng Calvinistiese opleiding geleer dat doelbewuste opstand teen die aardse owerheid, waaraan die burger trou en gehoorsaamheid verskuldig is, opstand teen God was. Faure het 'n sterk gevoel gehad vir orde, en hom altyd 'n kampvegter getoon vir die handhawing van die wetmatigheid binne die Christelike maatskappy. Vir gewelddadige

3) K 1/15 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 30 Maart 1835, p. 73.

4) K 4/3 Bylae tot die kerkraadsnotules, Kaapstad:

A. Murray - Faure, 19 Maart 1835.

optrede, waar dit nie om die behoud van Christelike waarhede gegaan het nie, kon hy geen regverdiging vind nie. Faure was uit 'n familie uit die Westelike Provinsie wat nog altyd die aansien van die Britse amptenare geniet het. Hy het dit selfs as growwe pligsversuim beskou om nie gereeld in die openbaar vir die Kaapse en Londense overhede te bid nie. Met die goewerneur, by wie hy hoog aangeskrewe was, het hy diep meegevoel in die verantwoordelike plig wat hom deur 'n Hoër Hand opgelê was.

Dis om hierdie redes nie snaaks dat Faure met die sinode heelhartig akkoord gegaan het, en sy afkeuring te kenne gegee het oor die ontstellende wyse waarop honderde lidmate van die N. G. Kerk hulle gemeentes verlaat en sonder enige opgeleide kerklike leier die gevare van die woesterny tege-⁵⁾moet gegaan het. Faure het die herderlike brief van die Vyfde Sinode as Actuarius goedgekeur en onder die gemeentes laat versprei. In die brief is die „uitgewekene beeren" so veroordeel dat sommige predikante dit nie kon onderskryf nie. Die brief het die koloniste herinner aan hulle doopbelofte, voor die kansel afgelê, om die aardse gesag gehoorsaam te wees. Die toestande op die oosgrens was beslis treurig, maar Faure het geglo dat dit so 'n groot waagstuk vir die kerk en die beskawing nie geregverdig het nie.

5) S 1/8 Acta Synodi : Herderlike Brief van die Vyfde Sinode, 20 Nov. 1837, p. 1350.

Die boere het tot hierdie stap oorgegaan grootliks uit onkunde, daarvan was Faure oortuig. Hy het met hulle meegevoel gehad, weens hul geweldige ontberings, soos hy ook bewys gelewer het, maar dit was vir hom pynlik dat daardie mense nie die implikasies van hulle optrede na sy mening duidelik genoeg ingesien het nie. Die trek was 'n opstandige daad wat volgens die Skrif nie goedgepraat kon word nie, maar die boere was nie alleen daarvoor te blameer nie. As daar 'n deeglike stelsel van opvoeding op die oosgrens was, dan sou die houding van die boere teenoor die toestand anders kon gewees het. Al die jare wat hy Actuarius van die sinode was, het hy by die goewerneur aangedring om meer gemeentes op die grens te stig, meer predikante daarheen te stuur, omdat daardie mense, wat op die rand van die duisternis gewoon het, al die aandag van die Kerk geverg het.

Eindelik het Faure deur eie optrede self 'n ylingse poging aangewend om die trek te keer, of, as dit te laat was, altans 'n aantal families te beweeg om in die kolonie te bly, en beter toestande af te wag.⁶⁾ Die regering het juis bevel gegee aan die burgerlike kommissarisse in die grens-distrikte, om die name te verstrek van familiehoofde, sodra hulle voorberei het op trek. Faure het ter selfdertyd 'n omsendbrief tot sy „mede-kolonisten" (voornemende trekkers)

6) C O 475 Letters and Papers Recieved from Consistories:
Faure - Goewerneur, 25 Mei 1838.

gerig, en sy plan was om deur die Kerkraadslede, 'n duisend afdrukke daarvan onder die koloniste te laat versprei. Of dit wel gebeur het, weet ons nie.⁷⁾ Daar sou seker onder die ou geslag nog enkelinge gewees het, wat Faure vir sy werk op die grens bewonder het, maar of hy op so 'n late stadium (dit was toe al Mei 1838) nog enige merkbare invloed kon gehad om die trekkers in die kolonie te hou, moet sterk betwyfel word.

Die eerste jare na die begin van die trek vir Faure baie moeilik geval. Hy was as actuatorius die man tot wie alle verhoë om hulp, uit die vreemde gerig moes word. Hy het die standpunt gehuldig dat die kerk 'n roeping te vervul het teenoor die huisgesinne wat getrou gebly, en nie hul plase op die grens verlaat het nie. Hoewel die kerk dan ook sy „hartlike belangstelling“ in die geestelike welvaart van die trekkers beloof het, het daar aanvanklik betreklik min van tereggekom. Faure het immers self die Trek afgekeur, en toe hy 'n dringende versoek ontvang van die kerkraad in die Vettriviergebied om 'n predikant vir al die boere in transoranje, was hy baie versigtig.⁸⁾ Op sy voorstel het die kerk net die versoek in kennis geneem, en eers gewag op inligting oor die sieletal van die Vettriviergebied en hul

7) Dreyer : Die Kaapse Kerk en die Groot Trek, p. 9.

8) De Zuid-Afrikaan : Faure - A Pretorius J.S. Maritz, ens., 20 Junie 1839. (Dreyer : Kaapse Kerk en die Trek, p. 18).

vermoë om 'n predikant te onderhou. Diep teleurgestel het die Natalse Volksraad die skynbare onwil van die actuarius aangehoor, en toe eenw. Lindley kort hierop tydelik die nood begin verlig het, het die onderhandelings doodgeloop.

Abraham Faure het egter probeer wys dat sy innerlike gesindheid simpatiek en eerlik was. Hy het 'n groot bewondering gehad vir Lindley, hoewel hy die boere nooit die indruk wou gee dat die Kaapse Kerk geneë was om Lindley as wettige leraar te erken nie. Verder het hy self besorg gevoel oor die onderhandelings wat die boere aangegaan het direk met Nederland, waar sekere kringe baie simpatiek was. Indien dit enigsins moontlik was moes die eenheid van alle Hollandsprekendes in die land in die een Kerk bewaar word. Lindley het drie jaar van onvermoeide toewyding en onverskrokkenheid opgeoffer vir die saak van die evangelie, en al die tyd het die boere met moeite aan hom sy traktement van £100 per jaar betaal. In 1843 was byna 'n jaar se salaris agterstallig,⁹⁾ en toe het Faure aangebied om Lindley as amp-tenaar van die Kaapse Kerk te beskou en dat die Engelse regering direk verantwoordelik gemaak word vir sy salaris. Dit kon die Natalse Kerkraad nie toelaat sonder om sy vrywillige beginsel prys te gee nie.

9) Bird : Annals of Natal II, p. 373.

Al die tyd was Napier besig om die Trekkers te kalmeer na die anneksasie van Natal, en hy het gevoel dat so 'n warboel oor die geestelike bearbeiding van die emigrante, 'n hoogs onnodige bron van onrus was. Daarom het hy ywerig gewerk om eers 'n mate van tevredenheid op kerklike gebied te skep. Sy groot plan het gedraai om Faure, wat namens die Kaapse Kerk die boere in Natal en trans-oranje 'n besoek¹⁰⁾ te bring en hulle omstandighede net deeglik te ondersoek. Dit was heeltemal die eerlike bedoeling van die goewerneur om vir die boere 'n predikant te stuur, as hulle hul aan die nuwe bestuur onderwerp het. Die besoek van Faure het amptelik geen politieke bybedoeling gehad nie. In die „Tydschrift“ het hy die doel van sy reis openbaar gemaak? hy kom in antwoord op die groot aantal versoeke om 'n leraar om aan die goewerneur rapport te doen van die geestelike behoeftes van die boere.¹¹⁾ Hoewel dit nie anders kon as agterdog te wek nie het Faure die belange van die boere en die toekoms van die kerk op die hart gedra toe hy in Port Natal aangekom het. Watter oogmerke Napier ookal wou gedien het deur die informasie wat Faure moes gaan soek, Faure self het veral net dit op die oog gehad om die groot onsekerheid wat geheers het m.b.t. die omstandighede en die gevoelens van

10) K 4/8 Bylae tot die kerkraadsnotules, Kaapstad: Goewerneur - Kerkraad, 4 Sept. 1843.

11) N.Z.A. Tydschrift XX : Nuusberig, Des. 1843, p. 475.

die emigrante, 'n weinig uit die wereld te maak.

Napier se keuse het op Faure geval. Hy het geweet dat hy Faure kon vertrou, en geoordeel dat hy oor die meeste takt en insig beskik het om so 'n delikate saak te hanteer. Faure het daarby ook kennis gedra van die boere op die oosgrens, en by dit alles kon hy makliker uit sy gemeente wegkom as die predikante wat alleen in gemeentes gestaan het. Hy was die Actuarius en algemene raadgewer van die sinode, en was daarom die aangewese man om eersterangse kennis te ontvang van die toestand, omdat hy al die aansoeke uit die binneland moes ontvang. Napier sou op sy aanbeveling ook hier wou handel as daar vir die boere 'n predikant benoem moes word.

Faure het nie sy oë gesluit vir die groot werk wat vir hul voorgelê het nie. Daarom het die goewerneur al die besonderhede oor die reis liefse gelaat in die hande van adx. Henry Cloete, wat reeds twee maande vroeër na Natal vertrek het as regeringskommissaris. Cloete sou nog ter elfder ure kon besluit om die besoek te kanselleer as die gemoedere ongunstig gestem was. As Cloete die besoek sou afraai, dan moet Faure met dieselfde skip terugkeer na die Kaap.¹²⁾ Min-der as nege dae nadat hy mondeling kennis geneem het van

12) Dreyer : Die Kaapse Kerk en die Trek, p. 41.

die voorneme van die goewerneur¹³⁾ het die stoomskip
Thunderbolt uit Simonsbaai gevaar. Die Kaapse gemeente
was verras, en Sondagoggend 3 September het hy sy afskeids-
preek gehou. Sy woorde was oor Paulus wat teen die raad
van sy geesgenote na Jerusalem opgegaan het.¹⁴⁾ Hy het
klem laat val op Hand. 21:14, "Toe hy dan nie oor te haal
was nie, was ons tevrede en het gesê; ,Laat die wil van die
Here geskied! "

Dit was op 'n tydstip van spanning en afwagting wat ds.
& Mev. Faure in Port Natal aangekom het. Cloete het met
groot moeite die Volksraad erkenning laat gee aan Napier
se grondbeginsels vir die anneksasie. In die harte van
die Trekkers was die hoop op hulp uit Holland baie lewendig
omdat dit nie vier maande tevore was dat Smellekamp in die
„Brazillia" in Port Natal moes padgee nie, en nog in
Delagoabaai gewag het op 'n geleentheid om die boere te be-
reik. Cloete het Faure gemaan tot eindelose versigtigheid,
goed bewus van die groot nadele aan die besoek verbonde,
as daar ontaktvol gewerk word. Hy moes die tere saak nie
aanroer, in hoever die werk van Lindley regsgeldigheid ge-
had het nie, en maar liewers ontwykend antwoord as hulle sy
opinie gevra het, oor die huwelike wat voltrek en die sakra-

13) Dreyer : Die Kaapse Kerk en die Trek, p. 42.

14) N.Z.A. Tydschrift XX : Nuusberig, Des. 1843, p. 475.

mente wat bedien was. Cloete wou aanvanklik nie hê dat Faure Pietermaritzburg moes besoek nie. Weenen kon miskien die meeste baat vind by sy besoek, maar dan moes hy onder geen omstandighede daarheen gaan, tensy op uitnodiging van die kerkraad nie.

Lindley het Faure egter na Pietermaritzburg uitgenooi en hom in sy huis ontvang. Hy het 'n paar geleenthede gebruik om boere-families te besoek en 'n paar kindertjies te doop. Ongelukkig het juis in die tyd briewe van Ham en Smellekamp uit Delagoabaai die dorp bereik, en dit het die hoop op hulp uit 'n ander oord tydelik hoog laat opvlam. Dit kon ook nie anders dat die gemeente aanstoot geneem en heeltemal vyandig geword het nie, toe hy die Sondagoggend in die gedenkkerkie vir die koninging gebid het, soos sy gewoonte was. Die boere was gaande daaroor dat prop. P. N. Ham, volgens berigte, alreeds op weg was om onder hulle te kom arbeid, en dit het die kerkraad in Weenen heeltemal in hul gevoelens teen Faure aangespoor, behalwe die flater wat hy in die gedenkkerkie begaan het. Hoemeer die nuus omtrent hom in die Weenen-gebied versprei het, is hy gesien as 'n „ afgesant van die Britse Regering, wat onder 'n skyn van godsdienstige belange te behartig, eintlik gestuur was om hulle om te praat om hulle aan die gesag van die Britse kroon te onderwerp." ¹⁵⁾

Eers het hulle Lindley ernstig
 15) Moorrees : N. G. Kerk in S.A., p. 728.

versoek om Faure nie na Weenen te bring nie. Kort hierna het hyself 'n brief van die kerkraad ontvang, deur ouderlinge Spies en Cronje onderteken, wat vir sy dienste bedank het.¹⁶⁾ Cloete, wat met groot onrus die gebeurtenisse gade geslaan het, was nou baie begerig om Faure uit Natal te kry. Terwyl Faure nog 'n paar besoeke afgelê het aan die klein woongebiede noord van Pietermaritzburg, het Cloete hom na Port Natal ontbied en by hom aangedring om met die „Cleopatra“ wat in die hawe gelê het na die Kaap terug te keer.

Die reis na Natal het op 'n bittere teleurstelling uitgeloop - vir Faure self, die Kaapse Kerk en die Engelse goewerneur. Faure het immers in belangrike opsigte groot skade aangerig. Hy het niks probeer doen om die kerk se houding teenoor die Groot Trek in 'n beter lig vir die boere te stel nie. Hy het hulle duidelik laat verstaan - in die privaat en die openbaar - dat die kerk nie kon afsien van sy standpunt dat hulle opstandelinge was nie. Hy het intendeel net waar hy kon die boere probeer wys dat hulle nie anders behoort te doen as na die kolonie terug te gaan nie. Sy woorde het die boere net maar 'n groter wantroue vir die Kerk ingeboesem, en gemoedere van hom en sy sending te vervreem. In hierdie opsig was die besoek vir die Kaapse Kerk-

16) G H 28/25 Enclosures to Despatches of Sir G. T. Napier :
Faure - Goewerneur, 4 Jan 1844, p. 525.

beslis nadelig.

Niemand was so teleurgesteld soos Faure nie. Hy het na die goewerneur teruggegaan, en kon die belangrike deel van sy werk nie eers begin nie. Die gebiede waaroor daar juis soveel onsekerheid geheers het was die Vetrivier, Winburg en Potchefspruit, en hy het nie die geleentheid gekry om enigeen van die plekke te besoek nie. Geen gemeente het sy dienste ooit so uitdruklik geweier soos Weenen nie. Dit was 'n donker indruk wat hy oorgehou het van sy „misleide landgenoten."

Watter politieke bybedoelings Napier ook al kon gehad het, het dit baie gou duidelik geword dat die besoek geen vrugte afgewerp het nie. Die trekkers het al vinniger die land verlaat, en daar was geen enkele teken om die flou hoop op toenadering meer te versterk nie. Faure het die teleurstelling in sy hart ook nie probeer wegsteek nie. Dit het brouens noodsaaklik geword, toe sommige Kapenaars 'n reeks vleierende adresse vir hom aangebied het. Hulle het die indruk probeer skep dat sy reis vir die Trekkers self en die ou kolonie veel goeds ingehou het - „it might do much good and materially promote the interests, both temporal and eternal, of those who had been so long wandering and out of the way"¹⁷⁾ Die Engelsprekendes was ook aan die kollekteer

17) Dreyer, 52.

vir 'n gedenkplaat, maar Faure moes die kollekte self later stopsit, omdat Pringle in die „Commercial Advertiser" groot erns daarvan gemaak het, om die belaglikheid van al die vreugde onder die aandag te bring.¹⁸⁾

Een van die belangrikste redes van sy mislukking om die boere in die binneland te besoek, was by Faure self te soek. Hy het bevooroordeeld in Natal aangekom. Hy was die afgesant van die Engelse goewerneur aan wie hy verslag moes doen. Daarom het Faure ook toestande waargeneem veel eer uit die gesigspunt van Sir George Napier as die van die Trekkers. Daarby het hy ook die gesag gedra van die Kaapse Sinode, wat hom teen die Trek uitgespreek het, en dat ander invloede ook nie ontbreek het nie blyk uit die feit dat Andries Stockenström en dr. Philip onder die eerstes was wat Faure wou gelukwens met die afloop van sy besoek.¹⁹⁾ Dit kom werklik voor of hy hom nie kon indink in die posisie van die emigrante nie. Nêrens is daar bewyse van eerlike meegevoel met hulle in hul menigvuldige kwellinge nie: sy woorde van medelye klink so uit die hoogte. Hulle was sy arme „misleide landgenotes", en van hulle groot sug na onafhanklikheid, waarvoor hulle soveel geoffer het, het Faure blykens sy uitsprake niks aangevoel nie.

In sy rapport aan Napier, opgestel na sy terugkeer in die

18) Dreyer : Kaapse Kerk en die Groot Trek, p. 53.

19) Dreyer : Kaapse Kerk en die Groot Trek, p. 59.

Kaap, wel hy soveel uit oor die verregaande onkunde van die mense. Dit was wel waarteen hy al die jare gewaarsku het, en die gevolg sou wees van die gebrek aan onderwysgeriewe in die kolonie, maar die stellings wat hy gemaak het, het geen woord van opregte simpatie bevat nie. „The rising generation," (so skryf Faure) „following the example of their parents, is growing up more expert in the use of the gun than the knowledge of the alphabet : that their ignorance and credulity make them dupes of every designing individual, whose influence would be counteracted if good and efficient schoolmasters and faithful, zealous clergymen were placed amongst them. They may extinguish a fire before it has spread devastation, if acting with prudence and firmness." 20)

As dit nie vir Lindley was nie meen Faure, sou daar seker nie veel meer oorgebly het van hulle beskawing nie. Hierdie woorde is hard, en ongevoelig. Hulle stel Faure gladnie in 'n goeie lig, as sy eie klagtes oor die onberedderde toestand van die opvoeding in die grensdistrikte in die herinnering geroep word nie; en dan het hy in Natal die boere probeer oorhaal om na die kolonie terug te gaan.

Wanneer Faure sover gaan om te skimp op 'n gebrek aan godsdienssin en erns by die boere, dan moet dit altyd ook gesien word in die lig van die omstandighede. Hy was vol

20) Gh 28/25 Enclosures F - Goew., 4 Jan. 1844 , p. 534-535.

van die teleurstelling, nie sonder 'n groot deel van verontwaardiging nie, dat die kerkraad van Weenen hom toegang tot die binneland geweier het, maar weer is sy woorde so bitter ironies. Hy skryf aan Napier - „I will not enter into the motives why the people in general seems desirous to have ministers amongst them.”²¹⁾ So 'n skeptiese aanmerking sou verswyg geword het, as hy die eenvoudige geloofsvertroue van die Trekkers begryp het. Hy stel dit so voor asof die grootste werk van 'n predikant daar net weerhoudend kon wees, omdat hy die boere sou keer van kwaad aan te rig.²²⁾ In die tweede plek sou hy ook sy hande vol hê „in dispersing the cloud of ignorance and sowing the seed of undefiled religion.” Die boere was immers vir hom nog opstandelinge en ontrou aan hul afgelegde belydenis. Hoewel hy met hoë lof van Lindley praat, stel hy nêrens voor dat die regering en die kerk die huwelike deur hom voltrek moet erken en laat registreer nie. In sy hele betoog noem Faure nie 'n enkele deug wat hy al die maande by die Boere opgemerk het nie.

Die ander groot rede vir die mislukking van die Faure - sending was ongetwyfeld die ongelukkige tydsomstandighede waarmee dit gepaard gegaan het. Toestande was onseker en

21) GH 28/25 Enclosures F -Goew., 4 Jan. 1844, p. 535.

22) GH 28/25 Enclosures F -Goew., 4 Jan. 1844, p. 535.

vloeibaar. 'n Groot deel van die Trekkers het 'n afwagende houding ingeneem om te kyk wat die posisie sou wees onder die nuwe bestuur, selfs na die toewyding op die punt van gelykstelling van blank en gekleurd. 'n Ander deel het alweer getrek uit die geannekseerde gebied uit weg. Die grootste bron van ergeis vir Faure was egter die besoek van Smellinkamp, en die hoop wat nooit doodgegaan het, dat daar nog hulp uit Nederland sou opdaag nie. Faure het ongelukkig net op die toneel van Henry Cloete se onaangename onderhandelings met die boere afgekom, en hy het Cloete ook nie in die duister gelaat dat hy groot gevaar vir sy sending gesien het in die besoek van die „Brazillia" nie: „It has had a most pernicious influence on the minds of many of these very ignorant and deluded countrymen." ²³⁾ Ham was geen geordende predikant nie, en daarom het hy ook die handelwyse veroordeel van die „selfselected committee in Amsterdam," wat hom na Natal gestuur het. Met krag het hy hierdie sienswyse in Pietermaritzburg verkondig. „May I be allowed to express my opinion that I consider it of the utmost importance that the connection be kept up, and not dissolved, between the Reformed Church in this Colony and the Church at Natal. It may effectually prevent the interference of foreign churches, of which

23) GH 28/25 Enclosures F- Goew., 4 Jan. 1844, p. 531.

24)

a commencement has been made," het hy gewaarshu.

Ons mag seker ook nie vergeet dat daar onder die Boere self te veel agterdog was om 'n besoek aan die binneland suksesvol te maak. Hulle kon onder die skyn van omstandighede nie anders as om die actuarij van die Kaapse Kerk met onmin te bejeen, nadat hy deur sy gesindheid gewys het, dat hy hulle gladnie verstaan het nie. By dit alles was die verlof van vier maande aan hom toegestaan glad te kort om 'n deeglike ondersoek te doen, al sou hy ook toestemming gekry het om na Winburg en Potchefstroom te gaan.

In enkele opsigte was die onderneming tog nie heeltemal vrugteloos nie. Dit het die kerk eniger mate onder die indruk gebring van hoe groot die nood in die Boeregebiede werklik was. In die verslag is daar tog 'n idee gegee van die grootte van die distrikte Port Natal, Pietermaritzburg en Weenen, die besondere bevoegdhede wat 'n predikant daar moes hê, en wat van so iemand sou verwag word. Kennis is opgedoen oor die ligging en lewensomstandighede van die dorpie, wat Faure besoek het, met 'n opgawe van die Hollandssprekende inwoners in Natal daarby. Tenminste oor die deeltjie wat hy besoek het kon Faure aan die Kaap inligting verskaf.

Eindelik het Faure ook sy aandag gegee aan die sending onder die Soeloes, toe hy die stasies van die twee Amerikaners,

24) GH 28/25 Enclosures F - Goew., 4 Jan. 1844, p. 534.

dr. Adams aan die Umlaas, en Rev. Aldin Grout aan die Umgeni besoek het. Hy het hulle ywer en bekwaamheid bewonder, veral die deeglikheid waarmee hulle die Soeloe-taal en gewoontes leer ken het. Die omvang van hulle arbeid blyk uit die feit dat hulle onder meer as 23,000 naturelle gewerk het. Hulle het honderde Soeloes wat rondgeloop het en 'n bron van gevaar en onrus was, nuttig aangewend op die landerye. Die Sondagsdienste wat hul gehou het is deur omtrent 'n duisend naturelle bygewoon.²⁵⁾

In hierdie verband het Faure belangrike werk gedoen. Hy het Napier gewaarsku dat die American Board of Foreign Missions alreeds besluit het om hulle Natalse sending weens geldelike moeilikhede virgoed te staak. Die gevaar dat al Grout en Adams se werk tot niet gemaak sou word, was baie groot. Hy het by die regering aangedring om die naturelle te leer om grond te besit, en 'n proefneming te maak. Laat daar kerke en skole gebou word met 'n sendeling aan die hoof van elke gemeenskap, wat daar administriewe gesag gehad het, maar geen regtelike nie. „He was in fact to exercise no other civil authority than that derived from his own personal influence.“ Die goewerneur het sy voorstel onuitvoerbaar gevind. Waarteen Faure gewaarsku het, het gebeur. Adams is uit Amerika teruggeroep en Grout is na 'n jaar se

25) Cory : The Rise of South Africa 4, p. 197.

gesukkel om aan die Tongaat 'n sendingstasie te begin, ook uit Natal weg.

Hoewel Faure hom so ongunstig uitgespreek het oor die kulturele toestand van die Boere in die binneland van Afrika, het hy nooit die minste twyfel daaraan gehad, dat die Kerk 'n besondere roeping teenoor hulle te vervul het nie. Daarom het hy in sy hoedanigheid as Acutarius van die begin af moeite gedoen om in hulle geestelike behoeftes in sekere mate te voorsien. Hy het hom daartoe geroepe gevoel om die Sinode aan te spoor om hul wense te eerbiedig.²⁶⁾ Daar is nie aan te dink dat Faure wat die emigrante as opstandelinge beskou het, nie ernstig gesoek het om hulle belange te behartig, nadat die Trek reeds 'n voldonge feit geword het nie.

Allereers moes sekere omstandighede verduidelik word, wat nog veel moeilikheid kon teweegbring. Daarom het Faure op die Sewende Sinode sy standpunt gestel. Die herderloosheid van die Boere het meegebring dat hulle dikwels moes reis na die kolonie om te laat doop. Dit het die posisie van die predikante op die oosgrens bemoeilik, omdat die ouers dikwels in die vreemde deur die sendelinge getroud is. Die groot vraag het gebly of dit geoorloof was om kinders te doop van ouers wat nie kerklik in die huwelik bevestig was nie, sonder dat doopsgetuies gevra word.²⁷⁾ Die huwelike is net burger-

26) Gerdener : Die Geskiedenis van ons Kerk in die Transgariep, p. 13.

27) Moorrees : N. G. Kerk in S.A., p. 731.

lik erken. Faure het gevra dat die doop erken word, maar dat die kerk ouers moes waarsku om hulle opnuut in die kerk te laat trou, omdat sulke huwelike in die kolonie nie erkenning geniet het nie. In 1860 het hy in die Kerkbode sy standpunt verduidelik t.o.v. 'n ander moeilikheid. Omdat die Kaapse Kerk hom destyds so sterk uitgespreek het teen die Trek, het die vraag ontstaan of aan hulle die nagmaal mag bedien word. Immers die nagmaalsformulier het dit teen mense wat „tweedrag, sektes en multery“ in die kerk of die wereldlike regerings aanrig. Faure het geantwoord : „Hoe toch kan men aan hen zeggen, die daar buiten de Regeering des lands zyn, dat zy een verdeeldheid in dezelve of in de Kerk trachten aanterichten. Zy hebben zich, wel in waar, onttrokken aan de Regeering des Lands, maar zy zoeken geen omverwerping.“ Dit lyk dus of Faure met die loop van die jare sy gedagte verander het, en die Sinodes aangeraai dat hulle nie as opstandelinge moes beskou word nie. Die saak oor die gebruik van die nagmaal het hy beskou as 'n persoonlike, en moes aan die gewete van die enkeling oorgelaat word.²⁹⁾

Intussem het hy ook 'n weinig sukses gehad in sy pogings om die Boere van predikante te voorsien. Hy het reeds in 1848 aan die Rietriviergemeenskap laat weet dat hulle binne 'n paar maande hulp kon verwag, en van hulle besonderhede

28) Moorrees: N. G. Kerk in S.A., p. 732.

29) S 1/4 Acta Synodi : Kerkraad van Rietrivier - Faure, 9 Mei 1848, p. 32.

29) gevra oor waar hulle 'n kerkgebou wil plaas. Toe hulle op Suurfontein wou begin met die oprigting van die kerkgebou, het Harry Smith aan Faure laat weet dat die kerk lievers op die plek moes staan waar die Soewereiniteit gesetel was, en wel op Bloemfontein. Ondanks die bemiddeling van die Actuarius wou die goewerneur nie afsien van sy besluit nie, en toe die Boere nie verder beswaar gemaak het nie, is die gemeente Bloemfontein in daardie jaar gestig.³⁰⁾ Faure het by die goewerneur aanbeveel dat Andrew Murray, jnr., wat die vorige jaar na die voltooiing van sy opleiding in die land teruggekeer het, daarheen gestuur word.³¹⁾ Murray het reeds sy gewilligheid te kenne gegee om onder die Boere in trans-oranje te gaan werk. Hy kon toe ook optree as konsulent van die ander twee gemeentes Smithfield en Fauresmith wat in dieselfde jaar gestig is. Op sy aanbeveling is na die Basoetoe-oorlog in verband waarmee Faure gewerk het om die gemeentes op te roep ter ondersteuning van die noodlenigingsfonds,³²⁾ nog predikante na die Soewereiniteit gestuur, veral om te gemeentes te Boshof, Harrismith, Kroonstad en later Philippolis uit die nood te help.

29) S 1/14 Acta Synodi : Faure - Kerkraad van Rietrivier, 7 Julie, 1848, p. 33.

30) Gerdener : Kerk in die Transgariep, p. 156.

31) CO 574 Letters and Papers Recieved, Ecclesiastical and Educational : Faure- Goewerneur, 1 Junie 1848.

32) K 1/27 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 Aug. 1858, p. 270.

Die Boere in Natal het Faure voorlopig gehelp deur die stuur van 'n besending Bybels, gesang- en psalmbundels en formulierboeke. Later is ook deur die bemiddeling van die Suid-Afrikaanse Traktaatvereniging aan hulle stigtelike leesstof verskaf. Pogings deur 'n groepie persone in Nederland om vir Natal 'n predikant te stuur het misluk. Ds. Stucki, wat gekom het om Lindley op te volg is al vroeg oorlede. Omdat Stucki 'n geordende predikant was, het Faure hom gesteun, en dié Goewerneur het hom dan ook aangestel op sy aanbeveling.³³⁾ In 1852 het sy seun, Hendrik Emanuel, wat die vorige jaar sy doktorsgraad in Nederland ontvang het, die aanstelling gekry as predikant van Pietermaritzburg. Eers in 1854 het Natal sy tweede amptelike gemeente gekry, Ladysmith. Die gebrek aan predikante vir die Kaapkolonie het die werk baie bemoeilik. Ongelukkig het eerw. Döhne, wat in Duitsland georden is, „exclusively for the Ministry of the Gospel among the heathens“, geweier om die Gereformeerde geloofsartikels onvoorwaardelik te onderskryf, en Faure het nou hom nie toelaat om die kerk in Natal te gaan help nie.³⁴⁾

33) Gerdener : Boustowwe vir die Geskiedenis van die Kerk in die Transgariep, p. 43.

34) Gerdener : Boustowwe vir die Geskiedenis van die Kerk in die Transgariep, p. 48.

H O O F S T U K V.

FAURE IN SY SINODALE AMPTE.

In 1817 was die kerk se posisie een van volkome ondergeskiktheid aan die staat. Die predikante was amptenare in diens van die goewerneur, omdat hy die verantwoordelikheid gedra het, vir sowel die geestelike as die stoflike welvaart van die kolonie. Hulle het maandeliks hul salarisse van die regeringskantoor ontvang. Die goewerneur het self die predikante aangestel en verplaas. Sy toestemming moes afgewag word by die oprigting van kerkgeboue, kerkskole of kostershuisse, en daar moes van kerkgeboue, kerkskole of kostershuisse, en daar moes van hom ook die geld daarvoor gevra word. Geldelik was die toestand van die staat in die tyd bepaald swak, met die gevolg dat die kerk baie gesukkel het om die middele wat hy nodig gehad het, te bekom.

Die kerk self het gestaan op die vooraand van geweldige uitbreiding. Daar het nege gemeentes bestaan toe Faure uit Europa na die Kaap teruggekeer het, wat aangegroei het tot vyf-en-twintig binne die eerste helfde van sy bediening.¹⁾ Dit was die natuurlike gevolg van die uitbreiding van die bevolking, maar selfs hierdie versnelde stigting van nuwe gemeentes, kon met die groot behoefte aan meer arbeidsterag geen

1) A. Faure : Redevoering by de Tweede Eeuw.- Feest, p. 78, noot 58.

tred hou nie. Die verkeersgeriewe was van so 'n aard dat daar gladnie sprake kon wees van nog meer gemeentes nie. Die kerk het al die jare deur geswoeg onder die las wat gebrek aan predikante meegebring het. Elke predikant moes in Europa nie net sy teologiese, maar ook algemene opleiding ontvang het, en dan vir nie meer as twee honderd pond per jaar nie, sonder enige ander voorregte, in die kolonie kom werk het. Dit het al byna onmoontlik geword om predikante uit Nederland te kry, en hoewel daar nog gereeld uit Skotland ingevoer is, het die Skotte al hoe minder bereidwillig geword, weens die moeilikhede wat die nuwe taal vir hulle meegebring het. Gedruk deur 'n predikante - en finansiële nood, met 'n snel uitbreidende skaar van lidmate wat op intensiewe bearbeiding aanspraak maak het, en gekniehalter deur die onsimpatieke Britse owerheid, het die Kerk van elke predikant in sy diens algehele toewyding en inspanning geverg.

In hierdie engte gedryf, het die kerk nog boonop 'n gebrek gely aan deeglike organisasie. Die kerkorde wat die Mist in 1804 uitgevaardig het, was die vaste kerkregtelike grond waarvolgens die kerk sy taak vervul het, maar 'n algemele kerkbestuur het daar nie bestaan nie. Elke kerkraad was aan die hoof van sy betrokke gemeente, en dan verder aan die goewerneur ondergeskik; maar daar was geen vergadering wat gesag gehad het oor sake wat op die kerk as geheel betrekking gehad het nie. Die ou kerkvergadering het reeds kort

na 1760 nie meer bestaan nie. Die kerkorde van De Mist²⁾ het wel voorsiening gemaak vir 'n sinode, volgens die model van die gereformeerde kerke in Nederland, maar daarvan het voor die tyd van Faure nog niks gekom nie. Geen liggaam kon die kerkraad op sy pligte wys en toesig hou oor die uitvoer van kerklike bepalinge nie, met die gevolg dat die goewerneur byna onbeperkte reg van inmenging in kerklike aangeleenthede gehad het. Meer as eenmaal het hy geskille tussen gemeentes besleg. Dit het ook later geblyk dat hierdie toestand van sake 'n grondoorzaak was, waarom die kerk nooit geroer het om 'n eie kweekskool te stig nie, te midde van sy tekort aan evangeliedienaars.

Vanaf die begin van sy bediening was Faure diep onder die indruk van die groot gevare, waaraan die Kerk blootgestel was, as gevolg van die gebrek aan 'n sentrale administratiewe gesag. Dit het hom getref dat die landsowerheid so geheel onverskillig gestaan het teenoor hierdie ernstige toestand wat in die kerk geheers het. Hy het verklaar : „ De aard onzer kerklyke instellingen vordert verenigde werksaamheid; daardoor toch wordt, by verscheidenheid, èenheid te weeg gebragt. Niet te mogen te zamen komen, om over de aangelegenheden der kerk te kunnen raadplegen, was dus enigermate het middel om haar veel nadeel te berokken, en

2) N.Z.A. Tydschrift I : Toespraak van Sir John Truter, Des. 1824, p. 422.

den staat onbepaald in haar te doen heerschen." ³⁾

In 1815 het die geval voorgekom van 'n Swartlandse predikant wat persone as lidmate aangeneem het, wat die Kaapse kerkraad onbevoeg bevind het om die belydenis af te lê. Omdat daar geen hoër kerklike gesag was om na te verwys nie, het die goewerneur oor hierdie suiwer kerklike aangeleentheid uitspraak gedoen. In die Paarl het onbevoegde persone onder die lidmate begin dienste hou, met wie die kerkraad nie raad geweet het nie. By dit alles was daar die gevaar van insluipende sektes, wat kon lei tot vervalsing van die Gereformeerde leer, omdat die Kaapsy kerklike bande met die moederland losgemaak het. ⁴⁾ Die Kerkorde van De Mist het voorsiening gemaak vir 'n algemene kerkvergadering, wat op vasgestelde tye in die hoofstuk gehou moes word met die toestemming van die goewerneur. Die kerkorde het geverg dat Sinodale byeenkomste „ten minste alle twee jaren" gehou word. ⁵⁾

Faure was in hierdie tyd in die bloei van sy lewe, en het terstond na sy aankoms in die stad, in oorleg getree met di. Berrangé, Von Manger, Borchers en Andrew Murray, met die doel om so gou as moontlik so 'n algemene vergadering

3) Moorrees: N. G. Kerk in S.A., p. 538.

4) A. Faure : Redevoering , p. 26.

5) Breyer : Boustowwe in die Geskiedenis van die N. G. Kerk III, p. 20 - Kerkorde van De Mist, art. 46.

byeen te roep.⁶⁾ Op 19 Junie 1824 het hy aan die goewerneur 'n versoek gerig om sy steun te gee in hierdie saak.⁷⁾ Dit het vir die Kerk 'n noodsaaklikheid geword omdat dit nie net verdeeldheid sou voorkom deur eendrag onder die leraars en die gemeentes te bewerk nie, maar ook die leiding sou neem in die godsdiensopvoeding van die kolonie, wat toe net in die hande van die plaaslike kerkbesture gerus het.⁸⁾ Die goewerneur het die versoek toegestaan,⁹⁾ en daarmee die kerk gehelp op die eerste treë langs die weg van algehele vrymaking van oorheersing deur die staat.

Die byeenroep van die Eerste Sinode was die begin van 'n nuwe tydperk in die kerk se geskiedenis. Met die oog op die geweldige uitbreiding wat voor die deur gestaan het, het die Sinode geen dag te vroeg gekom nie. Op die eerste kerkraadsvergadering na ontvangs van die brief van die Regering, het Faure die sukses van hulle pogings meegedeel en daarop aangedring dat omsendbriewe dadelik gestuur word aan die ander gemeentes, om hulle uit te nooi na die vergadering.¹⁰⁾

Op 2 November het die Sinode bymekaar gekom in die konsistoriekamer van die ou kerk aan die Heerengracht. Al dadelik het die probleem ter sprake gekom of Faure, wat die eint-

6) Kerkbode XXXII : Rede van dr. Robertson, 3 April 1875, p. 102.

7) S 1/1 Acta Synodi : Kaapse predikante - Goewerneur, 19 Junie 1824, p. 3.

8) CO 208 Letters and Papers Recieved from Churches - Goewerneur, 19 Junie 1824.

9) S 1/1 Acta Synodi : Goewerneur Kaapse predikante, 23 Junie 1824, p. 5.

10) K 1/13 Kerkraadsnotules, Kaapstad. 3 Julie 1824, p. 201.

like dryfkrag tot die vergadering uitgemaak het, wel sitting kon hê op die Sinode, omdat die kerkwet bepaal het dat Kaapstad bevoorreg sou word met twee predikante en twee ouderlinge as verteenwoordigers. Omdat Faure die jongste van die drie Kaapse predikante was, was die gevoele dat sy twee kollegas voorkeur behoort te kry, maar oor die saak was daar op die Kaapse kerkraad ook geen eenstemmigheid nie.¹¹⁾ Die posisie is veral bemoeilik weens die feit dat behalwe hom al die leraars van die kerk volgens die kerkwet sitting op die vergadering sou hê, sodat Faure die enigste sou wees wat die Sinode nie kon bywoon nie.¹²⁾ Die saak is onder die aandag van die goewerneur gebring, wat Faure sitting toegestaan het, sodat van die begin af al die Kaapse predikante toegelaat is, en die gemeente vyf verteenwoordigers op die Sinode gekry het, teenoor die twee van die ander gemeentes.

Die sukses van Abraham Faure en sy medestanders in die daarstelling van 'n algemene kerkvergadering is te meer merkwaardig omdat die lewende geslag van lidmate nie op soiets voorberei was nie. Die laaste poging wat in die verband gedoen was, het onder tragiese omstandighede misluk. Dit was meer as sestig vroeër toe die landsowerheid die vergadering

11) K 1/13 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 24 Okt. 1824, p. 229.

12) CO 208 Letters and Papers Recieved from Churches: Kaapse Kerkraad - Goewerneur, 24 Okt. 1824.

ontbind en die waarde daarvan in so 'n ongunstige lig gestel het deur te verklaar dat die bate wat die Kerk daarby kon vind nie eers genoeg sou wees om vir die reiskoste van die afvaardiging te vergoed nie.¹³⁾ Hoewel baie lidmate veel verwag het, was daar groot spanning oor wat die afloop van hierdie nuwe poging sou wees - „er werd veel verwacht, veel gevreesd.”¹⁴⁾

1. ACTUARIUS SYNODI.

Toe die Eerste Sinodi sy werksaamhede afgesluit het teen die einde van November, was daar nog geen persoon aangestel wat die korrespondensie van die kerkvergadering sou waarneem, oor die twee jaar, wanneer daar nie byeenkomste was nie. Terwyl die Sinode gesit het, het Faure en ds. George Thom van Caledon as assistente vir ds Meent Borchers op die scribaat gedien.¹⁵⁾ Volgens die kerkwet moes hierdie werk geval het op die hande van die predikant van Stellenbosch, maar omdat praktiese moeilikhede dit gebiedend gemaak het dat die scriba nie buite die stad kon woon nie, het die vergadering besluit dat Faure die scribaat sou oorneem tot 1826, en dat alle stukke aan die Sinode deur hom in ontvangs sou geneem word. In dié jare was dit ook sy plig om te sorg dat die handelinge van die Sinode deur die goewerneur bekragtig en sonder verwyl in werking gebring word.¹⁶⁾

13) J. J. Marais : Geschiedenis der N. G. Kerk.

14) N.Z.A. Tydschrift I : Verslag van die opening van die Eerste Sinode (anoniem), Des. 1824, p. 415.

15) S 1/1 Acta Synodi : Notules van die Eerste Sinode, 2 Nov. 1824, p. 64.

16) CO 230 Letters and Papers Recieved from Churches: Faure - Goewerneur, 15 Mei 1825.

Ds. J. C. Berrangé wat in 1826 die eerste Actuarius van die Kaapse Sinode geword het, was nie bevoorreg om hierdie werk langer as net 'n paar maande te doen nie. Hy is vroeg die volgende jaar oorlede,¹⁷⁾ en toe het Faure, volgens sinodale besluit, die werk oorgeneem wat hy byna veertig jaar (in die administrasie van die N. G. Kerk) getrou waargeneem het.¹⁸⁾ In sy hoedanigheid as Actuarius, waartoe hy op die volgende Sinode amptelik aangestel was, was hy die handelende persoon van die Sinode tydens die tussenpouses, wat van toe af op vyf jaar elk vasgestel is.

Die skryfwerk was ontsettend groot. Hy moes uit die Acta Synodi al die besluite oorneem, en sorg dat hulle voor die Moderatuur op 'n amptelike vergadering onderteken word. Binne ses weke na die laaste sitting van die Sinode moes die Besluite in die kerklike wetboek aangeteken en aan elke gemeente bekend gemaak wees. Alle klagtes en moeilikhede wat die kerk as geheel geraak het moes hy ontvang en, indien nodig, voorlopige besluite neem. By elke Sinode moes Faure volledig verslag doen van elke brief wat hy ontvang en beantwoord het, en van alle klagtes en sake wat hy dadelik moes behandel. In die laaste jare van sy dienstyl as Actuarius moes hy ook dien as scriba van die eksamenkommissie van die Teologiese

17) CO 303 Letters and Papers Recieved from Consistories, Clergymen, Master of the Grammar School: Kerkraad - Goewerneur, 18 Maart 1827.

18) S 1/3 Acta Synodi : Faure - Moderatuur van die Derde Sinode, 4 Nov. 1829, p. 149.

Kweekskool, wat in 1859 opgerig is.

By al die werk van die Actuarius, moes hy ook om die beurt met die ander predikante op die Kaapse Ring optree as gewone scriba van die Sinode. Veertig jaar lank het hy sitting gehad op die Sinodale Kommissie sowel as die Moderatuur, wat in die tyd jaarlikse vergaderings gehou het, behalwe waar minder belangrike stukke deur rondskrywe bespreek en besleg kon word. Hy moes ook die oog hou oor die manier waarop die besluite van die Sinode deur kerkrade uitgevoer word, en sorg vir die toepassing van die kerkwet in die algemeen. Namens die Sinode moes die Sinodale Kommissie dikwels besluite neem oor sake wat geen instel kon duld nie, en het ook onder sekere omstandighede besluit oor die toepassing van die kerklike tug, asook uitspraak gedoen oor ernstige kerklike twiste wat by wyse van appel onder hulle aandag gebring was.

Al dadelik het Faure in aanraking gekom met die laksheid van die Ringe wat byna altyd getalm het om hulle besluite en die verslae van hul vergaderings aan die Actuarius op te stuur.¹⁹⁾ Hierdie verskynsel het die werk van die Actuarius bitter moeilik gemaak, en Faure het ook dadelik gevra dat die Sinode stappe in die verband sou doen. Aanvanklik was die bedoeling dat daar na elke Sinode weer 'n Actuarius gekies word, om die werk ligter te maak vir Faure, maar hy is die

19) S 1/3 Acte Synodi P Faure - Moderatuur, 4 Nov. 1829, p. 150.

eerste maal sonder teenstem herkies, met die oog op die „ ywer en de nagezetheid en die belangeloosheid" waarmee hy sy pligte uitgevoer het, en kon van toe af nooit weer die werk opgee nie.

Vanaf 1837 het dit makliker gegaan. Toe het die Vyfde Sinode hom onthef van die gewone scribaat op die Moderatuur en die sinodale vergaderinge. Ook is daar besluit dat dit die plig sou wees van die scriba om binne drie maande na die sluiting van die Sinode al die betrokke stukke in die hande van die Actuarius te besorg.²⁰⁾ Op sy voorstel is daar ook besluit dat die getuigskrifte van afgevaardigdes na die Sinode, deur elke lid van die onderskeie kerkrade onderteken moes word, en nie net deur die scriba nie. Maar die Vyfde Sinode het terselfdertyd ook vir Faure 'n groot toets gestel. Die korrespondensie en die moeilikhede van die twee jaar wat die Sinode voorafgegaan het, was baie veeleisend, omdat hy as persoon i.v.m. die een deel van die klagtes, t.w. die „ Nieuwe Kerk " - geding, in so 'n nou betrekking gestaan het.²¹⁾ Daarby was Faure byna die hele jaar van die Sinode ongesteld en het nie sy gewone preekbeurte waargeneem nie. Al die tyd het hy sy Actuarius-pligte getrou nagekom.²²⁾ Na afloop van die Sinode, wat 'n buitengewone was, het Faure na groot moeite eers daarin geslaag om van die Goewerneur sy toestemming te

20) S. 1/5 Acta Synodi : Notules van die Vyfde Sinode, 7 Nov. 1837, p. 230.

21) Hoofstuk 3 hierbo.

22) S 1/5 Acta Synodi : Verslag van die Actuarius, 17 Okt. 1837, bylaag 12, p. 455.

kry tot die uitvoer van die besluite wat geneem was. Die kommissarissepolitiek het met groot nadruk verklaar, „ the proceedings were disorderly and tumultous.”²³⁾ In 'n lang briefwisseling met die goewerneur moes Faure die omstandighede verduidelik, en eers twee jaar na die laaste sitting is die besluite van die Vyfde Sinode bekragtig.

Die uitbreiding van die kerkin die ou kolonie, sowel as die nuwe probleme wat die Groot Trek meegebring het, het vir Faure menigvuldige werksaamhede verskaf. Hy was die man wat op hoogte moes wees oor die behoeftes van die kerk aan predikante, omdat elke opgeleide kandidaat vir die bediening wat in die Kaap aangekom het, eers in sy teenwoordigheid die artikels van die N.G. Kerkwet moes onderskryf. Aan hom het al die vertoë om predikante uit alle dele van die land gekom, en dan moes hy by die goewerneur sover hy kon aanbevelings doen i.v.m. watter versoeke die eerste beantwoord moes word. Dit was in alle opsigte 'n verantwoordelike werk.

Dan was daar die moeilike vraagstukke oor die vasstel van grenslyne tussen gemeentes, wat ook almal deur die Actuarius behandel en voor die goewerneur gelê word. So was daar in 1829 al grensgeskillen tussen Kaapstad en Wynberg, wat toe deur die Sinode finaal besleg is. In 1853 het hy op

23) K 4/6 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad: J.A. Truter en D. F. Berrangé - Kerkraad , 5 Aug. 1839.

versoek van die lidmate in die omtrek van Hopefield die goewerneur oorgehaal om die grenslyne te erken vir 'n gemeente aldaar en 'n predikant is vir hulle gestuur.²⁴⁾ In die veertig jaar van sy Actuariusdiens het hy meegewerk tot die stigting van 56 gemeentes van die N. G. Kerk.

Dit moet ook in die gedagte gehou word dat die reg van die Actuarius om in sekere gevalle waar dadelike optrede nodig was, 'n uitspraak te doen nooit baie duidelik omlin was nie. Dit was die bepaling, byvoorbeeld, dat predikante wat in die land ingekom het om die N. G. Kerk se gemeentes te bedien, hulle getuigskrifte by die voorsitter van die Kaapse Ring, wat elke jaar iemand anders was, moes inlewer. Met heeltemal goeie bedoelings het hy in 1829 die belangrike sorg in sy hande laat kom. Hy het voorgestel dat die Actuarius voortaan daarvoor verantwoordelik gemaak word, om op dié manier beter uniformiteit te kry in ook om vertraging uit te skakel, wanneer die voorsitter toevallig iemand van 'n binnelandse gemeente sou wees.²⁵⁾ Hy het nie gekroom om van ou gewoontes af te sien, waar dit die bediening van herderlose gemeentes aangegaan het nie. Daarom het hy op eie houtjie vir ds. W. R. Thomson, wat pas tevore uit Skotland na die Kaap gekom het en nog net onder die Regering as sendeling diens gedoen

24) CO 622 Letters and Papers Recieved Ecclesiastical and Educational : Faure - Goewerneur, 7 Mei 1853.

25) S 1/3 Acta Synodi : Notules van die Derde Sinodes, 10 Nov. 1829, p. 345.

het, gevra om die kerklike reglemente voor hom te teken, en Thomson so tot lid van die Ring te verklaar nie: Eintlik kon dit nie gebeur het nie, omdat Thomson nog nie as predikant georden was nie, maar omdat die gemeente Stockenstroom dadelik hulp nodig gehad het, wou Faure nie wag nie. In 1834 het hy voor die Sinode gepleit dat Thomson as N.G. - predikant erken word. Dit is met 'n klein meerderheid toegestaan, maar dit is duidelik gestipuleer dat soiets nie weer sou kon toegelaat word nie.²⁶⁾

Dit was omtrent dieselfde beginsel wat gegeld het toe Faure ds. Verhaag in 1849 toegelaat het tot predikant. Dit was ongetwyfeld baie gewaagde stappe van die Actuarius, en hoewel die Sinode na rype oorweging tog besluit het om ook die aanstelling van Verhaag te erken, was die gevoel in baie kringe nog dat sy handelwyse af te keur en aanmatigend was. Ds. Spýker het die goedkeuring van so 'n gedragswyse deur die Sinode selfs „onwettig" genoem.²⁷⁾

In 1843 het daar uit Clanwilliam vir Faure 'n ernstige moeilikheid gekom om te behandel. Die gemeente het in 1826 tot stand gekom onder die naam Jan Disselsvlei, waar die verskillende predikante van die Kaapse Ring om die beurt die dienste waargeneem het. Faure het in die lente van 1831 al die dienste daar geleë, wat met oog op die swak reistoestande, ongetwyfeld veel van sy gesondheid geverg het.²⁸⁾ Die volgende jaar het

26) S 1/4 Acta Synodi: Notules van die Vierde Sinode, 4 Nov. 1834, p. 120.

27) K 1/25 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 1 Okt. 1849, p. 134.

28) R 1/2 Notules van die Eerste Ring: Faure - Kerkraad van Clanwilliam, 21 Mei 1832, p. 132.

die gemeente op sy aanbeveling 'n predikant gekry. Hy het diep met die gemeente saamgevoel in die moeilikhede wat twaalf jaar later gekom het, weens die swak gedrag van ds. E. H. de Roubaix. Twee afgevaardigdes van die kerkraad het na hom gekom om te vra wat hulle onder die omstandighede kon doen.²⁹⁾ Faure was in 'n besonder moeilike posisie omdat die aanklagte so ernstig was, en De Roubaix ook met 'n lang verweer gekom het, met „dokumente“ om die teendeel te bewys. Faure moes feitlik tydelik optree as regter in die saak. De Roubaix se dokumente was klaarblyklik vervalsings, en daarom het Faure die saak taktvol aan die afvaardiging verduidelik, en hulle saak voor die Ring verdedig.³⁰⁾ Hy het ingesien dat dit 'n saak vir 'n burgerlike regbank was, maar het gevra dat die kerk sy eie pligte eerste moes doen. As Actuarius het hy die saak voor die Sinode gebring en gevra dat De Roubaix geskors word, wat eenparig deur die Sinodale Kommissie aangeneem³¹⁾ en deur die volle vergadering bekragtig is.

Eindelik was Faure ook die man na wie verwys kon word om duidelikheid te kry oor sekere kerklike bepalinge. Hy was letterlik die vraagbank van elke predikant, in gevalle waar daar moeilikheid was.³²⁾ Hy was ook die persoon wat die kerk-

29) R 1/6 Notules van die Eerste Ring : Faure - Ring, 17 Maart 1843, p. 13.

30) R 1/6 Notules van die Eerste Ring: Faure - De Roubaix, 24 Maart 1843, p. 95.

31) R 1/6 Notules van die Eerste Ring, 15 Nov. 1843, p. 255.

32) Kerkbode XXVII : Rede van dr. Robertson, 3 April 1875, p. 102.

wette verreweg die beste geken het, omdat hy die vernaamste aandeel gehad het in die samestelling van die kerklike wetboek. In 1837 het die Sinode 'n kommissie benoem om die bestaande kerklike wette te hersien, waarop hy die prominente figuur geword het. Faure het aan elke gemeente persoon geskryf om hulle menings te lug oor wette, wat hulle moeite mee gevind het om in toepassing te bring, wat verouder was, of wat in die algemeen of die besonder behoort gewysig te word. Die hele saak het baie netelige vraagstukke in die lig gestel. Uit die menigte van klagtes het hy gehelp om die boek van „gerevideerde kerklike wetten" saam te stel. In 1843 het Ordonnansie No. 7de veto van die goewerneur oor die besluite van die Sinode opgehef. Die Sinode het die hersiene wette goedgekeur, en ten spyte van lewendige proteste, veral uit Kaapstad, oor sekere wysiginge het die nuwe wetboek erkenning gekry - daar was toe geen appél na die goewerneur meen moontlik nie. In 'een geval het Faure egter geken dat die bestaande wette oor die kerkbestuur nie van buite aangetas word nie. Die Regering wou nl. die kerkraad vergroot, en die kiesing van lede heeltemal verander tot 'n algemene stemming deur al die lidmate van dié gemeente.³³⁾ Deur sy snelle optrede het hy gekeer dat die bestaande kerkwette op so 'n gewelddadige manier verander word.

33) S 1/5 Acta Synodi : Faure - Goewerneur, 30 Mei 1837, p. 325.

2. ARGIVARIS.

In nou betrekking met die werk as Actuaris staan dié van die Archivarius Synodi waartoe Faure in 1829 benoem is. Alle sinodale stukke moes deur hom in bewaring gehou word.³⁴⁾ In die vroegste tyd het hy die dokumente en notuleboeke saam bewaar in 'n groot kas, wat altyd dig gesluit in die konsistoriekamer van die Kaapse kerkgebou gestaan het. Nooit het hy die reg gehad om enige oorspronklike stuk uit te stuur nie. Hy was ook verantwoordelik gehou in gevalle van brand of vernieling. Op elke Sinode het hy ook 'n verslag aangebied van die toestaan van die argief, en moes sorg dat die stukke wat op die vergadering nodig kon wees, beskikbaar was. Faure het altyd 'n klavier kassie gehad waarin hy die belangrikste stukke gebêre het, en waarvan hy alleen die sleutels gedra het. Dit het later groot ongerief veroorsaak toe daar gesoek is na sekere stukke oor die weduweefonds, en Faure nie van die sleutels wou afsien nie.

In sy dienstyd as argivaris het Faure ook 'n begin gemaak met 'n algemene register van lidmate en kan gedooptes in die N. G. Kerk, en dit volgens gemeentes alfabeties gekatalogiseer. Behalwe die gewone verslae wat voor die Sinode gelê was, het hy ook verslae in later jare in die Kerk-

34) S 1/2 Acta Synodi : Notules van die Tweede Sinode, 11 Nov. 1826, p. 177.

bode gepubliseer. Hy het 'n begin gemaak met 'n register, wat later bekend geword het as die Repertorium Synodale - vir elke volledige band van die Acta Synodi.

3. DIE PREDIKANTE-^WEDUWEEFONDS.

Abraham Faure was 'n uitnemende administrateur van fondse. As dit nie was vir sy fyn sin vir finansies nie, dan sou die Kaapse gemeente seker nooit 'n tweede kerkgebou en die N.G. Kerk 'n teologiese opleidingskool gekry het nie. Wanneer daar vir een of ander fonds gewerk moes word, dan was dit gewoonlik sy planne waaraan uitvoering gegee is. Sy administratiewe bevoegdheid het hom dan ook die keuse van die Eerste Sinode gemaak vir die quæstor-skap van die belangrike predikante-weduweefonds en die algemene sinodale fondse.

Een van die belangrikste punte op die agenda van die Eerste Sinode was die stigting van 'n permanente sinodale fonds om hulp te gee aan die weduwees en wese van predikante. Volgens die kerkorde van De Mist was die weduwee van 'n N. G. predikant geregtig op dertig riksdalers per maand uit die landskas. Dit het omtrent vyf pond bedra, en was seker nie onvoldoende vir die tyd wanneer die bepaling gemaak is nie. Binne 'n twintig jaar het die waarde van die riksdaler egter so minnig gedaal, dat dit in die jaar van die Eerste Sinode nie meer as een sjieling en sespennies werd was nie, en weduwees in waarde minder as die helfde ontvang het, van

wat oorspronklik bedoel was. 'n Ietsie meer as twee pond het geblyk heeltemal ontoereikend te wees vir die doel.

Op aandrang van di. Borchers en Thom, bygestaan deur Faure, het die Sinode besluit om so 'n fonds in die lewe roep deur elke predikant te verplig om 'n vasgestelde inleg te stort, bereken na sy ouderdom, asook 'n maandelikse bydrae van drie riksdalers. Die vaste inleg moes aan die einde van elke Kwartaal betaal word. Behalwe hierdie gereelde bydraes sou daar vir elke huwelik buite die gewone ure voltrek, nog 25 riksdalers vir die fonds afgesonder word. Daar is dan ook voorgestel dat van die Regering 'n rentelose voorskot uit die fondse van die Weeskamer gevra word. Dit sou tien duisend riksdalers elke jaar vir tien jaar agtereenvolgens bedra, en die fonds in staat stel om feitlik van sy geboorte af, jaarliks aan elke weduwee vyf honderd riksdalers te betaal.³⁵⁾ Die Weeskamer het tien jaar lank met een onderbreking ses honderd riksdalers jaarliks tot die fonds bygedra. Dit het beteken dat die fonds goed kon voorsien in die behoeftes van die weduwees, wat gereeld vyftien pond per maand ontvang het en driemaal soveel was as deur die kerkorde vasgestel.

Faure is deur die Sinode benoem tot permanente quaeator

35) CO 208 Letters and Papers Recieved from Churches:
Faure - Goewerneur, 10 Sept. 1824.

of saakgelastigdes i.v.m. die fonds. Aan hom moes dadelik kennis gegee word van die dag waarop elke predikant, dieneende of rustende, van die N. G. Kerk oorlede is, met byvoeging van 'n sertifikaat daaromtrent, deur die konsulent of een van die kerkraadslede onderteken. Die ontvangs van die bydraes van elke lid van die fonds is aan hom opgedra, asook al die korrespondensie daaromtrent. Later is dit bepaal dat elke Ring gesamentlik hulle bydraes na Faure sou opstuur. Hy het boek gehou van die ontvangste en uitgawes, met behoorlike kwitansies wat Faure elke maand moes uitstuur, en moes sorg dat weduwees elke drie maande uit die fonds hulle deel ontvang. Op sy versoek is 'n kommissie benoem om hom by te staan in die beheer van die kapitaal. Aangesien hulle in die beste posisie daartoe was, en die maklikste gedurig met die Weeskamer in voeling kon bly, is die Kaapse kerkraad daartoe aangewys.

Die onderhandelings met Somerset het nie gevlot soos Faure gehoop het nie. Die Regering het verhoë om geld graag op die lange baan geskuif, en hy kon niks meer kry as net toestemming om so 'n fonds te stig nie. Eers 'n jaar later het die Regering toegestem om die gevraagde som uit die kas van die Weeskamer jaarliks af te staan.³⁶⁾ Dog na die derde bydrae het Faure skielik kennis gekry dat die fondse van die

36) CO 283 Letters and Papers Recieved from Churches:
Faure - Goewerneur, 26 Feb. 1826.

Weeskamer van toe af deel was van die koloniale kas en nie meer 'n private fonds nie, sodat die jaarlikse bydrae daar moes ophou.³⁷⁾ Faure het ook gevoel dat die kapitaal liefs in sy eie hande moes toevertrou word en nie in die Weeskamer bewaar bly, soos die Eerste Sinode besluit het nie. Die bestuurder van die Kamer het 2½% kommissie gevra wat onnodige onkoste was. Op sy versoek is 'n Kommissie uit die kerkraad benoem vir die bewaring van die fonds, bestaande uit ouderling J. de Vos en twee diakens.³⁸⁾ Die inventaris wat die quaestor aan hulle voorgelê het, toon die sorgvuldigheid waarmee hy die korrespondensie gedoen het en die fonds geadministreer het, wat toe by die £1,300 sterk was.³⁹⁾ Die administrasie van die fonds het nou oorgegaan in die hande van die komitee met die quaestor aan die hoof.

Die grootste moeilikheid wat Faure aanvanklik gehad het was om lede sover te kry om hulle bydraes gereeld op te stuur, wat geen aangename werk was nie. Die Regering het die platelandse predikante veral so swak betaal dat dit 'n groot opoffering vir hulle meegebring het. Faure was allesins taktvol, maar het nie geaarsel om gevalle onder die aandag van die Sinode te bring, waar hy onseker was hoe om op te tree nie. Dit het aanvanklik groot moeite vir die quaestor meegebring, omdat byna al die predikante uitstel gevra het.

37) S 1/3 Acta Synodi: J. J. Smuts - Faure, 9 Sept. 1829, p. 287.

38) K 1/13 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 7 Sept. 1830.

39) K 1/13 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 1 Okt. 1830.

Ondertussen het die aansoeke om hulp ook almeer geword.

Al die tyd was die houding van die Regering heeltemal onverskillig. Nadat die regeringsbydraes nie meer gedoen is nie, het dit Faure vyf jaar van aanporringswerk gekos om die goewerneur op sy verpligtings te wys. Eers met die koms van D'Urban het die Regering meer toegeeflikheid getoon, en hy het ook die agterstallige gelde aangevul.

So moeilik was Faure se werk gedurende die suigelingsjare van die fonds dat die rationarii van die Sinode i.v.m. kerklike fondse aanbeveel het dat die werk van die quaestor verlig word. In 1837 het Faure deur sy tydigse optrede in onderhandeling met D'Urban gekeer dat die fonds skade ly as gevolg van die nuwe huweliks-wetsontwerp,⁴⁰⁾ en tot die jongste tyd toe was die fonds nog op 'n vaste som geregtig vir huwelike wat buite die gewone tyd ingesien was.

40) S 1/5 Acta Synodi : Memorial van Faure - Goewerneur, 21 Sept. 1837, p. 527.

H O O F S T U K VI.

KERKLIKE JOERNALISTIEK EN LETTERKUNDIGE WERK.

Vroeg in sy bediening al het Faure bewys gelewer dat hy vir die joernalistiek in hoë mate begaafd was. Met sy ywerige publikasiewerk het hy aan Graaff-Reinet 'n groot diens bewys. Langs 'n nuwe weg het hy sy preke en stigtelike gesprekke in die wonings van sy gemeentelêde gebring, en die verste boere-families aan die eredienste gebind. Abraham Faure het vas geglo aan die mag van die gepubliseerde woord, wat hy in sekere mate te danke gehad het aan dr. Bogue, die stigter van die Engelse Traktaatgenootskap. Van die vroegste jare af het hy 'n visioen gehad van 'n kerklike drukpers, waarmee hy die evangelie die kolonie wou indra, en daaglik in elke huis, aan elke huisgesin sy boodskap wou bring. Met hierdie pragtige vergesig was hy sy tydgenote baie ver vooruit. Daar het nog geen letterkundige tydskrifte in die kolonie bestaan nie. Al gereelde publikasie wat daar was, was die regeringskoerant, wat in die eerste plek gebruik was om kennisgewings openbaar te maak, en nooit as 'n suiwer nuusblad beskou is nie. Die gedagte aan 'n eie kerklike tydskrif was beslis revolusionêr. Dit sou egter die aansien van die N.G. Kerk verhoog, en grootliks meehelp om die kerk die voorste kultuurstryder in die belang van die Hollandssprekendes in Suid-Afrika te maak.

Faure se pragtige skema, waarvolgens hy 'n maandblad vir die gemeente Graaff-Reinet sou uitgee, het in 1822 in duie gestort, omdat Somerset hom skielik na die Kaap oorgeplaas het. Hy het toe net die organisasie vir die blad klaar gehad, met die bedoeling om die dorp se uitstekende drukpers hiervoor te gebruik, toe hy alles net so in ander hande moes oorgee.¹⁾ Die plattelandse pers het as gevolg hiervan net mooi 'n kwarteeu agteruitgesit. Toe die Graaff-Reinet Herald in 1852 verskyn het, was die blad een van die voorlopers van die joernalistiek op die platteland.

Die tyd was ryp vir die joernalistiek in die kolonie. Die letterkundige tydskrif het in die agtiende eeu groot populariteit verwerf in die meeste lande van Europa. In Suid-Afrika was die behoefte aan opvoedkundige leesstof baie groot, en binne die paar dekades van sy bestaan in Wes-Europa, het die tydskrif die invloedrykste van alle literêre produkte geword. Kaapstad het oorgenoeg geleentheid gebied vir Faure om met sy oorspronklike plan voort te gaan, en selfs daarop uit te brei. Hy het al dadelik 'n geesdriftige vennoot gevind in die persoon van die assistent-bibliotekaris, Thomas Bringle, een van die immigrante wat drie tevore uit Engeland gekom het. In 1823 het hulle besluit

1) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure,
3 April 1875, p. 118.

om 'n tydskrif maandeliks uit te gee, wat onder hulle gesamentlike redaksie, om die beurt in Hollands en in Engels sou verskyn.²⁾

Die hoofgedagte by Faure was om die opvoeding aan te help. Die tydskrif sou onberekenbare dienste kon bewys om die algemene kennis van die Kaapse inwoners uit te brei, maar eerste het by hom gestaan godsdiensonderwys. Dit was godsdiensstige lektuur, waarna die Hollandssprekendes gedurig gevra het, en wat seker op die platteland die meeste byval sou vind. Dan kon hy ook so 'n blad inrig om diens te doen as 'n algemene nuusblad. Daarom het hy en Pringle die goewerneur se toestemming gevra vir so 'n publikasie, en aan hom die voorgestelde plan gestuur, ter verduideliking van die doel en aard van die tydskrif. Hulle het die volste moed gehad om die saak aan te beveel, en duidelik beloof dat dit hulle groot oogmerk sou wees om dié blad te vrywaar teen die kwade invloede, waarvoor die joernalistiek al dikwels in die verlede verantwoordelik was. Hulle sou uitsluit³⁾ „ the discussion of all controversial or agitating topics.”

Die Minister van kolonies het net streng gewaarsku teen die bespreking van enige politieke vraagstuk, maar geen beswaar gehad teen 'n letterkundige publikasie nie. In

2) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure, 3 April 1875, p. 118.

3) Records of the Cape Colony II, p. 263 : Faure en Pringle - Goewerneur, 3 Feb. 1823.

April 1824 het die eerste letterkundige tydskrif in Suid-Afrika verskyn in Hollands, en wel van Abraham Faure. Dit is van belang om op te merk dat die eerste letterkundige tydskrif in Hollands verskyn het, te midde van die ernstige pogings tot verengelsing wat aan die gang was. Die uitgewer van die blad was die kerkman, tot wie die kolonie van sy wieg af opgesien het om in die algemene opvoeding te sorg. Die belangrikste enkele kulturele instelling was nog die Hollandse Kerk tot op daardie tyd. Die maandblad het die naam gedra van „Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydskrift" of „South African Journal," en het hom ten doel gestel die „bevordering van den godsdienst, benevens de letteren en wetenschappen."⁴⁾ Faure het in sy voorwoord het hy dit duidelik gestel dat hy die godsdiens 'n ereplek in die blad gee. Hy kon nooit sy werk op die oosgrens vergeet nie, die verspreide huisgesinne en hulle verlange na die eredienste, het na aan sy hart gelê. Gereeld moes die „Tydschrift" preke bevat wat deur homself en sy kollegas by besondere geleenthede gelewer was. Hy het die godsdiens genoem „de hechte steun van ware geluk."

Thomas Pringle het nie lank saamgewerk nie. Sy tweede uitgawe het 'n artikel bevat wat die toom van Somerset opgewek, en tot gevolg gehad het dat die Engelse uitgawes dadelik

4) Tydschrift I : Voorrede tot die eerste bundel, deur Faure, Maart 1824, p. 111.

stopgesit was. Pringle se klagte oor die tirannieke optrede⁵⁾ en inmenging van die Regering het op dowe ore geval.

Dit strek Faure tot besondere lof en getuig van sy moed en vasberadenheid dat hy hom nie deur sy medestander se vroegtydige terugslag laat ontmoedig het nie. Hy het die werk voortgesit, en die blad omgeskep in 'n suiwer Hollandse, tweemaandelikse publikasie. Hy het die redaksie bekwaam waargeneem totdat die „Tydschrift“ in 1843 plek gemaak het vir 'n suiwer kerkblad. In hierdie groot werk het hy onskatbare hulp ontvang van dr. A. N. E. Changuion, wat die grootste⁶⁾ deel van die uitgewerswerk in 1833 van hom oorgeneem het, en van die „Maatschappij ter Uitbreiding van Beschaving en Letterkunde“ aan die Kaap, wat die blad later onder sy beskerming geneem, en dit as sy amptelike orgaan gebruik het.

Om oorspronklike werk aan te moedig, het Faure graag gediggies en artikeltjies van sy lesers geplaas, al was dit dikwels niks meer as vermaaklik nie, en oor onbenullige dinge. Iets van buitengewone letterkundige gehalte tref 'n mens nêrens in die „Tydschrift“ aan nie. Byna al die letterkundige produkte was in die trant van die romantiese werke, wat in die agtiende eeu so volop in Nederland was. Wat nuusberig-

5) Moorrees : N. G. Kerk in S.A., p. 507.

6) F.C.L. Bosman : Drama en Toneel in Suid-Afrika I, p. 351.

te aangaan, het Faure in die „Tydschrift“ geplaas belangrike toesprake wat daardie tyd gehou is, of verslae van genootskappe. Oor die buiteland het hy berigte geplaas wanneer hulle beskikbaar was, en in elke uitgawe in die rubriek „Zuid-Afrikaansche Kronyk“ geplaas algemene nuus van die Kolonie, waarin kerknuus baie gereeld voorgekom het. Hy het ook kerklike berigte en kennisgewings daaronder geplaas. Die „Tydschrift“ het so die voorloper geword van die kerklike joernalistiek in Suid-Afrika. Hoewel godsdienstige en sedekundige besprekings oorweeg het, het die blad 'n groot verskeidenheid van geskiedkundige artikels bevat, wat dikwels in reekse aangebied was.

Die standaard van leesstof wat hy al die jare gehandhaaf het, is werklik verbasend. Sy publikasies het ook nooit aanstoot gegee nie, en tog het die blad verskyn in 'n tydperk van groot moeilikhede en omwentelinge in kerk en die staat. As ons in die gedagte hou dat Faure gedurende hierdie tydperk veel gely het as gevolg van sy swak gesondheid, en dat daar nooit 'n enkele uitgawe oorgeslaan is nie, kan ons nie anders as om groot eerbied vir die man te hê nie. Afgesien van die redaksie het Faure ook die belangrikste bydraer van die blad gewees. Dit is seker januer dat nie meer van sy veelvuldige geskrifte vir ons bewaar gebly het nie. In die „Tydschrift“ lê die grootste letterkundige erfenis wat ons van hom het. Die eretitel wat hy in later jare

ontvang het, „Vader van der Zuid-Afrikaansche Literatuur“⁷⁾
is hy in alle opsigte waardig. Sy werk was die eerste suksesvolle stoot aan die beoefening van die letterkunde in Suid-Afrika.⁸⁾

Die wye leserskring wat dié „Tydschrift“ gehad het, en die getroue en ywerige medewerking wat hy van predikante en kerkraadslede ontvang het, het vir Faure bewys gelewer dat daar geen twyfel kon wees oor die sukses wat 'n kerkblad sou behaal nie. Hy vertel van die groot aantal versoeke wat hy ontvang het in hierdie verband, maar waaraan hy voorlopig geen gehoor kon gee, weens sy ernstige siekbed in 1837 nie. Voor die einde van die volgende jaar egter, het Faure 'n prospektus vir 'n kerkblad aan die publiek voorgelê, en in Oktober 1838 het die eerste nommer van „De Honigbĳ“ die lig gesien. Vanaf hierdie jaar het die „Honigbĳ“ al Faure se aandag gevra, sodat die „Tydschrift“ van toe af in groot mate die werk van Changuion geword het. Die „Tydschrift“, wat in 1843 opgehou het om te bestaan, het vir 1877, aan die begin van die Eerste Afrikaanse Taalbeweging herleef, en wel onder die redaksie van J.H. Hofmeyr („Onze Jan.“)

Die „Honigbĳ“ het Faure genoem, 'n „maandschrift voor

7) Bosman : Drama en Toneel I, p. 4, voetnoot.

8) F.C.L. Bosman : Hollandse Joernalistiek in Suid-Afrika, p. 9.

godsdienstminnende lezers" onder die slagspreuk - „De vrees des Heeren, is wysheid", wat in meer as een van Faure se geskrifte voorgekom het. Anders as die „Tydschrift" is hierdie blad uitgegee deur Richard en Pike, en wel in twee kolomme fyn druk per bladsy. Collard se boekwinkel aan die Heerengracht het die bestellings uitgevoer teen sewe sjielings per jaar, posvry. Die Regering het die blad kosteloos afgelewer, maar met die nuwe posregulasies wat in 1847 ingevoer is, het dit Faure 'n lang korrespondensie met die goewerneur gekos, wat die aflewering geweldig vertraag het.⁹⁾ Die oordeelkundigheid waarmee hy die blad geadministreer en die aflewering gereël het, is hier opvallend. Intekening moes vir 'n hele jaar geskied en gelde moes betaal word voor die aflewering van die eerste nommer. Nooit is daar meer eksemplare gedruk as waarvoor 'n aanvraag was nie.

Volgens die voorrede, het hy met die „Horigbÿ", „het welk in de vrees en ter ere Gods ondernomen word" sulwer godsdienstige oogmerke gehad. Hy wou naamlik „in zekere mate de stigting en opbouwing van Godvruchtigen, het onderwys van onkundigen, en de uitbreiding van het Ryk van Waarheid en Godsvrucht in deze volksplanting bevorderen." Hy het tot die keuse van die naam vir die blad gekom, met die

9) CO 565 Letters and Papers Recieved, Ecclesiastical and Educational : Faure - Goewerneur. 8 Feb. 1847.

10) Honigbÿ : Voorrede tot eerste bundel Okt. 1838, p. 1.

oog op die nuttige werk wat die „Honigbü" vir die N. G. Kerk moes verrig.

'n Maand na die uitstuur van die prospektus het Faure soveel intekenaars ontvang uit byna elke deel van die kolonie, dat hy al dadelik voor die vraag te staan gekom het, hoe hy vir die groot verspreidheid van sy leweskring moes vergoed. Dis opmerklik watter groot verskeidenheid van kerklike onderwerpe en godsdienstige probleme hy in die blad bespreek het. Die eerste nommer was altyd 'n leerrede soos gelewer deur die predikante by hul eredienste. Faure het probeer om van elke predikant in die kolonie 'n preek te publiseer, en gedurig oproepe gedoen in die verband. In elke uitgawe was daar een of ander artikel van historiese belang, wat Faure van verklarende voetnote voorsien het, wanneer dit nie sy eie bylae was nie. Sy voorliefde vir die klassieke en die heldegeskiedenis uit die hervormingstyd kom duidelik uit in die keuse van die stof. In hierdie opsig het die blad ver- skil van die „Tjdschrift", dat Faure hom streng bepaal het by godsdiens - , sending - en kerkhistoriese onderwerpe. In die keuse van artikels oor persone, het hy hom veral toegelê op die figure van die Hervormingstyd. Sedekundige vraagstukke is gereeld behandel onder baie interessante opskrifte, maar teologiese besprekings en wysgerige bespiegeling kom baie selde voor. Faure het graag van die beste artikels, wat in Europa en Amerika met die loop van die tyd

verskyn het, oorgeneem, en was self vir die keuse en die vertaling daarvan verantwoordelik.

Die verskillende landsomstandighede waarin sy lesers gewoon het, het ook by Faure in aanmerking gekom. Dit is opvallend dat hy graag artikels geplaas het oor toestande op die oosgrens. Pragtige beskrywings van die leed en ontbering wat die grensboere deurgemaak het as gevolg van die kafferinvalle, het in die „Honighbÿ" verskyn, en Faure het daarby verklaar, dat hierdie dinge almeer onder die aandag van lidmate in die ander dele van die kolonie gebring moes word. Hy het getuig dat „De besondere omstandigheden des lands, de drowige bezoeken, waaronder vele onzer landgenooten zuchtende waren, vooral in het oog werden gehouden, en het verschaft geene geringe stof." ¹¹⁾ Hierdie werk het belangrike betekenis gehad. Faure het besef dat die onbekendheid wat daar by die meeste lidmate van die kerk was met die toestande van die ander 'n gevaar ingehou het. Dit is meegebring deur die swak verkeersmiddele van die dae, maar 'n algemene kerklike publikasie kon in hoë mate daarvoor vergoed. Die eenheid van die Kerk en die Hollandse bevolking het daarvan afhang of die een deel van die kolonie die toestande van die ander geken en probeer verstaan het.

11) Honighbÿ 1 : Voorrede tot eerste bundel, Okt. 1838, p. 111.

Ongelukkig was daar alreeds geen eenheid meer toe die „Honigbÿ" in 1837 begin verskyn het nie.

Ander kerknuus het gewoonlik heel agter in die blad verskyn. Faure het by die algemene berigte graag ook buitenlandse nuus geplaas. Briewe wat hy in die hande kon kry uit die buiteland oor die sending, algemene toestand van godsdiens of opheffingswerk in Europese lande, is gepubliseer. Daar is selfs briewe by van mense wat in daardie dae nog moes ly onder die vervolging van die Gereformeerde godsdiens in sommige dele van Europa. Die rubriek „Mengelingen" het groot byval gevind. Dit het bestaan uit pittige gesegdes deur Faure self aangebied. Baie van hulle was oorspronklike werk, die orige was oorgeneem uit werke van Christelike skrywers. 'n Paar van sy eie word hier aangehaal omdat dit 'n deeltjie van sy gedagtewêreld blootlê:-

„Hy die zich de zonde ligt voorstelt heeft nimmer
12) groote gedagten omtrent God."

„Een groote misdaad is het om het publiek geld te vervalschen, hoe veel grotere misdaad is het, om het Woord van God door valsche lering te schenden en te korten! "

„Een mensch, wiens tong langer ware dan zÿn arm, zoude men zeker een misgeboorte noemen; aldus is een man, die mooi
13) kan prediken, maar eenen slechten levenswandel voert."

12) Honigbÿ KV : Mengelingen, Feb. 1842, p. 64.

13) Honigbÿ IV : Mengelingen, Jan. 1842, p. 32.

By dit alles het Faure gewaak teen artikels of berigte wat aanstoot kon gee aan iemand of 'n pennestryd uitlok. Waar bydraes die doel van sy publikasie uit die oog verloor het, is plasing geweer, en die rede daarvoor aan die skrywer verduidelik. Hy het eenmaal geskryf dat mense wat „in hekelschriften kun behagen hebben in de gelegenheid zyn door ander middelen dan dit Godsdiensstig Maandschrift, voor het publiek te verschynen.”¹⁴⁾

Die „Honigbü” was die eerste mondstuk wat die Kerk in die kolonie gehad het, en daarin lê sy eintlike betekenis. In die blad is die kerk se standpunt menigmaal gestel teenoor die vreemdes i.v.m. sedelike en godsdiensstige kwessies. Daarby is in die „Honigbü”, behalwe die gewone kennisgewings, ook die werk in die verskillende gemeentes onder die aandag gebring. Die blad het ook die instrument geword, waardeur die lidmate van die kerk gewys is op sekere foute en gevalle van nalatigheid. Die kerk is onder die aandag gehou selfs van mense wat nie daarvan lidmate was nie, en 'n nuwe aansien gegee ook in ander vertakkinge van die samelewing. Eindelik het die „Honigbü” ook 'n deel geword van die kultuurstryd. Die Hollandse taal is alleen gebruik, en dit het mense aangemoedig om 'n goeie gehalte letterkundige produk te lees, en self te probeer iets lewer.

14) Honigbü II : Voorrede tot tweede bundel, Okt. 1939, p. 11.

In 1844 is die uitgee van die blad vir 'n kort rukkie gestaak, maar die volgende jaar is met die werk voortgegaan totdat in 1849 die laaste nommer van die „Honigbÿ“ verskyn het. In daardie jaar het Faure die kerkblad tot stand gebring, wat vandag al byna honderd jaar bestaan, en die grootste leserskring het van al die publikasies van die N.G. Kerk. Op 13 Januarie het „De Gereformeerde Kerkbode“ die eerste maal verskyn, en wat deur Faure geredigeer is gedurende die eerste twintig jaar van die blad se bestaan. In 1880 is die ou naam verander tot „De Christen“, maar toe daar met die derde reeks in 1844 begin was, het die blad die naam ontvang, wat dit tot vandag behou het, - „De Kerkbode“. Dit was eers toe wat dit die amptelike orgaan geword het van die Kaapse Kerk, en vanaf 1910 is dit die verenigde kerkstad van die N. G. Kerke in Suid-Afrika. Al die jare wat die blad onder die leiding van Faure gestaan het, was dit niks meer as net 'n gereelde publikasie, waardeur godsdienskennis versprei is, „onder diegenen die zelde van de openbare genademiddelen kunnen gebruik maken,“ en uitgegee op sy eie inisiatief.

Die „Kerkbode“ toon 'n duidelike vooruitgang op die „Honigbÿ“, wat die kerklike joernalistiek betref. Die „Kerkbode“ is baie minder sedeprekerig en bevat meer teologiese stof. Wat in sy voorganger baie min voorgekom het, t.w. skrifuitleg en die behandeling van teologiese vraagstukke, het 'n belangrike deel van die „Kerkbode“ geword.

Faure het die rubriek vir algemeen-kerklike nuusberigte aanmerklik uitgebrei, en baie minder gediggies en sedelesse opgeneem. Hy het die blad nou oopgestel vir die bespreking van strydvrage, wat hy in sy vorige publikasies vermy het.¹⁵⁾ Dan was daar veel meer statistiese opgawes oor kerklike aangeleenthede as in die „Honigbý“, en het beloof dat „eene býzondere plaats zal worden ingeruimd, en onder zekere bepalingen, Advertentien worden aangenomen,“ wat beslis 'n revolusionêre verandering was.¹⁶⁾

Die „Kerkbode“ het as 'n halfmaandelikse blad verskyn op die eerste en derde Saterdag van die maand, en was verkrygbaar teen drie ponnies per eksemplaar. Faure het as uitgewer gekies B. J. van de Sandt, met wie hy bevriend was, saamgestry het vir die handhawing van die Hollandse taal in sy ongelyke stryd teen die onverdraagsaamheid van die Engelse pers, en in die jaar van die Anti-bandiete-beweging ook die eerste deel van „Het Volksblad“ die lig laat sien het.¹⁷⁾

Onder die redaksie van Faure het die „Kerkbode“ gestadig ontwikkel. Aan botsings met die Regering oor die postarief het dit hom nooit ontbreek nie. Telkemale was die enigste uitweg om te beloof dat die blad 'n nog groter sirkulasie sou kry, en elke maal het hy daarin geslaag om die blad op groter skaal uit te gee, en meer intekenaars te vind, om dié saak

15) Kerkbode VI : Briefwisseling van Faure en Spýker , 18 Feb. 1854, pp. 59 - 61.

16) Kerkbode I : Prospektus van Faure, 13 Jan. 1849, p. 111.

17) Bosman : Hollandse Joernalistiek, p. 5.

nie te laat skade ly nie. Vir sy groot werk het hy ook nie weinig lof ontvang van die Sinode en die Ringe nie, wat sy publikasies onderskraag het. Elke eksemplaar van die „Kerkbode" moes opgeneem word in die sinodale argief. Faure het die redaksie waargeneem tot nadat hy sy emiritaat aanvaar het. Eers in 1868, toe sy kragte dit nie meer kon dra nie, het hy die „Kerkbode" in ander hande afgegee.

Hoewel dit nie suiwer joernalistiek is nie, mag ons nie nalaat om melding te maak van 'n ander stukkie kerklike letterkunde wat ons van sy hand het nie. Sy „Redevoering by het Tweede Eeuw Feest, ter herinnering aan de vestiging der Christelyke Kerk, in Zuid-Afrika" is sonder twyfel 'n juweel. Spoelstra het dit genoem „'n ware goudmyn van historiese materiaal." Die historiese waarde van die stuk lê in die brosjure soos deur Van de Sandt uitgegee, en waarin Faure meer as 'n honderd verklarende aantekeninge gevoeg het. Die „Eeuwfeest" bied 'n relaas van die uitbreiding van die N. G. Kerk binne die tweehonderd jaar van sy bestaan, en die aantekeninge daarby is uitstekend voorsien van verwysinge na dokumente, wat hy self onder oë gehad het. Hy het in die brosjure belangrike briewe volledig uitgegee soos hy hulle in die kerkargief bewaar het. In die „TyPdschrift" het 'n groot aantal van hierdie aantekeninge tot artikels uitgebou, wat getuig van die gesag waarmee hy oor die kerkgeskiedenis kon skryf. Só het die

„Eeuwfeest“ ongetwyfeld groot baanbrekerswerk verrig op die gebied van die kerkgeskiedskrywing. Faure het veral baie belangrike stof versamel oor die vroegste jare van die volksplanting aan die Kaap. Dis verbasend hoeveel afsonderlike feite hy ingewerk het in die aantekeninge om die breë trekke, wat hy in sy feesrede aangestip het, te verklaar.

Sy ander publikasies is nie van noemenswaardige gehalte nie. Hy het al die tyd voortgegaan om stigtelike toesprakies in die vorm van traktate uit te gee, maar hulle was baie weinig in getal, omdat hy liewers moeite gedoen het om die kerklike tydskrifte daarvoor te gebruik. Die bekendste versameling van hierdie toesprakies wat nog, bestaan is sy „Bybelsch Leesboek voor Kranken.“

Wat egter nie bewaar gebly het van Faure se geskrifte nie, sou seker die belangrikste kerkhistoriese erfenis van hom gewees het - dit was sy noukeurig-opgestelde dagboek. Hoeveel jaar van sy bediening daarin beskryf was, weet ons nie. 'n Paar uur voor sy dood het hy egter gevra dat sy ¹⁸⁾ hele dagboek verbrand moes word. Die groot rol wat hy gespeel het in die Kerk, die insig wat hy gehad het in Kerklike omstandighede, en die besondere posisie wat hy gehad het om die gang van die kerklike lewe te beoordeel, was seker

18) Kerkbode XXVII : Lewensbeskrywing van Faure,
3 April 1875, p. 119.

uniek vir sy tyd. Sy joernaal kon die fondament gewees het van ons kerkhistoriese kennis oor die eerste helfde van die neëntiende eeu. Dit is seker ook jammer dat hy nie die tyd gevind het om 'n kerkgediedenis vir ons na te laat nie. Dat hy die aanleg gehad het vir navorsing bewys sy eeufeesrede, en sy beskrywing van die kerklike aangeleenthede van sy tyd, waaroor hy met soveel gesag kon praat, sou vir die N. G. Kerk in Suid-Afrika groot historiese waarde gehad het.

HOOFSTUK VII.DIE OPVOEDING.

In die eerste jare van Faure se bediening was die kerk nog verreweg die belangrikste beskermheer van die onderwys in die kolonie. Vanaf die stigting van die Kaapse volksplanting was die skool baie nou aan die kerk verbonde. In elke gemeente was dit die plig van die kerkraad om te sorg vir goeie onderwysers. Die jeugis nie net op skool voorberei om goeie landsburgers te word nie, maar ook getroue, belydende lidmate van die kerk. Faure het sy roeping in hierdie verband baie sterk gevoel. In hierdie studie sal ons die aandag moet bepaal alleen tot sy werk i.v.m. die opvoeding, wat direk onder die kerk gestaan het, en veral die klem laat val op die godsdiensonderwys.

Faure was inderdaad 'n opvoeder van betekenis. Op die gebied van die hoër onderwys staan vandag twee monumente vir hom. Die een is die Teologiese Kweekskool op Stellenbosch, wat byna uitsluitlik die vrug is van die arbeid en volharding van Faure, en vandag die belangrikste opvoedkundige inrigting van die kerk geword het.¹⁾ Die ander is die Suid-Afrikaanse Kollege wat die voorloper geword het van die Kaapse Universiteit. Faure was een van die stigters van die „Zuid-Afrikaansche Athenaeum," wat die voorbereidingskool

1) Sien Hoofstuk VIII.

vir die Kweekskool geword het, waar hy twee jaar die klassieke in Hollands gedoseer het, en wat hy tot 1873 gedien het as lid van die kollege-raad.¹⁾

Hy was een van die groot weldoeners aan die belangrike Kaapse skool, bekend as die „Tot Nut van't Algemeen“. Die „Tot Nut“ was die grootste privaatskool in die stad, en is deur 'n publieke maatskappy wat aan die skool sy naam gegee het, in 1804 tot stand gebring. Faure het vanaf 1830 totdat dit veertig jaar later gesluit is, die grootste rol gespeel in die administrasie van die skool. Onder sy leiding is die onderwys in die Hollandse taal so uitgebrei dat die „Tot Nut“ een van die magtigste middels geword het om die krag van die vereugelsingspogings te weer. Die skool het teen 1830 die naam gehad vir die beste voorbereidende onderwys-inrigting in die stad. Hoewel die „Tot Nut“ sy groei in groot mate aan die kerk te danke gehad het, het dit altyd 'n private onderneming gebly. Daar was egter in elke dorp nog minstens een skool wat direk onder die kerkraad gestaan het, en wat ook verantwoordelik gebly het vir die godsdiensonderwys.²⁾

I. KERKLIKE DAGSKOLE.

Die dagskole het veel gely onder die gebrek aan deeglike onderwysers, wat die onderwys as geheel in die kolonie ver-

1) Faure-papiere : Geslagsregister.

2) Moorrees : N.G. Kerk in S.A., p. 482.

swak het. Die toestand was so treurig dat kerkrade dikwels mense aangestel het, wat as gevolg van werkloosheid, by hulle kom aanklop het om werk, en wat nie in die minste die agtergrond en bevoegdheid vir die belangrike werk gehad het nie. Dit was die eerste groot euwel wat Faure uit die wêreld wou maak. Hy het van mense gewest wat vir geen werk gedeug het nie, en op die platteland op die kerkskole aangestel is. Verontwaardig het hy hom in die sewende nommer van die „Tydschrift oor die haglike toestand uitgelaat : „Het is maar al te waar dat er zoowel in de Kaapstad als in de buitendistrikten menschen gebezigd worden om de jeugd te onderwyzen, met wie ieder eerbaar mensch zich zoude schamen een enkel woord op straat te wisselen.“¹⁾ Wat hom verbaas het, was dat die kerk so min gedoen het om hierdie groot gevaar van die toekoms vroegtydig af te weer.

Om die nood voorlopig te verlig, moes alle pogings gedoen word om onderwysers uit die buiteland in te voer. Omdat baie min predikante soveel ringsrapporte soos hy onder oë gekry het, was hy die aangewese man om die voortou te neem in die veldtog om meer onderwysers te kry. Daarom het hy die erns van die toestand onder die Sinode se aandag gebring. Omdat die onderwysposisie in die Swartland onhoudbaar geword het, het hy met di. Spyker en Robertson die saak gaan ondersoek.²⁾ Daar het hy gesien dat die kerkskool

1) Tydschrift I : Artikel van Faure, Julie 1924, p. 215.

2) R 1/2 : Notules van die Eerste Ring, 1 Mei 1832, p. 200.

al feitlik opgehou het om te bestaan. In 1832 het Faure die Ring beweeg om vir elke gemeente minstens één rondgaande onderwyser aan te stel, wat om die helfde betaal sou word deur die Regering en die gemeentelêde. In dié verband is daar dan ook tot die Regering 'n versoek gerig. Omdat die kinders op die platteland byna almal binne die N.G. Kerk grootgeword het, is die goewerneur ook gevra om in die skole onderwysers aan te stel wat lidmate was van die kerk. Faure wou hê dat die onderwysers moes staan onder die onderskeie kerkrade van die Ringsbestuur, en het gepleit dat die ou reël weer van krag gemaak word, n.l. dat die dienende ouderlinge van die gemeente lêde moes wees van die skoolkommissie op die dorp. Hy wou ook nie afsien van sy standpunt dat die onderwyser bekwaam moes wees, om nie net albei landstale op gelyke voet te onderwys nie, maar, getrou aan die voorgeskrewe plan van die Ring, ook opleiding te bied „in de grondbeginselen der Godsdienstleer der Hervormde Kerk.”¹⁾ Van al hierdie versoeke aan die Regering het niks tereggekom nie.

In Kaapstad self het die vraag van geskikte onderwysers nog moeiliker geword omdat die Regering hom gladnie aan die toestand van die kerkskole gesteur het nie, en geen onderwyser wat die kerk gebruik het, wou erken as hy nie Engels vlot kon praat en deeglik kon onderwys nie. Die Latynse skool wat in 1793 deur die Kaapse predikante gestig was,

1) R 1/2 : Notules van die Eerste Ring 1 Mei 1832, p. 234.

is uit die hande geneem van ds. J.C. Berrangé deur Somerset, wat eerw. Hough, die Engelse predikant, aan die hoof daarvan gestel het.¹⁾ Faure het dit diep betreur dat die Regering op dié manier 'n inrigting teengewerk het, wat soveel vir die kolonie beteken het.²⁾ Dit het beteken dat die skool nou heeltemal uit die hande geraak het van die skoolkommissie. Hierdie optrede van die goewerneur het dit vir die kerkraad baie gewaagd gemaak om onderwysers uit Holland in te voer, soos Faure voorgestel het. Ook sover as dit die fondse betref het, het die Regering die kerkskole stief behandel. Die Sinode het 'n Kommissie van Opvoeding en Onderwys benoem - waarvan Faure lid was - om ag te gee op die toestand in die binneland, maar weer is hul pogings tot die minimum beperk, weens die kerk se algehele afhanklikheid van die staat.

Te midde van al hierdie terugslae, het Faure nooit sy ambisie verloor om vir Suid-Afrika 'n eie opleidingskool vir onderwysers te kry nie. Dit was per slot van rekening vir hom die enigste uitweg. Hy is benoem tot lid van die Bybel- en skoolkommissie in 1822, enkele maande na sy aankoms in Kaapstad, en van die begin af die dryfkrag geword in die rigting van 'n opleidingskool. In 1827 is die pligte van die plaaslike skool-kommissies opnuut omlyn, wat hulle streng aan die Bybel- en skoolkommissie verantwoordelik gemaak het. Toesig is op dié manier gehou oor al die kerkskole in die

1) FAURE : Redevoering, p. 91, noot 98.

2) FAURE : Redevoering, p. 34.

kolonie, en jaarlikse verslae opgestel.¹⁾ Met hierdie nuwe verpligtinge van die skoolkommissies in die verskillende gemeentes het Faure 'n geleentheid te baat geneem om dié gemeentes afsonderlik voor te berei vir so 'n opleidingsskool. In 1847 het die Sinode aan die Kommissie vir Opvoeding en Onderwys die uitdruklike opdrag gegee om te sorg dat 'n opleidingskool gestig word, sodra die middele voldoende sou wees.²⁾ Op lid van die Bybel- en skoolkommissie en die Kommissie vir Opvoeding en Onderwys het Faure die verskillende gemeentes georganiseer om vir die saak te kollekteer. Deur gebruik te maak van die plaaslike kommissies, het hy binne agtien maande die opleidingskoolfonds op sy bene gehad, en in Januarie 1849 is so 'n inrigting in Kaapstad geopen. Die reaksie van die publiek was skokkend. Faure het in die „Kerkbode“ geskryf oor die skool, om dit onder die aandag van die lidmate te bring. In 1849 het net één persoon hom aangemeld vir die kursus; die volgende jaar was daar ses, maar voor hulle die studie voltooi het, was die fondse uitgeput, en is die skool toegemaak.³⁾

II. DIE SONDAGSKOOL.

Die Sondagskool, wat vandag in elke gemeente van die N.G. Kerk so 'n belangrike opvoedkundige werk verrig, was

1) P.S. du Toit : Onderwys in Kaapland, p. 81.

2) Moorrees : N.G.-Kerk in S.A., p. 604.

3) Moorrees : N.G.-Kerk in S.A., p. 604.

van die begin af die werk van Abraham Faure. Die kerk het in daardie dae sy plig beswaarlik nagekom ook t.o.v. die suiwere godsdiensonderwys. Die godsdiensonderwys is waargeneem deur die skoolmeesters, wat in naam opgeleide onderwysers was, of die voorlesers, van wat in elk geval bewyse van hulle bevoegdheid vir hierdie werk geëis was. In Engeland en Nederland het Faure egter in aanraking gekom met die sondagskoolstelsel, wat toe veertig jaar oud was, en waar leke vir hierdie werk gebruik is. Beide in Engeland en Amerika is die eerste sondagskole gestig deur leke wat, soos Faure, getref was deur die swak toestand van die godsdiensonderrig. Daar is gebruik gemaak van die vrywillige dienste van leke, wat die werk kosteloos gedoen het. In teenstelling met die posisie in Nederland, waar die Sondagskool eers baie later in die gebruik gekom het, het Faure geglo aan 'n vaste beheer van die kerkraad oor so 'n skool. Hy het in Engeland self aan die hoof gestaan van een van die duisende Sondagskole, wat vanaf die begin van die een deur die land gestig was, en waaraan meer as 'n kwart miljoen kinders behoort het.

Diep onder die indruk van die magtige invloed wat van die Sondagskool in Engeland uitgegaan het, het Faure op die skokkende toestande aan die Kaap afgekom. Nadat sy pogings om onderwysers uit Nederland in te voer nie met welslae bekroon is nie, het Faure almeer vasberade geword om die Sondagskool aan die Kaap in te voer. Vroeg in 1844 het hy met

die eerste Superintendent van Onderwys, James Rose-Innes, onderhandel oor die moontlikhede van soiets in die kolonie. Rose-Innes, wat self eenmaal onder die N.G.Kerk in die bediening wou gaan, het in 'n brief aan die kerkraad Faure se standpunt gesteun, en aanbeveel dat 'n Sondagsskool in die Kaapse gemeente geopen word.¹⁾ Dit het geblyk dat daar groot eenstemmigheid was oor die noodsaaklikheid hiervan, en 'n kommissie van ondersoek het aanbeveel, dat daar 'n eksperiment gemaak word deur sulke byeenkomste in die konsistoriekamer te hou op 'n vasgestelde tyd tussen die twee dienste op Sondag.²⁾

Spýker het toe aan die hand gedoen dat die kerkraad opgeleide onderwysers aanstel, wat deur die Superintendent goedgekeur word, en indirek aan hom verantwoordelik moes bly. Dit was egter gladnie wat Faure vir die Sondagsskool in die vooruitsig gestel het nie. Die kerkraad het algemeen besluit dat hy die aangewese man was om die stigter van die eerste Sondagsskool in Suid-Afrika te word, omdat hy die enigste op die raad was wat genoeg kennis gedra het van die organisasie daarvan. Daarby het die inisiatief alleenlik van hom uitgegaan, en was hy die man, wat soveel „welwillendheid en zug“³⁾ daartoe aan die dag gele het.

-
- 1) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 13 Mei 1844, p. 81.
K 4/9 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad : J. Rose Innes - Kerkraad, 3 April 1844.
- 2) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 13 Mei 1844, p. 101.
- 3) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 13 Mei 1844, p. 103.

Op 26 Mei 1844 is die eerste stene van die nuwe gebou gelê, toe Faure die Sondagskool in die konsistoriekamer ge-
bin het met 126 skoliere.¹⁾ Die onderwysers was lidmate van die gemeente, wat deur die kerkraad daartoe goedgekeur, die werk gedoen het bloot uit liefde vir die saak, Faure het hierdie beginsel gehandhaaf, ten spyte van die feit dat sommige lede op die kerkraad nooit wou afsien van die standpunt, dat betaalde godsdiensonderwysers veel meer doeltreffend sou gewees het nie. In hierdie opsig het die Sondagskool in Suid-Afrika verskil van die in Europa: daar was geen groot organisasie van Sondagskole nie. Elke skool het deel uitgemaak van die bepaalde gemeente waarin dit gestig was, en het alleen aan die kerkraad trou gesweer. Faure se Sondagskool het ook nie langer as twee uur geduur nie, terwyl dit in Engeland aanvanklik nie korter as ses uur was nie.

Die aantal leerlinge het binne die eerste drie maande so vinnig uitgebrei, dat Faure verplig was om na die kerkgebou self te verhuis, en wel na die onverhuurde vloerk, wat die kerkraad to sy beskikking gestel het.²⁾ Na ses maande was daar al meer as vier honderd skoliere ingeskryf. Hy het die saak onder die aandag van die Bybel- en skoolkommissie ge-
bring,³⁾ en ook van hulle 'n bydrae ontvang, wat gebruik is om

1) K 4/9 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad Faure - Kerkraad, 1 Junie 1844.

2) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 3 Junie 1844, p. 142.

3) K 1/24 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 2 Maart 1846, p. 5.

handboeke vir die onderwysers te koop. Hy het spoedig ook die stelsel ingevoer om kaartjies met Bybeltekste elke week onder die leerlinge te versprei, iets wat vandag nog gedoen word. Twaalf jaar lank het die Sondagskool net tot Kaapstad beperk gebly, maar nadat Tulbagh ook groot sukses daarmee gehad het, is skole in baie ander gemeentes die een na die ander gestig.

III. DIE BIBLIOTEEK.

Die N. G. Kerk het die eerste biblioteek in die stad onder sy sorg gehad. In 1761 het 'n sekere Joachim van Dessin, 'n Kapenaar van Duitse geboorte, uit sy boedel 'n groot aantal uitstekende boeke en skilderye aan die kerk nagelaat. Daarby het hy geskenk 'n duisend riksdalers, waarvan die rente aangewend moes word om die versameling uit te brei, asook 'n paar mooi boekrakke om 'n biblioteek te neubeleer. Die kerkraad het as curatore oor die boekery opgetree, en beloof om 'n gebou daarvoor in te rig. Eers is die boeke bewaar in die ou kosterwoning, en later na die konsistorie van die kerkgebou oorgebring, waar dit gerus het tot in 1824.

Die goewerneur het ses jaar vroeër die openbare biblioteek gestig en dit gehuisves in die ou slavelosie. Abraham Faure het in 1829 daarvoor gewerk dat die Dessiniaanse versameling ook na die openbare boekery oorgebring word om deel uit te maak van een groot biblioteek. Die kerkraad het nie beswaar gemaak nie, en Faure het 'n private ooreenkoms ge-

tref met die biblioteekkomitee van die stad, dat die versameling in 'n eie saal bymekaar gehou word, en nog direk onder die beheer van die kerkraad sou bly.¹⁾ Toe die Regering die volgende jaar wysiginge aangebring het in die bestuur van die openbare biblioteek, het Faure gesorg dat die kerk al sy regte oor die versameling behou het. Op sy voorstel is daar vroeg in 1830 'n vaste komitee in die lewe te roep met 'n permanente hoof-curator, om oor die rente en die kapitaal van die skenking te beskik.²⁾ Die komitee lede het net 'n jaar gedien, terwyl die hoof-curator of saakge-³⁾lastigde aangebly het, solank as hy dié werk kon doen.

Abraham Faure het die eerste saakgelastigde van die biblioteek geword, omdat die werk in groot mate saamgeval het met sy sinodale verpligtinge.⁴⁾ Die Dessiniaanse boekery was die eiendom van die hele kerk, nie net van die Kaapse gemeente nie. Hy het die enigste seggenskap gehad oor die keuse by die aankoop van boeke, het groot moeite gedoen om teen billike pryse groot versamelings by vendusies te kry, en het dit ver gebring met die groot werk van die katalogisering van al die boeke.⁵⁾ Faure het gesorg dat die kerk se

1) K 1/13 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 13 Julie 1829.

2) K 1/14 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 18 Feb. 1830.

3) K 4/1 Bylae tot die kerkraadsnotules, Kaapstad :
Faure - Kerkraad, 16 Feb. 1830.

4) K 1/20 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 29 Maart 1838, p. 375.

5) K 1/21 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 Julie 1840, p. 164.

biblioteek aangevul word deur die aankoop van tydskrifte, en besonder tere sorg bestee aan die „uitmuntende“ skilderye, wat ook in die saal gehang het. Ten spyte van hewige teenstand op die kerkraad het hy die biblioteek so vinnig uitgebrei dat die saal in 1841 al te klein begin word het.¹⁾ Al die jare het die kerkraad een steun gehad op die bestuur van die S.A. Openbare Biblioteek.

4. BYBELVERSPREIDING.

Die Suid-Afrikaanse Bybelvereniging het in 1818 in Kaapstad tot stand gekom onder die leiding van ds. Christiaan Fleck, sewe jaar nadat die Britse en Buitelandse Bybelgenootskap sy eerste tak in die kolonie geopen het. Die vereniging het apart van die B. & B. B. bestaan, maar het die werk aangevul deur nie net Bybels te versprei nie, maar ook aan die heidene toe te lig. Die Bybelvereniging het kanttekeninge en formulierboeke ook versprei, omdat dit 'n instelling was uitsluitlik vir die N.G. Kerk.

Faure het lank as voorsitter van die vereniging gedien. Hy het die doel van die vereniging beskryf as die verspreiding van Bybels, psalm- en gesangboeke, traktaatjies en ander stigtelike lektuur onder die behoeftiges in die kolonie teen baie lae pryse.²⁾ Onder sy bestuur het die vereniging baie snel uitgebrei. Hy het uitnodigings gestuur aan al die

1) K 1/22 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 18 Junie 1841, p. 470.

2) Tydschrift I: Jaarverslag van die S.A. Bybel-vereniging, Mei 1824, p. 93.

buitgemeentes om lede te word, en deur vrywillige bydraes die fondse te sterk. Uit alle dele van die volksplanting het aansoeke toegestroom om lidmaatskap. In die jare onmiddellik na die Groot Trek was die behoefte aan bybels geweldig. Na herhaalde oproepe na Nederland om die nood te help verlig, het Faure in 1845 daarin geslaag om 'n groot besending boeke in Port Natal te verskeep vir die Boere¹⁾ in transoranje, wat met groot erkentlikheid ontvang is. Die Bybelvereniging het in 1854 die jubileum-fonds van die B.&B.B. in die N.G. Kerk georganiseer, en meegehelp in die nuwe uitbreiding van die genootskap, wat in die eerste half-eeu van sy bestaan reeds 25 miljoen bybels²⁾ in 158 tale versprei het.

1) Moorrees : N.G. Kerk in S.A., p. 716.

2) K 4/13 Bylae tot die kerkraadsnotules, Kaapstad :
Sekretaris B. & B.B. - Kerkraad, 5 Des. 1853.

HOOFSTUK VIII.DIE TEOLOGIESE KWEEKSKOOL.

Toe Abraham Faure op die heel eerste sitting van die Sinode in 1824 sy stem verhef het ten gunste van 'n eie kweekskool vir die Kaapse Kerk, het hy die gevoel vertolk van 'n groot deel van die lidmate van sy gemeente. Omdat hy die hoë nood aan predikante so diep gevoel het, kon hy nie anders as daarop te wys dat dit 'n skreiende gebrek was, waaraan die Kerk in Suid-Afrika byna van sy wieg af gelei¹⁾ het nie. Hoewel daar teen dié tyd al veel oor geskryf en gepreek was, het hy tog die eerste man geword, wat 'n daadwerklike stap in dié rigting gedoen het.

Daar was seker niemand op die Sinode wat so diep vir die saak gevoel het nie. In 1814 het daar soveel moeilikhede in sy weg verskyn, dat hy self alleen met groot volharding en moeite daarin geslaag het om na Gosport te gaan vir sy teologiese vorming.²⁾ Toe hy later gedurig klem laat val het op die groot hindernisse in die weg van die jong studente, het hy dit gedoen uit wat hyself deurgemaak het. Daarby is dit bekend hoe hy hom gedurig daarvoor beywer het, om die jongmanne van sy gemeente, wat vir die amp gevoel het, persoonlik baie sterk aan te moedig. Ook hier het hy gedurig gesien, hoeveel van hulle afgeskrik is deur die geweldige

1) S 1/1 Acta Synodi : Notules van die Eerste Sinode, 9 Nov. 1824, p. 62.

2) Kerkbode XXVII : Rede van di. Robertson, 3 April 1875, p. 102.

onkoste, wat die opleiding geverg het.

Terwyl Faure in Utrecht gestudeer het, het hy moeite gedoen om die gedagte te laat posvat by 'n aantal Nederlandse godgeleerdes. Die man wat hom die plan baie helder in die gedagte gegee het, was prof. Rooyards, van wie 'n portret in die Kweekskoolsaal hang, omdat hy die belangrikste yweraar vir die inrigting buite Suid-Afrika was. Ernstige gesprekke met prof. J.T. van Oordt het hom sò aangevuur, dat hy gevaar geloop het om die groot moeilikhede, wat ongetwyfeld mee moes rekening gehou word, heeltemal te vergeet.¹⁾ Hy het selfs sover gegaan om sy saak aan die Nederlandse koloniale departement te stel, en in antwoord gekry die belofte, dat die Nederlandse regering geldelike steun aan die saak sou gee, mits dit die versoek sou wees van die meerderheid van die Hollandesprekendes in Suid-Afrika.²⁾ Hiervan het op die ou end niks gekom nie, maar Faure het gehoop om baie tyd te spaar en onnodige besware voor die tyd uit die weg te ruim, as hy aan die Sinode sò 'n versekering kon gee. Hy het derhalwe op die Eerste Sinode gepleit vir 'n plaaslike kerkbestuur, waar kandidate kon geëksamineer word, en so tot die bediening toe te tree, sonder die land te verlaat het.

Afgesien van die groot onkoste, het Faure geweet hoeveel jongmanne, wat nie liggaamlik sterk was nie, die hoop om die

1) Gedenkschrift van de Inwyding van het Theologische Seminarium, p. 3.

2) Gedenkschrift, p. 3.

evangelie te verkondig, moes laat vaar het. Toe hy in Europa was, het hy gesien dat die studiejare op sy eie swak gestel geen goeie uitwerking gehad het nie. Faure het manne geken wat jarelank nog gely het aan die gevolge van die guur klimaat oorsee. Iets wat hy nooit vergeet het nie en hom al vroeg in die kweekskoolstryd aangevuur het, was die vroeë¹⁾ dood van sy broer in Utbacht, wat ongelukkig die fout gemaak het om in die Europese winter na Holland te vertrek.

Faure was baie begaan oor die algemene ontwikkeling van die hoër opvoeding in die kolonie. Op Graaff-Reinet het hy geleer hoe agterlik die stelsel van opvoeding onder die Afrikaners was, veral vir die boere in die distrik. Predikante wat die leiding moes neem, was nie te kry nie. Afgesien nog van die gebrek aan leiding en organisasie, was daar ook 'n groot gebrek aan die nodige middele. Daarom het Faure net so vurig daarvoor gepleit, dat die geld wat na vreemde oorde gegaan het vir opvoeding, in die kolonie self gebruik moes word, ten bate van 'n eie inrigting vir hoër onderwys. Voor die sitting van die Sinode het hy die goewerneur versigtig²⁾ ingelig in die rigting van 'n eie kweekskool.

Stadigaan het daar ook nog binne hom gegroei die vaste oortuiging dat die kolonie baie meer selfstandig behoort te wees. Dit was daardie gedurige afhanklikheid van 'n kul-

1) Tydschrift V : Lewensskets van H.E. Faure deur 'n „Korrespondent", Sept. 1828, p. 376.

2) S 1/1 Acta Synodi; Faure - goewerneur, p. 235 - 8

turele moederland, wat soveel bygedra het om die Hollandsprekende aan die Kaap in sy groei om 'n kulturele eenheid te vorm, te demp. Daarom het Faure die moed gehad om oor so 'n revolusionêre verandering soos afskeiding van die moederkerk in Nederland te juig: „De banden zyn gebroken, en de zonen krygen van de moeder geene ondersteuning meer. En zoude wy eene stiefmoeder aannemen en erkennen, daar wy ons zelve kunnen helpen?”¹⁾ Al die tyd het Faure, te midde van die verengelsing van die kolonie, en ten spyte van sy aansien in regeringskringe, en meegevoel met die koloniale bestuur, een van die groot kampvegters gebly vir die Hollandse taal. Daarom het hy voortgegaan om die Hollandse deel van die „Tydschrift” uit te gee, nadat Pringle reeds met sy tweede uitgawe met die goewerneur in botsing gekom het. Faure was die eerste man wat aan die Athenaeum die klassieke in Hollands gedoseer het. 'n Inrigting vir hoër onderwys, wat deur die Hollandssprekendes alleen in stand gehou word, sou op hierdie gebied wonders kon verrig. Dit lyk of Faure op meer as een terrein sy tydgenote baie ver vooruit was.

Die groot kwelling van later jare, stoflike middele, het Faure in die tyd nie veel gehinder nie. Hy was daarvan oortuig dat die ywer van die lidmate oorgenoeg vir fondse sou verantwoord. Inskrywings deur die verskillende gemeentes sou hulle in staats stel om 'n kweekskoolgebou aan te koop; daarby het hy op die Nederlandse Regering staatgemaak,

1) Tydschrift I : Artikel van Faure oor „Het Oprigting van een T. Seminarium”, Maart 1826, p. 137.

en met die hulp van studentefoole sou die kerk self die professore kon betaal.

Aangevuur deur 'n vertoning van geesdrif deur 'n aantal predikante, het Faure reeds in die tweede nommer van die „Tydschrift“ 'n kragtige pleidooi vir sy saak gelewer.¹⁾ Onder die skuilnaam „Verselewel“ het hy die lidmate van sy kerk probeer wakker skud om te besef, dat die Kerk eers dan in dié behoeftes van die bevolking sou kon voorsien, soos dit behoort, wanneer manne uit ons eie bodem aan die hoof daarvan gestel word, omdat hulle die volk se omstandighede, taal en gewoontes die beste geken het. In die kweekskool moes die fondament gelê word vir die geestelike welvaart van die Hollandssprekendes in Suid-Afrika. Hy het beweer dat die onkoste niemand mag afskrik nie : die fondse wat ingesamel word vir 'n Hugenote-gedenksuil moes liever vir hierdie saak aangewend word, omdat dit die toekoms van die kerk so diep geraak het. Om die predikante gunstig te beïnvloed, het Faure dié pleidooi vyf maande voor die Eerste Sinode versprei, en op 9 November 1824 is die eerste sinodale kommissie i.v.m. die kweekskool benoem. Di. von Manger, Andrew Murray - Faure se opvolger in Graaff-Reinet -, George Thom van Caledon en Alexander Smith van Uitenhage het die plan wat Faure voor die tyd al opgestel het goedgekeur en aan die vergadering

1) Tydschrift I : Artikel van Faure, Maart 1825, p. 132.

1)
voorgelê.

Faure se kweekskoolplan, 'n uitstekende stukkie werk, is net enkele wysiginge deur homself aangebring, deur die kerkvergadering goedgekeur, en het 35 jaar later die reglement van die Kweekskool op Stellenbosch geword. Faure het 'n baie hoë standaard gestel vir sowel dosente as studente. Hy het die gevaar ingesien dat die teologiese vorming en algemene opleiding kon ly onder die agterlike akademie van dié dae. Daarom het hy voorgestel dat die propaedeutiese opleiding bestaan uit sewentien vakke, waaronder die logika en welsprekendheid, asook die skeikunde, kruidkunde, wiskunde en selfs aardkunde, wat verpligtend was. Sover as moontlik het hy ook die Europese gehalte en metode van studie probeer behou: dit moes 'n duidelike bepaling wees dat die dosente uit Europa beroep word, voorlesings moes deur die medium van Latyn geskied, ekaamens sou jaarliks afgeneem en studente moes prysvrae inlewer om in die openbaar te verdedig teen hulle professore. Die duur van die opleiding was, soos in Europa, vasgestel op twee jaar in die lettere en natuurwetenskap, en nog minstens vier jaar in die godgeleerdheid. Die hoogste administratiewe gesag sou van 'n senaat uitgaan, bestaande uit die professore en dié raad van curatore, deur die sinode benoem. Die staat sou ook in die

1) S 1/1 Acta Synodi : Notules van die Eerste Sinode,
9 Nov. 1824, p. 154.

kweekskool 'n belangrike voorreg behou: die goewerneur sou¹⁾
amptelik die professore tot die kweekskool benoem.

Die deeglikheid waarmee die werk gedoen is, getuig van 'n besondere sin vir orde wat die opsteller besiel het. Afgesien van die noukeurige bepalinge oor die toelating van studente, beheer van fondse en besoldiging van dosente, is daar 'n aantal artikels oor sedelike lewe van die studente. Daar moet onthou word dat Faure gestaan het vir byna onoor-komelike moeilikhede. In 1824 sou die kweekskool die be-langrikste instelling wees vir hoër onderwys : Faure moes werklik met die geringe middele tot sy beskikking, voorsie-ning maak vir 'n volledige voorbereidende kursus en dan nog die Europese standaard in die teologie ook handhaaf. Die voorbereidende studie was dus glad te uitgebreid wat die werk vir die drie of vier professore bo-menslik swaar ge-maak het. Dis seker 'n gebrek dat die godgeleerdheid - die hele ensiklopedie - deur slegs een dosent behartig moes word. Faure het te min rekening gehou met die onderhorige posisie wat die Kerk bekleed het en dat die tyd nog gladnie ryp was vir so 'n groot onderneming nie.

In sy veldtog om die gemeentes kweekskoolbewus te maak het Faure die nuttige steun gehad van die eerste Actuarius van die Sinode, ds. J.C. Berrangé. Die Eerste Sinode wou

1) S 1/1 Acta Synodi : Plan vir die Kweekskool, pp. 194 - 207.

die Franse plan nie eers bespreek voordat die goewerneur nie sy goedkeuring gegee het nie. Somerset het geen beswaar in die weg gelê nie, maar net gewaarsku dat die kerk al die onkoste alleen sal moet dra.¹⁾ Faure het dit beskou as die eerste steen aan die gebou en aan al die geringe afskrifte gestuur van die goedgekeurde plan. Net die Kaapse Ring het enigsins gereageer daarop.

In 1829 is die S.A. Athenaeum in Kaapstad geopen, net voor die byeenkoms van die sinode, en dit het Faure die eerste teleurstelling laat vergeet. Een van die groot probleme, nl. die voorbereidende studie, het nou vanself weggeval. Hy het die oorspronklike plan in opdrag van die Ring van Kaapstad verander, „omdat men vooronderstelde dat in al de voorbereidende vakken van studie onderwys in de Athenaeum zou worden gegeven.“²⁾ Na vyf jaar van harde arbeid het Faure nou 'n mate van geesdrif by die Verskillende ringe begin opmerk, veral as gevolg van die feit dat dié sinode ingesien het hoe die godsdiensonderwys op die platteland direk bevoordeel kon word. As die kweekskool ook vir die opleiding van onderwysers sou sorg, dan kon Faure reken op die steun van die binneland.

1) S 1/1 Acta Synod : Goewerneur - Sinode, ,p. 102 -4.

2) Gedenkschrift, p. 5.

Vir Faure was die Derde Sinode 'n groot sukses. Wat hy bereik het is te meer opvallend, as onthou word dat hy weens siekte net 'n helfde van die sittings kon bywoon. Faure het die sinode beweeg om sonder versuin 'n Kweekskoolfonds¹⁾ in die lewe te roep deur inskrywingslyste in omloop te bring. Die kerkrade het beloof om uit die gemeentefondse by te dra, as die inkomste uit die studiegelde van studente ontoereikend sou wees. Die sinode het selfs besluit dat daar met die toestemming van die goewerneur alreeds oorgegane word tot die aanstelling van 'n professor in die teologie. Die kieskollege sou bestaan uit verteenwoordigers benoem deur elk van die ringe.²⁾

Die groot onmiddellike probleem kon Faure nou aanpak. Hy het 'n opwekkingsrede in die Groot Kerk gehou om die saak aan die kerk as 'n geheel te stel en dadelik die lyste in omloop gebring - met die toestemming van die regering, natuurlik. As hoof van die sinodale kommissie vir die insameling van fondse het hy twee versoekskrifte opgestel: één vir die koloniale sekretaris, Viscount Goderich, die ander vir Sir Lowry Cole, die goewerneur. In die eerste het hy gevra om £300 jaarliks uit die koloniale kas³⁾, en in die tweede 'n aantal beeldende beskrywings gegee van die toestande op onderwysgebied. Die versoekskrif aan Cole is onderteken deur 68 vooraanstaande persone uit die stad.⁴⁾

1) S 1/3 Acta Synodi: Notules van die Derde Sinode, 10 Nov. 1829, p. 342.

2) S 1/3 Acta Synodi: Notules van die Derde Sinode, 10 Nov. 1829, p. 344.

3) Gedenkschrift, p. 8.

4) Gedenkschrift, p. 7.

Omdat Cole in die eerste jare van sy bestuur soveel sorg aan die dag gelê het oor die skokkende toestand van die opvoeding, en omdat hy gehoop het om ook van die Weeskamer hulp te ontvang, het Faure nou kans gesien om sy planne binne enkele jare te verwesenlik. Maar hy sou nogmaals bitter teleurgestel word. Van Goderich is daar lank niks gehoor nie, en al wat Cole kon belowe, was voor-¹⁾spraak by die Britse Regering. Al die ywer waarmee hy in die gemeentes gewerk het, het baie min vrug opgelewer. In Kaapstad het hy elke diaken verantwoordelik gehou vir ten minste een intekenlys, en d.m.v. bussies by die kerkdeur²⁾ gereeld die saak onder die aandag gebring. Hy het aan die binnelandse gemeentes omsendbriewe gestuur, en kerkrade gehelp met die organisasie deur soveel raad aan te bied as hy kon, waar die werk nie wou vlot nie. Van al hierdie moeite het Faure 'n draai oes gesien. Die Kaap het £62.16 beloof, die Paarl en Wynberg het ook 'n bietjie lewe getoon, maar die ander gemeentes was doodstil. Toe die Vierde Sinode byeengekom het, het Faure nie eers die wrymoedigheid³⁾ gehad om die saak weer na vore te bring nie. Dit het nou werklik gelyk of daar net een man was wat al sy kragte in die stryd gegooi het vir die kweekskoolsaak, en sy pwerigste

1) K 4/2 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad :
Goewerneur - Kerkraad, 25 Junie 1833.

2) K 1/14 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 3 Okt. 1831.

3) K 1/17 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 29 Feb. 1836, p. 10.

pogings kon nie keer dat daar tien jaar lank byna geen tree op dié moeilike pad gevorder is nie.

Van die benoeming van 'n professor, wat voorlopig die werk moes doen - behalwe al sy gewone gemeente werk - het ook weinig tereggekom. Die drie predikante deur die ringe benoem, het nooit hulle plig uitgevoer nie. George Thom se gesondheid was in die jare baie swak, en hy kon nie 'n lang reis onderneem nie.¹⁾ Alexander Smith was so besig op die oosgrens weens die Kafferinvallie dat 'n vergadering vir hom ook onmoontlik was. Dit is egter interessant dat elk van die drie lede aan Faure gedink het as die geskikste persoon om die eerste professor van die Kweekskool te word.²⁾ Die onsekerheid wat daar geheers het onder die lede van die kommissie omtrent hul pligte is skokkend. Smith het gekla dat die kommissielede hom nooit om sy steun gevra het nie, en erken dat hy nie eintlik geweet het vir wie hy moes stem nie.³⁾ Thom het met Faure oor die saak gepraat toe Faure hom toevallig op Stellenbosch raakgeloop het.⁴⁾ Dit lyk of die ander twee maar agter hom aan gestem het. Daar bestaan geen twyfel dat Faure kans gesien het om hierdie werk te doen nie, maar sy „benoeming“ was gladnie geldig nie omdat die kommissie nooit amptelik vergader het nie. Faure het

-
- 1) K 4/2 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad :
Thom - Herold, 6 Maart 1832.
 - 2) K 4/2 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad :
Herold -nKerkraad, 19 Mei 1832.
 - 3) K 4/2 Bylae tot die Kerkraadsnotules, Kaapstad :
Smith - Herold, 26 Feb. 1832.
 - 4) K 1/14 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 1 April 1832.

egter moeite gedoen om die kommissie aan hul pligte te herinner,¹⁾ en op die Vierde Sinode (1832) gevra om watter redes die sinodale besluit oor die professor nie uitgevoer is nie. Die sinode het na 'n knaende gesukkel besluit om die saak „naderhand in overweging te nemen,”²⁾ maar volgende op die verskonings van die drietal daartoe oorgegaan „om deze zaak voor het tegenwoordige uit te stellen”. Die Vyfde Sinode, 'n buitengewone in 1837 gehou, het óók geen tyd gehad daarvoor nie.

In hierdie treurige jare van gesloer en gebrek aan geesdrif het Faure die groot toets deurgemaak. Die Kerk het 'n groot krisis belewe: Die Groot Trek het 'n geweldige probleem geskep en veel onsekerheid meegebring, die Strand-stryd in Tulbagh het gemoedere gaande gemaak en al die tyd het die Kerk gevorder op die weg na onafhanklikheid van die staat, wat ook verwerklik is enkele maande na die Sesde Sinode sy sittings beëindig het. In sy eie gemeente het Faure geveg teen die dreigende skeuring oor die Nuwekerk, en hewige aanvalle verduur van lede van die Spyker-groep. Sy gesondheid het nou vinnig afgeneem, en hy was eenmaal baie ernstig siek. Dit wil voorkom of ook hy, wat nooit gewanhoop het nie, temidde van al die kwellinge iets van sy jeugdige opti-

1) K 1/14 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 6 Feb. 1832.

2) S 1/4 Acta Synodi : Notules van die Vierde Sinode, 8 Nov. 1834, p. 172.

mismo verloor het. Dit dwing 'n mens se eerbied af vir dié man, wat nog moed gehou en in die stilte gearbei het. Hy het later op die jare teruggesien en geê: „Wie herin-¹⁾ nert zich niet nog met huivering dien onaangename tyd?”

In 1842 het Faure weer sukses gehad, sy eerste belangrike sukses na dertien jaar se swoege. Daar was soveel nuwe gevoel vir die saak dat die sinode toegestem het tot die saamstel van 'n vaste kommissie vir die kweekskool. Die hart van die kommissie was nog Faure self, maar die ander lede, dr. W. Robertson en di. P.K. Albertyn, G.W.A. van der Lingen en J.L.W. Scholtz het uitstekende medewerkers geword, en die ergste moeite was agter die rug. Eers het hy 'n laaste oproep tot die koloniale regering gerig om 'n honorarium, en toe daar nogeens ongunstig op gereageer was, het hy 'n verandering gebring in die beleid van die kommissie. In 'n onvergeetlike pleidooi voor die Kaapse Ring in 1845 het Faure die ander lede daarvan oortuig dat die tyd ryp was om op die steun van elke lidmaat in elke gemeente te reken.²⁾ Die Paarl het nie minder as £750 ingesamel nie, en hy het gevoel dat daar rede was om te verwag dat die ander gemeentes ook nou aan die werk sal spring, as daar weer 'n oproep aan die ringe gedoen word. Die Kaapse Kerkraad het by hul eerste vergadering aan Faure

1) Gedenkschrift, p. 12.

2) Gedenkschrift, p. 12.

1)
 hul steun beloof, en sy omsendbriewe het ingang gevind
 in baie gemeentes, selfs in die geteisterde Graaff-Reinet.
 Faure het by dié oproep aan die kerkrade die saak só gestel
 dat die fondse gestig sal word om beurse te bied vir teo-
 logiese opleiding in Europa, as dit eindelik sou blyk dat
 'n eie kweekskool in Suid-Afrika nie moontlik was nie. 2)

In die tussentyd is die veld gedurig deur die ver-
 anderende omstandighede voorberei vir Faure se nuwe planne.
 Die nood het in die Trekker-gebiede baie hoog geloop. Na
 sy besoek aan Natal het hy herhaaldelike versoeke ontvang
 van die Rietriviergebied en noord van die Vaal. Wanneer
 hy aan die gemeentes in die kolonie geskryf het, het hy
 die toestande geskilder, wat 'n kweekskool gebiedend ge-
 maak het. Die Kaapse Kerk moes nou van sy roeping bewus
 gemaak word. „En vanwaar zullen onze geloofsgenooten, dié
 reeds by duizenden over de greuzen des lands getrokken
 zyn, met geestelyke leidslieden voorzien worden,
 dan van ons kerkgenootschap? En is het mogelyk, is het
 waarschynlyk, dat zulks zal kunnen geschieden onder de
 tegenwoordige omstandigheden?” 3) In sy pragtige eeufees-

1) K 1/23 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 4 Des. 1845, p. 462.

2) R 1/6 Notules van die Eerste Ring, Okt. 1845, p. 295-6.

3) Gedenkschrift, p. 17.

rede het hy uitgeroep: „Sýn er niet duizenden, ja, tien-duizenden onzer geloofsgenooten, die jaar op jaar tot ons roepen : -, zendt onz mannen, die het brood des lewens onder ons breken.....!“¹⁾

Daar was ook 'n baie goeie rede waarom Faure so sterk klem gelê het op 'n inrigting wat aan die land en sy omstandighede eie moes wees. Hy het al lank gesien dat daar nie meer te veel op hulp uit Nederland moet gehoop word nie, maar nou was daar nog 'n gevaar aan die studie in Europa ook verbonde. Faure het sy oë oop gehad vir die liberalisme van die eeu, wat sy kop op soveel plekke al uitgesteek het. Volgens sy mening was dit gevaarlik om na enige universiteit in Holland te gaan. Daar was trouens nog maar 'n paar universiteite, waar die liberalisme nog nie sy invloed laat merk het nie. Hy het dit nooit egter met duidelike woorde in sy briewe gesê nie, maar net gereeld beklemtoon dat „de opleiding van kweekelingen aan hare dienst gewýd, onder haar oog en toevoorzicht geschieden.“²⁾

In 1850 het Faure, namens die kommissie, sy nuwe plan, wat voorsiening gemaak het vir net twee professore i.p.v. die oorspronklike drie, aan die gemeentes uiteengesit in 'n omsendbrief³⁾. Omdat Harry Smith baie simpatiek gestaan

1) Faure : Redevoering, p. 35.

2) Gedenkschrift, p. 17.

3) R 1/7 Notules van die Eerste Ring, 17 Okt. 1850, p. 288.

het teenoor sy arbeid, en by geleentheid gesê het, „there is nothing in this colony of greater importance than a college for the education of ministers of this church,” het Faure dit weer gewaag om vir 'n honorarium by hom aan te klop. Ook Harry Smith het geantwoord dat die koloniale kas die onkoste nie kon maak nie. In die geval was dit ook al nie meer so onontbeerlik nie, omdat die fonds pragtig gevorder het. Onder die kommissielede was daar 'n nuwe vuur, hoewel die onmiddellike toekoms nog maar duister en onseker voorgekom het. Faure sê „de overtuiging schein have leden te beheerschen, dat de Heer in zynen tyd uitkomst zoude geven, en waarlyk, boven verwachting heeft. Hy inkomst gegeven.”¹⁾

In die vorige jaar het Faure se kragtige pleidooi oor „Waar krygen wy Leeraars?” in die Kerkbode verskyn. Waar die Christelike godsdiens in die laaste eeu in die koloniale gebiede standgehou het, is net daar waar opleidingskole was. Dit het die geskiedenis in Noord-Amerika en op Ceylon bewys. Dit sou beteken meer gemeentes en meer lidmate. Faure het hier die aandag gevestig op 'n ander nuwe verskynsel. Die sektes was baie ywerig in Kaapstad en die omgewing bedrywig onder kleurlinge en ook onder trae

1) Gedenkschrift, p. 19.

1)

lidmate van die Hollandse gemeente. Dit was die gevolg van swak bearbeiding van die gemeentes en byna totale afwesigheid van georganiseerde godsdiensonderwys. Daarom roep hy die aandag tot die tekens van die tyd. Skort dit nie aan toewyding vir die Christelike godsdiens dat die lidmate van sy kerk aankyk hoe twaalf gemeentes sonder predikante sit, en honderde mense nie meer as tweemaal in die jaar by 'n erediens kan kom nie? Waarom kon die Anglikane twee jaar na die stigting van hul Kaapse gemeente al 'n kweekskool gehad het, terwyl die oudste kerk in die kolonie nog al die jare moet sukkel?

Faure se eeufesrede oor die groei van die Christelike gemeenskap in Suid-Afrika het 'n veel groter uitwerking gehad. Die woorde daardie dag in die Groot Kerk het soveel byval gevind dat dit op versoek van die kerkraad in druk uitgegee is. In sy pragtige relaas van die kerkgeskiedenis het hy daarop gewys dat die gereformeerde kerk nog nooit aan stoflike middele gebrek gehad het nie. Die kerk het die vermoë om 'n kweekskool in stand te hou, maar die samewerking van al die gemeentes moet daarvoor te vind wees. Die uitbreiding was merkwaardig sedert die begin van die eeu, maar dis die plig van die lewende geslag om daarop voort te bou. Met sy byna verwyttende retoriese vrae het hy dit die plig van elke lidmaat genoem om die

1) Kerkbode I : Artikel „Waar Krygen wy Leeraars“ deur Faure, 2 Junie 1849, p. 183.

saak „kragdadig“ te bevorder. Dit het hom al die jare van sy stryd hiervoor diep seergemaak dat daar soveel mense was, wat sy werk vir die opvoeding van sy lidmate altyd van buite af teengegaan het. Dit sal daartoe lei dat die kerk 'n groot deel van sy kultuurtaak gaan nalaat, en dat hy die respek wat hy van die ander genootskappe 1) afgedwing het, gaan verloor.

Hy het die gemeentes gevra om hulle hydraes direk 2) aan hom as scriba van die kommissie te stuur, en toe die kommissie op 2 September 1850 in die Swellendamse konsistoriekamer vergader het, kon Faure 'n besonder verblydende verslag voorlê. 3) Die fonds het aan kontant geld byna £1800 gehad, waarvoor die meeste vir Graaff-Reinet, Paarl, Uitenhage, Kaapstad, Stellenbosch en Swellendam afkomstig was. 4) Faure se troue medewerker, Van der Lingen, 5) het uit die Paarl beloftes vir 'n duisend pond gebring. Die grootste verrassing het kort hierop gevolg toe Stellenbosch die ou drostdygebou in Dorpstraat as 'n geskenk aangebied het, as die kweekskool daar opgerig kon word. Die

1) Faure : Redevoering, pp. 35 - 36.

2) R 1/7 Notules van die Eerste Ring, 10 Okt. 1848, p. 7

3) Kerkbode II : Verslag Sinodale Kommissie-vergadering, 21 Sept. 1850, p. 311.

4) R 1/7 Notules van die Eerste Ring : Omsendbrief, 24 Sept. 1850, p. 289.

5) Faure : Redevoering, p. 91, noot 100.

kommissie, vurig aangespoor deur Faure, het nie geaarsel nie, en so het dit gebeur dat die kweekskool op Stellenbosch opgerig is, en nê in Kaapstad, soos die algemene verwagting al die jare was nie.

Hoewel Faure verheug die pad na oorwinning nou oop gesien het, het daar weer 'n moeilikheid opgeduik. Daar was 'n deel van die lidmate wat groot teenstand gebied het. Op sy eie kerkraad het Faure 'n gedugte teenstander gehad in die persoon van dr. A.N.E. Changuion, hoof van die privaat skool in Strandstraat. Hy het vas geglo in die ou bande met Nederland, wat alte vinnig verslap het. 'n Brosjure van hom het teen die kweekskool gepleit. In die pers het hy die stelling neergelê : dat die kolonie geen kweekskool nodig gehad het nie, dat dit die kerk sou skaad, en voorspel dat die poginge sou misluk.¹⁾ Een van die Kaapse ouderlinge het gesê dat dit geestelike vervlakking sou meebring, en geweer om te kollekteer.²⁾ Dit was vir baie mense ook nog 'n vraag of studente wat die kweekskool deurloop het, nie in elk geval nog oorsee ook sal moet gaan nie.³⁾ Vir Faure het dit werklik as geen verrassing gekom toe op die sinodes „door een kleine minderheid, zoo veel is voorgebragt, om het plan te verydelen, kon het zyn.“⁴⁾

1) A.N.E. CHANGUION : Bezwaren tegen de Oprigting eener Kweekschool in Zuid-Afrika, 1853.

2) K 1/26 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 4 April 1853, p. 48

3) S 1/9 Acta Synodi :Notules van die Agste Sinode, 14 Okt. 1852, pp. 25 - 27.

4) Gedenkschrift, p. 20.

In 1852 is die beroepe uitgebring op persone in Holland, soos die reglement bepaal het. Nikolaas Beets, van Heemstede (ook 'n bekende Nederlandse skrywer) en F.G. van der Ham, van Utrecht, het albei vir die professorate bedank,¹⁾ ook toe hulle die volgende jaar vir die tweede maal beroep is. Dit het vir Faure dadelik duidelik geword dat dié bepaling 'n groot hinderpaal sou wees. Hy het op die Neënde Sinode (1857) die voorstel gesteun dat daardie bepaling geskrap word, en die beroepe uitgebring word op reeds dienende predikante van die Kaapse Kerk. Ander lede het die kommissie daarvan beskuldig, dat nie genoeg moeite gedoen is om Beets en Van der Ham te beïnvloed nie. Van der Lingen het gevoel dat 'n deputasie na Nederland moes gegaan het. Met 'n blote meerderheid van stemme is die knoop losgemaak, en die kommissie het voor die einde van die jaar as hoogleraars beroep di. Van der Lingen en John Murray. Toe eersgenoemde ook nie kon aanneem nie, is N.G. Hofmeyr in sy plek aangestel.

Vrydag 1 November 1859 was miskien die blyste dag in die lewe van Abraham Faure. Op daardie dag is die kweekskool ingewy. Hy het voor 1300 mense die kansel op Stellenbosch geblyg, en die openingsgebed gedoen. In die kerk het soveel manne gesit wat jare lank met hom saamgewerk het : die lede van die Sinodale kommissie, die gebou-kommissie, die kerk-

1) Gedenkschrift, p. 21.

raad van Stellenbosch en predikante en sendelinge uit die ringe van die Kaap en Stellenbosch. Na die gebed het Faure die preekstoel verlaat, en daarop het die rede van prof. Hofmeyr gevolg. Daar het die gordyn geval oor meer as veertig jaar se inspanning en opoffering. Tipies van die stille vertroue wat hom al die jare besiel het is sy woorde: „Hoe moes alles medewerken, dat wý niet afhanklyk werden gemaak van den Staat, dat zonden buitenlandse hulp het door onze kerk verlangde tot stand werd gebragt, dat de gemeenten zoo mildelyk met hare gaven te voorschýn kwamen! Wanneer het Hoofd der Kerk de blyken syner goedkeuring ons schenkt, mogen wý ons dan niet verblyden?"¹⁾

1) Gedenkschrift, pp. 22 - 23.

SLOT.

In 1867 het Faure uit die amptelike diens getree. In daardie jaar het hy sy emeritaat aanvaar en by 43-jarige dienstyd as actuatorius, argivaris en quaestor van die sinodale en predikante-weduweefondse afgesluit. Die Elfde Sinode, wat in Oktober byeengekom het, was die eerste waarop Faure die sitting geneem het nie. In die vergadering is daar aan hom 'n honorarium geskenk, en die Sinode het in sy amptelike bedanking aan Faure veral klem daarop gelê, dat hy die werk soveel jare met sorg en besondere nougesetheid gratis gedoen het vir die Kerk.¹⁾ Faure het in daardie jaar ook die herderstaf in Kaapstad neergelê, waar hy vyf-en-veertig gearbei het.

'n Baie ernstige aanval van beroerte teen die einde van 1869 het Faure permanent bedlënd gemaak. Meer as vyf jaar lank het hy sy ernstige lyding geduldig gedra, en nog meesal opgeruimd gebly. Hy het die „genot zyner geestvermogens tot de laaste ure behouden.“²⁾ Op Paasmôre, 28 Maart 1875 is hy in sy huis Leeuwenrust oorlede,³⁾ nadat sy dood meer as eenmaal vroeër verwag is, as gevolg van ernstige aanvalle van beroerte. Hy was ook in daardie jaar die oudste rustende leraar in die N.G. Kerk. Hoewel daar nooit vir hom 'n ge-

1) S 1/12 Acta Synodi : Notules van die Elfde Sinode, 10 Okt. 1867.

2) Kerkbode XXVII : Nuusberig, 3 April 1875, p. 100.

3) Kerkbode XXVII : Nuusberig, 3 April 1875, p. 100.

denkteken opgerig is nie, is die naam van Abraham Faure
verewig in die werk wat hy gedoen het, nie alleen vir die
Kaapse gemeente nie, maar vir die N.G. Kerk in sy geheel
en die Hollandse kultuur in Suid-Afrika.

LITERATUUR- EN BRONNELYS.

1. Literatuur.

- Bosman, F.C.L. : Drama en Toneel in Suid-Afrika, Deel 1.
- Bosman, F.C.L. : Die Hollandse Joernalistiek in Suid-Afrika.
- CORY, G.E. : The Rise of South Africa (4 dele).
- Dreyer, A. :.Historiese Album, Ring van Kaapstad.
- : Die Voortrekkers en hul Kerk.
- : Korte Schetsen uit de Geschiedenis van de
N.G. Kerk.
- De Wet, J. : Beknopte Geskiedenis van die N.G. Kerk
In Suid-Afrika.
- Du Plessis, J. : A Short History of Christian Missions in
South Africa.
- Du Toit, J.D. : Geschiedenis van de Hollandsche Kerken
in Zuid-Afrika.
- Du Toit, P.S. : Onderwys in Kaapland.
- Engelbrecht, : Geschiedenis van de Nederduitsch Hervormde
Kerk in Zuid-Afrika.
- Eybers, J.H. : Die Kerkinrigting van die N.G. Kerk in
Suid-Afrika.
- Gerdener, G.B.A. : Die Geskiedenis van ons Kerk in die
Transgariep.
- Hoedemaker, P. : De Kerk en het Moderne Staatsrecht.
- Kriel en Gerdener : Kerkgeskiedenis vir ons Volk.
- Kuÿper, A. : Onze Eeredienst.
- Laidler, P.W. : The Growth and Government of Cape Town.
- Montanus, A. : Kerklyke Histories van Nederland.
- Moorrees, A. : Die N.G. Kerk in Suid-Afrika, 1652 - 1873.
- Theal, G. McC. : History of South Africa since 1795 (5 dele)

- Freeman, J.J. : A Tour in South Africa, London 1851.
- Grey, R. : Visitations (1848 - 1850),.
- Jardine, A. : A Fragment of Church History, 1827.
- Mc Carter, J. : The Dutch Reformed Church in South Africa,
Edinburgh, 1869.
- Hoodie, J.W.D. : Ten Years in South Africa (2 dele), London
1835.
- Philip, J. : Researches in South Africa (2 dele) London 1828.
- Stuart, J. : De Hollandsche Afrikanen, Amsterdam 1854.
- Teenstra, M.D. : De Vruchten mynen Werkzaamheden gedurende
myne Reize over de Kaap de Goede Hoop,
naar Java en Terug, over St. Helena, naar
de Nederlanden, Groningen, 1830.
- Vos, M.C. : Kaapsche Cyclopedie, Kaapstad 1834.

(b) Periodieke Publikasies.

Zuid-Afrikaansche Tydschrift.

De Honigby.

De Gereformeerde Kerkbode.

S.A. Commercial Advertiser.

III. ARGIVALE BRONNE.

A. UITGEGEWE.

- Anonymous : Parliamentary Debate in the Legislative Council
on Free Election in the Dutch Reformed Church,
1867.
- Bird, J. : Annals of Natal, 1495 - 1845, Deel 2.
- Dreyer, A. : Boustowwe vir die Geskiedenis van die N.G. Kerke
in Suid-Afrika, III (1804 - 1836).
- " : Die Kaapse Kerk en die Groot Trek.
- Anonien : Correspondentie tusschen den Eerwaarde Kerkeraad
en een aantal leden derzelve, 1835 - 1836.
- Faure, A. : Negende Verslag van de Z.A.Bypelgenootschap, 1825.
- Gerdener, G.B.A. : Boustowwe vir die Geschiedenis van die
N.G. Kerk in die Transgariep.
- Spoelstra, C : Bouwstoffen voor de Geschiedenis der N.G. Kerken
in Zuid-Afrika.
- " : Het Kerklyk-godsdienstige Leven der Boeren.

B. ONUITGEGEWE.

(a) Kerkargief.

- S 1/1 - S 1/14 Acta Synodi, 1824 - 1876.
- S 2/1 - S 2/4 Handelingen der Synodale Commissie, 1845 -
1866.
- S3 1/1 - S3 1/8 Brieven aan den Actuarius Synodi, 1824 -
1873.
- S3 2/1 - S3 2/2 Acta en Letterboek Synodi, 1824 - 1873.
- S4 1/1 - S4 1/2 Brieven Boek, Scriba der Synode, 1824 -
1873.
- S6 23/1 - S6 23/2 Kerkkantoor, Synodale Fonds, 1826 - 1868.
- SASG 1/7 - SASG 1/8 Notulen der Directie van den Z.A. Zending
Genootschap, 1818 - 1826.
- R 1/1 - R 1/12 Notulen van den Eersten Ring, 1826 - 1875.
- K 1/11 - K 1/32 Kerkraadsnotules, Kaapstad, 1821 - 1875.

- K 2/1 - K 2/8 Minuten Notulen, 1830 - 1873.
 K 3/3 - K 3/12 Register op de Notulen, 1821 - 1875.
 K 4/1 - K 4/24 Bylagen tot de Notulen, 1821 - 1875.
 K 6/3 - K 6/8 Brieven Boek van de Hervormde Kerk in de Kaapstad, 1824 - 1875.
 K 7/1 Register op de Brieven Boek.
 K 22/1 Kaapstad (Gemengd).
 K 23/1 - K 1/6 Kerklike Eiendomme, 1821 - 1840.

Faure-papiere (ongeorden)

(b) Staatsargief.

(Colonial Office)

Letters and Papers Received from Churches, 1819 - 1826.
 GO 102, 120, 142, 163, 184, 208, 230, 283.

Letters and Papers Received from Consistories, Clergymen, and Missionaries in the Interior, 1817 - 1843.
 CO 80, 90, 291, 303, 323, 338, 360, 369, 381, 398, 411, 421, 433, 443, 454, 464, 475, 485, 492, 501, 511, 519.

Letters and Papers Received, Ecclesiastical and Educational, 1844 - 1867.
 CO 528, 540, 550, 565, 574, 582, 593, 594, 605, 612, 622, 637, 656, 676, 677, 694, 695, 719, 720, 741, 760, 775, 809, 822, 841, 851, 870.

Letters and Papers Received from Orphan Chamber Bible and School Commission, 1819 - 1843.
 CO 100, 115, 117, 137, 139, 160, 179, 181, 203, 205, 225, 227, 279, 280, 318, 319, 351, 354, 362, 379, 407, 417, 429, 437, 447, 458, 469, 481, 490, 510, 518.

Letters and Papers Received from Private Individuals, 1817 - 1826.
 CO 81, 92, 105, 123, 145, 166, 187, 211, 235, 293.

Letters and Papers Received from Natal, 1843 - 1845.
 CO 524.

Letters and Papers Received from Civil Commissioners,
Graaff-Reinet, 1817- 1822.

CO 2606, 2612, 2618, 2625, 2633, 2641.

Letters and Papers Received on Specified Subjects;

The Proceedings of the Synod (1826 - 1840),

The South African College (1829 - 1844).

CO 4458 - 4460, 4464.

Arrear and Miscellaneous Papers Received, Ecclesiastical,
1829 - 1855.

CO 4372, 4398.

Letters Despatched:

CO 4898 - 4948 Civil, 1828 - 1854.

CO 4960 - 4986 Civil, Cape Town, 1854 - 1867.

CO 5025 - 5053 Civil, Country, 1854 - 1867.

CO 5102 - 5108 Ecclesiastical and Schools,
1828 - 1871.
